

Mezinárodní politika

ROČNÍK XXXIV

2/2010

CENA 59 Kč

Stále rozdělované Španělsko

Ekonomické vztahy
Španělska
a České republiky

Latinskoamerický rozměr
španělské zahraniční politiky

Kdo je
José Luís
Rodríguez
Zapatero

Německo očima Jaroslava Šonky

ISSN 0543-7962

9 770543 796005

VÝBĚR Z NOVINEK KNIHOVNY ÚMV

- ČÍSAŘ, Ondřej** 56 655
Politický aktivismus v České republice : sociální hnutí a občanská společnost v období transformace a evropei-
zace / Ondřej Čísař. – Brno : Centrum pro studium demo-
kracie a kultury, 2008. – 187 s. : gr., tab. – (Politologická
řada ; sv. 28). – Bibl.-Chron.-Pozn. ISBN 978-80-7325-168-0
- ČECHOSLOVAČKI** 56 197
Čechoslovački diplomatski dokumenti za Makedonija
(1939-1975) / izbor i redakcija Novica Veljanovski, Jan
Richlik ; Kniga 3. – Skopje : Državen arhiv na Republika
Makedonija, 2008. – 493 s. – Pozn.-Rej. ISBN 9989-622-70-1
- DAVIEOVÁ, Grace** 56 228
Výjimečný případ Evropa : podoby víry v dnešním světě /
Grace Davieová. – Brno : Centrum pro studium demokra-
cie a kultury, 2009. – 207 s. – (Sociologická řada ; 9). –
Bibl.-Pozn.-Rej. ISBN 978-80-7325-192-5
- DRULÁK, Petr** 56 083
Metafory studené války : interpretace politického fenomé-
nu / Petr Drulák. – Praha : Portál, 2009. – 293 s. – Bibl.-
Rej. ISBN 978-80-7367-594-3
- DZIESIEĆ** 56 315
10 lat Polski w NATO / ed. Aleksandra Skrabacz. – Wars-
zawa : Centralna Biblioteka Wojskowa, 2009. – 429 s. :
gr. + 1 CD. – Bibl.-Pozn.-Rej. ISBN 978-83-89875-28-0
- EU** 56 238
The EU strategy for the Baltic Sea region. – Warsaw : Of-
fice of the Committee for European Integration, 2008. –
242 s. : gr., mp., tab. – (UKIE Analytical Paper Series ; no.
19). – Bibl.-Pozn.-Rej. ISBN 1643-773X
- EU-RUSSIAN** 56 345
EU-Russian relations and the Eastern partnership : Cen-
tral-East European member-state interests and positions /
ed. Gábor Fóti, Zsuzsa Ludvig. – Budapest : Institute for
World Economics, 2009. – 183 s. : gr., tab. – Autor části:
Petr Kratochvíl. – Bibl.-Pozn. ISBN 978-963-301-530-8
- EUROPA** 56 299
Europa jenseits seiner Grenzen : politologische, histori-
sche und juristische Perspektiven / ed. Ingolf Pernice ...
[et al.]. – Baden-Baden : Nomos, 2009. – 229 s. – (Schrif-
tenreihe Europäisches Verfassungsrecht ; Bd. 31). – Bibl.-
Pozn. ISBN 978-3-8329-4253-3
- FEIFER, Gregory** 56 227
Velký hazard : sovětská válka v Afghánistánu / Gregory
Feifer. – Praha : Slovart, 2009. – 335 s. : il., m. – Bibl.-Po-
zn.-Rej. ISBN 978-80-7391-255-0
- FIALA, Petr** 56 229
Evropeiace zámů : politické strany a zájmové skupiny
v České republice / Petr Fiala ...[et al.]. – Brno : Masary-
kova univerzita, 2009. – 373 s. : tab. – (Monografie ; sv.
č. 27). – Bibl.-Pozn.-Přil. ISBN 978-80-210-4920-8
- HERZOG, Chaim** 56 219
Arabsko-izraelské války : válka a mír na Blízkém východě
od války za nezávislost v roce 1948 po současnost /
Chaim Herzog. – Praha : Lidové noviny, 2008. – 617 s. :
il., mp. – Bibl.-Pozn.-Rej. ISBN 978-80-7106-954-6
Rec. - In: Soudobé dějiny. - Roč. 16, č. 1 (2009), s. 209-
210.
- HOBBSBAMW, E. J. (Eric John)** 56 221
Globalizace, demokracie a terorismus / Eric Hobsbawm. -
Praha : Academia, 2009. – 134 s. – (XXI. století; sv. 5).
– Rej. ISBN 978-80-200-1725-3
- HOWARD, Roger** 56 292
Íránská ropa / Roger Howard. – Praha : Deus, 2009. – 189
s. – Pozn. ISBN 978-80-87087-58-9
- HUNDERT** 56 276
Hundert Jahre sudetendeutsche Geschichte : eine völk-
sche Bewegung in drei Staaten / ed. Hans Hennig Hahn. -
Frankfurt am Main : Peter Lang, 2007. – 324 s. : gr., il.,
mp. – (Die Deutschen und das östliche Europa Studien
und Quellen ; Bd. 1). – Pozn. ISBN 978-3-631-55372-5
- KLAUS, Václav** 56 321
Kde začíná zítřek / Václav Klaus. – Praha : Knižní klub,
2009. – 205 s. ISBN 978-80-242-2599-9
- KÖNIG, Petr** 56 253
Rozpočet a politiky Evropské unie : příležitost pro změnu
/ Petr König ...[et al.]. – 2. aktualiz. vyd. – Praha : C. H.
Beck, 2009. – xxxiv, 630 s. : gr., tab. – (Beckova edice
ekonomie). – Bibl.-Pozn.-Rej. ISBN 978-80-7400-011-9
- KREATIVITA** 56 344
Kreativita, invencija, inovácia : stimulatory rastu, prosperi-
ty a trvalej udržateľnosti SR / Koloman Ivanička ...[et al.]
= Creativity, invention, innovation incentives for growth,
prosperity and sustainability of the Slovak republic. – Bra-
tislava : Ekonom, 2009. – 362 s. : gr., tab. – Bibl.-Pozn.
ISBN 978-80-225-2761-3
- KUPKA, Petr** 56 230
Krajní pravice ve vybraných zemích střední a východní Ev-
ropy : Slovensko, Polsko, Ukrajina, Bělorusko, Rusko / Pe-
tr Kupka, Martin Laryš, Josef Smolík. – Brno : Masaryko-
va univerzita, 2009. – 268 s. – (Monografie ; sv. č. 25). -
Bibl.-Pozn.-Rej. ISBN 978-80-210-4845-4
- LILL, Matthias Franz** 56 204
Die Tschechoslowakei in der österreichischen Außenpoli-
tik der Zwischenkriegszeit 1918–1938 : politische und
wirtschaftliche Beziehungen / Matthias Franz Lill. – Mün-
chen : Sudetendeutsches Archiv, 2006. – 471 s. – (Quel-
len und Studien zur Geschichte und Kultur der Sudeten-
deutschen ; Bd. 2). – Bibl.-Pozn.-Rej. ISBN 3-933161-05-3
- LITERA, Bohuslav** 56 222
Historie Rudé armády 1917–1941 / Bohuslav Litera ;
I. a II. díl. – Praha : Libri, 2009. – 190 s. : il., mp. – Bibl.-
Pozn.-Rej. ISBN 978-80-7277-418-0
- POLIŠENSKÁ, Milada** 56 196
Zapomenutý „nepřítel“ Josef Josten : Free Czechoslova-
kia Information na pozadí československo-britských diplo-
matických styků 1948–1985 / Milada Polišínská. – Pra-
ha : Libri, 2009. – 751 s. : il. – Bibl.-Pozn.-Rej. ISBN 978-80-7277-432-6
- POTŮČEK, Martin** 56 220
Česká republika – trendy, ohrožení, příležitosti / Martin Po-
tůček, Miroslava Mašková ...[et al.]. – Praha : Karolinum,
2009. – 364 s. : gr. – Bibl.-Rej. ISBN 978-80-246-1655-1
- RAWLS, John** 56 226
Právo národů / John Rawls. – Praha : Filosofia, 2009. –
219 s. – (Filosofie a sociální vědy ; 31). – Pozn.-Rej. – Ná-
zev originálu: Recht der Völker. ISBN 978-80-7007-302-5
- SHAPIRO, Ian** 56 225
Politika zadržování : staronová strategie proti světovému
terorismu / Ian Shapiro. – Praha : Karolinum, 2009. – 173
s. – Pozn.-Rej. ISBN 978-80-246-1669-9
- STANISZKIS, Jadwiga** 56 223
O moci a bezmoci / Jadwiga Staniszkis. – Brno : Centrum
pro studium demokracie a kultury, 2009. – 199 s. – (Politi-
ka a společnost). – Rej. ISBN 978-80-7325-183-3
- STEJSKAL, Jan** 56 319
Regionální politika a její nástroje / Jan Stejskal, Jaroslav
Kovárník. – Praha : Portál, 2009. – 212 s. : gr. – Bibl.-Po-
zn.-Přil. ISBN 978-80-7367-588-2
- ŠANC, David** 56 254
Česká politologie : etablování oboru / David Šanc. –
Plzeň : Západočeská univerzita, 2009. – 318 s. – Bibl.-Po-
zn.-Přil.-Rej. ISBN 978-80-7043-803-9
- VEČERNÍK, Jiří** 56 231
Czech society in the 2000s : a report on socio-economic
policies and structures / Jiří Večerník. – Prague : Acade-
mia, 2009. – 286 s. ; tab. – Bibl.-Pozn.-Rej. ISBN 978-80-200-1750-5
- WAIŠOVÁ, Šárka** 56 325
Poválečná obnova a budování míru : role a strategie mezi-
národních nevládních organizací / Šárka Waisová. –
Brno : Masarykova univerzita, 2008. – 181 s. : tab. – (Mo-
nografie ; sv. č. 20). – Bibl.-Pozn. ISBN 978-80-210-4699-3
- ZIMMERMANN, Hans Dieter** 56 318
Tschechien / Hans Dieter Zimmermann ; ed. Helmut
Schmidt, Richard von Weizsäcker. – München : Beck,
2009. – 253 s. : il, mp. – (Die Deutschen und ihre Nach-
barn). – Bibl.-Chron. ISBN 978-3-406-57848-9

Světozor • 1

Jan Žižka | Kaňky po evropském grilování • 2

Španělské dědictví a jeho globální rozměr | -zz- • 3

ŠPANĚLSKO

Radek Buben | Stále rozdělované Španělsko • 4

Pavla Springerová | Španělské národní zájmy v kontextu vnitropolitických změn po roce 1986 • 8

Petr Pavlík | Ekonomické vztahy Španělska a České republiky • 11

Martin Hrabálek | Katalánsko a Baskicko: hrozby španělské územní integrity? • 14

Tomáš Buchtele | Baskicko: osobitý region v rámci Španělska a významný investor v ČR • 16

Alena Rudolfová | Latinskoamerický rozměr španělské zahraniční politiky • 18

Pedro Moya Milanés | Španělské kulturní aktivity v České republice • 21

Miroslav Ševčík, Michaela Ševčíková | Španělsko se probouzí do tvrdé reality • 23

KDO JE JOSÉ LUÍS RODRÍGUEZ ZAPATERO

Adam Černý | Levicový liberál, kterého k moci vynesla pravice • 25

ROZHOVOR

Paul Collier | „Od rozvojových cílů tisíciletí se musíme odpoutat“ • 26

DVA POHLEDY

Kateřina Šafaříková, Ondřej Krutílek | Nová Evropská komise • 29

VZTAHY A PROBLÉMY

Miloš Brunclík | Úspěch severské efektivity. Švédské předsednictví v Evropské unii • 30

NĚMECKO OČIMA JAROSLAVA ŠONKY

O povaze kapitalismu na východě a na západě Německa • 32

ZEMĚMI SVĚTA

Nataša Kubíková | Žeravý trón Egyptské republiky • 34

FILM A POLITIKA

Michal Procházka | Jihokorejský casting na prezidenta aneb Filmový průvodce korejskou politikou • 37

POSLEDNÍ STRANA**Tiráž**

Ročník XXXIV • Vydává: Ústav mezinárodních vztahů, v. v. i. • Šéfredaktor: Robert Schuster • Úvodníky, komentáře: Zdeněk Zbořil • Odpovědná redaktorka: Milena Strejčková • Sekretářka redakce: Irena Krejčová • Grafický návrh: Jakub Tayari • Distribuce: Dagmar Červinková • Redakční rada: Veronika Bilková (předsedkyně), Vojtěch Beling, Miloš Calda, Martin Ehl, Jiří Fárek, Kai-Olaf Lang, Kristina Larischová, Pavel Máša, Jaroslav Olša jr., Miloš Pojar, Pavel Pšejja, Michael Romancov, Jiří Schneider, Jiří Štěpanovský, Filip Tesař, Tomáš Veselý, Zdeněk Zbořil • Jednotlivé příspěvky vyjadřují názory autorů, nikoli vydavatele. Nevyžádané rukopisy redakce nevrací.

All rights reserved. Copyright under the International Copyright Convention. No part of this publication may be reproduced, stored in retrieval systems or transmitted in any form or by any means without the prior permission of the International Politics editorial office. Reprints are available upon request. Reprints and permissions: Write to International Politics, Nerudova 3, 118 50 Praha 1.

Redakce a administrace: Nerudova 3, 118 50 Praha 1 • telefon 251 108 107 • fax 251 108 222 • e-mailová adresa umvedo@iir.cz • Objednávky a předplatné přijímá administrace redakce. Vychází měsíčně. Cena výtisku 59 Kč. Předplatné na rok činí 590 Kč, ve Slovenské republice 29,28 €. Registrováno MK ČR E 5210.

Tiskne Petr Dvořák – Tiskárna, Jeřábová 1302, 263 01 Dobříš. Rozšiřuje redakce a další distributoři v drobném prodeji. Ve Slovenské republice rozšiřuje L.K. Permanent, s.r.o. P.P.4., 834 14 Bratislava 34 • telefon +421 244 453 711 • fax +421 244 373 311 • e-mailová adresa Herslova@lkpermanent.sk • www.predplatne.cz. Informace o MP a ediční činnosti ÚMV na www.iir.cz • Podávání tlačkoviny povolené SsRP Banská Bystrica č.j. Opč-3215/B-96 zo dňa 12. 9. 1996. ISSN 0543-7962 • INDEX 46911

16. prosinec až 15. leden 2009

Světozor

16. Ruský prezident Dmitrij Medveděv při přijetí generálního tajemníka NATO Anderse Fogha Rasmussena prohlásil, že Rusko a Aliance přecházejí na novou úroveň vztahů.
18. Rusko schválilo výstavbu plánovaného plynovodu Nord Stream na svém území.
18. Americký prezident Barack Obama na konferenci o změnách klimatu v Kodani vyzval, aby státy jen nemluvily, ale konaly, a zastavily tak globální oteplování.
19. Na klimatické konferenci OSN v Kodani byla formálně přijata tzv. Kodaňská dohoda podle návrhu USA. Konference vzala dohodu na vědomí, čímž se zúčastněné země vyhnuly jejímu přímému schválení. Dohoda není právně závazná.
21. Návrh na zdravotnickou reformu prezidenta Baracka Obamy prošel v Senátu Kongresu USA těsnou většinou.
22. Srbsko oficiálně požádalo o členství v EU.
23. Rumunský parlament vyslovil důvěru vládě pravého středu Emila Boca.
23. Íránský prezident Mahmúd Ahmadínežád odmítl lhůtu, kterou mu západní země daly, podle níž má Írán do konce roku odpovědět na letošní návrhy týkající se jeho jaderného programu.
25. Ruský prezident Dmitrij Medveděv prohlásil, že nová odzbrojovací dohoda s USA je skoro hotová. Rusko však bude dál vyvíjet nové zbraně, aby si zachovalo spolehlivý jaderný štít.
25. Teherán prohlásil, že nemá výhrady proti tureckému území jako místu možné výměny jaderného materiálu mezi Íránem a Západem.

Foto na titulní straně**Corrida v Pamploně.**

Vincent West, Globe Media/Reuters

Oprava

Rudolf Fürst, Čínské bilancování, MP č. 11/12/2009, s. 54–56, autor se omlouvá za nesprávné údaje na s. 54:

HDP na hlavu dle parity kupní síly, rok 2008: ČLR 5962 USD, na 89. místě na světě; pro srovnání Japonsko, 34099 USD, 18. místo; Jižní Korea, 27939 USD, 24. místo. Zdroj: Světová banka, údaje za rok 2008.

- 25.** MMF odmítl Ukrajině půjčit požadované dvě miliardy dolarů, které jí slíbil začátkem prosince.
- 25.** Nigerijský cestující se pokusil odpálit nálož v letounu na lince Amsterdam–Detroit s téměř 300 lidmi na palubě. Útočníka, napojeného podle vlastního vyjádření na organizaci al-Káida, zneškodnili spolucestující.
- 29.** Za pokusem Nigerijce Abdula Mutallaba o atentát na americký Airbus z 25. prosince jsou bývalí vězni z Guantánama, dnes vedoucí činitelé jemenské odnože al-Káida.
- 29.** Ukrajina a Rusko podepsaly dohodu o tranzitu ropy do Evropy.
- 30.** Speciální síly a rozvědka USA zjišťují v součinnosti s Jemenci dislokaci základů teroristů v této zemi pro případ, že by prezident Obama nařídil odvetný útok za pokus o atentát na americký Airbus.
- 1. 1.** Předsednictví Rady EU se ujalo Španělsko.
- 2.** Slovenská policie dala při výcviku služebního psa na popradském letišti nic netušícímu cestujícímu do zavazadla výbušninu. Letadlo letělo do Dublinu. Slovensko se Irsku omluvilo. Kvůli vzniklému skandálu rezignoval ředitel hraniční a cizinecké policie.
- 4.** USA zavedly tělesné prohlídky a zevrubné kontroly osobních zavazadel občanů 14 států mířících v letadlech do Spojených států. Opatření se vztahuje i na pasažéry z těchto zemí nebo letících přes ně.
- 4.** V Dubaji byla otevřena nejvyšší budova světa – mrakodrap vysoký 828 metrů. Země se loni ocitla na pokraji krachu.
- 6.** Jemen ohlásil dopadení údajně místního vůdce al-Káida, kterému se však podařilo utéci. Jemenský ministr zahraničí prohlásil, že Jemen souhlasí s příchodem dalších zahraničních instruktorů, nepřipustí však přímou vojenskou intervenci.
- 6.** Evropská komise pohnala všech 27 členských států EU před Evropský soud pro příliš nízké zvýšení platů unijních zaměstnanců, na kterém se členské státy shodly.
- 7.** Ve Washingtonu byla zveřejněna část zprávy o fiasku tajných služeb, které 25. prosince nezabránily pokusu o teroristický útok na americký Airbus.
- 7.** Evropská komise rozhodla, že evropský navigační systém Galileo vybudují firmy z Itálie, Německa a Francie.
- 8.** V Madridu bylo slavnostně zahájeno španělské předsednictví EU. Den předtím španělský premiér José Luis Zapatero v projevu navrhl, aby země, jež nesplní závazné cíle nové strategie „EU 2020“, postihly vysoké pokuty.
- 10.** Prezidentské volby v Chorvatsku vyhrál sociální demokrat Ivo Josipović (52) s 60,3 procenta hlasů.
- 10.** Obyvatelé francouzských zámořských regionů Martiniku a Francouzské Guayany v referendu valnou většinou odmítli větší autonomii.
- 11.** Čína provedla úspěšnou zkoušku protiraketového štítu.
- 11.** V zahraničním výboru EU začala slyšení eurokomisařů. Nová šéfkyně unijní diplomacie Catherine Ashtonová se jasně distancovala od svých protijaderných aktivit z minulosti. Spor vyvolala bulharská kandidátka.
- 12.** Wolfgang Wodarg, šéf zdravotní sekce Rady Evropy prohlásil, že vyhlášení prasečí chřipky bylo falešné. Šlo o bluf farmaceutických firem, které na strachu z nemoci vydělaly pohádkové sumy, omyl WHO a neserióznost sdělovacích prostředků.
- 13.** Bylo zveřejněno, že Afghánistán převezme koncem roku Američany řízenou věznici pro zajatce na letecké základně Bagram.
- 13.** Při zemětřesení na Haiti zahynuly desetitisíce lidí. Port-au-Prince bylo téměř devastováno, totálně zničena mise OSN.
- 14.** Ukrajinský soud uznal J. V. Stalina a další špičky SSSR vinnými z genocidy na Ukrajině následkem hladomoru v letech 1932–1933, jehož příčinou byla násilná kolektivizace. Zahynulo tehdy na 4 miliony lidí. Rusko odmítá hladomor označit za akt genocidy.

Česko a svět

- 17.** Belgický týdeník The Bulletin zvolil českého prezidenta Václava Klause za osobnost roku Evropské unie.
- 17.** Ukrajina se rozhodla zpřístupnit Česku dokumenty své tajné bezpečnosti o srpnu 1968 a o násilném ukončení Pražského jara.
- 19.** Český prezident Václav Klaus v rozhovoru pro americký Fox News nazval snahu chránit klima „novým náboženstvím“, na němž se mnozí obohacují.
- 21.** Bylo otevřeno vízové oddělení na kanadském velvyslanectví v Praze. ČR bude i nadále tlačit na partnery v EU, aby jí ve vízovém sporu s Kanadou pomohli.
- 29.** Kosovská policie prohlásila, že čeští občané se nestali oběťmi údajného nelegálního odebrání orgánů kosovsko-albánskými povstalci během kosovské války na konci 90. let.
- 4. 1.** Pro prudce zhoršenou bezpečnostní situaci v Jemenu byla částečně uzavřena česká ambasáda v tamější metropoli Saná.
- 12.** Při slyšení kandidátů na eurokomisaře v EP český kandidát Štefan Füle obstál výborně.

Glosa

Kaňky po evropském grilování

Když v roce 2004 neprošel grilováním v Evropském parlamentu Rocco Buttiglione, pro image Evropské unie to nebyla dobrá zpráva. S názory italského kandidáta na homosexualitu bylo možné nesouhlasit, ale jako odborník byl Buttiglione mužem na svém místě. A zcela na místě pak také byly pochybnosti o toleranci europoslanců k odlišným názorům. Když letos poslanci „ugrilovali“ bulharskou kandidátku Rumjanu Želeovou, mohli mít mnohem méně výčitek svědomí. Nejasná vysvětlení možného konfliktu zájmů, podezřelé vazby jejího muže, ale také nepřesvědčivé vystupování z odborného hlediska... Nakonec si mohli oddychnout všichni.

Kaňky po schvalování komise v parlamentu ale zůstanou i letos. Z odstřelování Želeové se zrodila politická bitva mezi pravíci a levíci. Protože Želeová je zástupkyní pravice, stal se terčem útoku z opačné strany slovenský kandidát Maroš Šefčovič, považovaný za kandidáta levice. A aby toho nebylo málo, výtku kvůli údajným protiromským výrokům Šefčoviče vyslovil maďarský europoslanec. O Evropské unii se vždy mělo zato, že národnostní vášně mezi svými zeměmi utlumí, v tomto případě se ale středoevropský národní přístup přenesl přímo na půdu štrasburského zákonodárského sboru.

Jan Žižka

Ostrá politická diskuse mezi evropskou levicí a pravíci sama o sobě není ničím špatným. Naopak – je ji možné považovat za projev silícího demokratického vření na evropské scéně. Snaha o uplatnění principu „oko za oko“ ale „bije do očí“ tam, kde by mělo jít především o odbornost a bezúhonnost kandidátů, na níž snad mají zájem všichni. Snad se tato zatím malá kaňka nebude rozrůstat.

Jan Žižka je zástupcem šéfredaktora deníku E15.

Španělské dědictví a jeho globální rozměr

V malém Picassově muzeu ve Figueras je méně autorových originálů než kdekoli jinde. Ale je tam kopie jeho monumentální Guerniky a desítky holubic, kdysi celosvětově známého symbolu mírového hnutí. Podobným symbolem vzpomínek na dramatické historické události je *mapa jako obraza světa*, konkrétně Evropy jako panny z 16. století. Na něm je Hispánia hlavou se zlatou královskou korunou. Hrdý symbol dotváří tělo Evropy – Francie a Germania, ozdobené Bohemií, a paže Apeninského poloostrova s říšským jablkem. Později opakovaně vydávaná malůvka pochází z let, kdy se dynastický rod Habsburků rozdělil na španělskou a rakouskou větev (1521–1522) a střední Evropa a Pyrenejský poloostrov udržovaly intenzivní styky, jejichž pozůstatky jsou dodnes Niño de Praga a sbírka obrazů v Národní galerii v Praze a na lobkovické Nelahozevsi.

Pro monumenty španělského politického a kulturního dědictví lze jít až třeba do období chalífátu a připomenout si, že za Pyrenejemi vládli a vzdělávali se islámští učenci téměř sedm století a že sjednocení Kastilie a Aragonska a ukončení reconquisty je téměř bezprostředně následováno rozhodnutím vydat se s křížem a mečem do el-dorada. Také první rozdělení sfér vlivu Smlouvou z Tordesillas (1494) má podobný symbolický význam a dodnes se v eurocentristických učebnicích mezinárodních vztahů nebo mezinárodní politiky konstatuje, že šlo o první evropský mocenský zásah do globálních poměrů, který příliš nebral v úvahu, co si o takovém rozhodnutí myslí regionální autority, partneři nebo soupeři rodící se evropské velmoci.

Velikost a malost, rozvoj a úpadek, bohatství a chudoba, nekončící války za hranicemi Pyrenejského poloostrova a stejně kruté a krvavé konflikty na něm samotném, osobitá kultura výtvarná i slovesná, které opět mají celosvětový význam, vybízejí někdy k předsudečnému a až entusiasmickému zkoumání španělského dědictví. To ale není jen monotematickým odkazem fyzickým, ale i duchovním, který nelze opomenout při zkoumání jakéhokoli

jevu španělské politiky a jejího mezinárodního, evropského i světového, kontextu. A můžeme-li konstatovat, že čas *hora ruit* a prostor se kontinuálně přetváří, pak stejně můžeme pracovat s retrospektivou při pohledu na dnešní podobu Španělského království a jeho mezinárodní postavení.

Španělská monarchie byla dvakrát neúspěšně nahrazena republikou (1873–1874 a 1931–1939) a také autoritářských režimů zde bylo hned několik, až se konečně krvavý frankistický puč a následující občanská válka později změnila v cestu k prosperitě, modernizaci a demokracii. Španělsko si dokázalo uchovat svou neutralitu v obou světových válkách 20. století a rejstřík jeho vztahů bilaterálních i multilaterálních si po desetiletí uchovává formát, který je až nápadně podobný staleté minulosti. Teprve v roce 1955 odstartuje vstup do OSN novou španělskou diplomacií, jež považuje o třicet let později za svůj úspěch vstup do NATO a EHS (1986). Následuje formálně nová spolupráce nejen s evropskými zeměmi, ale i se španělsky mluvícími zeměmi americkými, včetně španělského podílu na iniciaci aktuálního integračního seskupení Mercosur. Prvky nostalgie lze najít ve vzpomínkách na historickou španělskou Kalifornii a na osudy španělsky mluvící komunity ve Spojených státech, ale ani v těchto případech nejde jen o emoce.

Nemění se však strategické postavení Španělska jak na evropském kontinentu, tak na podstatné části jižní polokoule a jeho reprezentanti jsou významnými koordinátory vztahů mezi zeměmi, kde se hovoří španělsky nebo portugalsky. Hádky Huga Cháveze a Juana Carlose na jednom z fór, které jsou důsledkem aktivní španělské politiky v této oblasti, i když šlo jen o několik vzrušených slov, kterým se dostalo celosvětové mediální pozornosti, upozornilo, že i přes různá napětí ve vzájemných vztazích jsou španělská vláda nebo král vnímáni jako významní partneři v Mexiku, na Kubě, ve Venezuele nebo třeba v Chile. Španělská zahraniční politika má tedy svůj evropský i mimoevropský rozměr, a ačkoli byla španělská flotila vy-

háněna ze světových moří Nizozemci a Brity už od poloviny 17. století, je součástí státní politiky realizace *národních zájmů* i v zámoří.

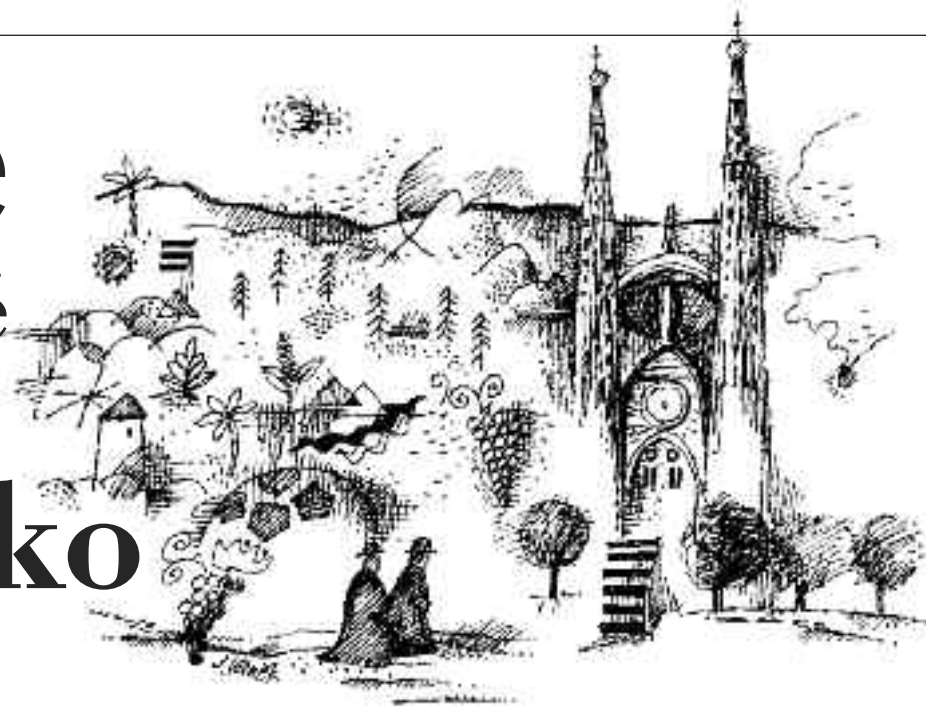
Je-li ovšem zahraniční politika Španělska pokračováním politiky vnitřní, pak je třeba ji studovat se stejným zaujetím. Jen od napoleonských válek, kdy *los liberales* daly jméno politickému hnutí ve Španělsku, v Evropě a v Latinské Americe, se střídaly u moci různé skupiny politických elit, často v uniformách, stoupenci monarchie i republikáni, a konečně i komunisté a socialisté různých sekt a směrů, stejně jako frankisté a křesťanskokatoličtí konzervativci. Prohraná válka o Kubu, Portoriko a vlastně i Filipíny dala vzniknout duchovní a umělecké Generaci 98, ale také téměř jedno století trvajícím reflexi imperiální minulosti, úpadku či nevyrovnanému průběhu industrializace a modernizace. Dodnes je jedním z důsledků někdy kultivovaná, jindy brutálních teroristických argumentů užívající diskuse o reformě administrativního uspořádání nebo o míře integrace Evropské unie.

Středoevropský pohled na španělskou politiku a její mezinárodní kontext je sice různorodý, ale jako by v něm převažovalo jakési mlhavé citové zaujetí. Slovenský dokumentarista ještě nedávno považoval za vhodné vzpomínat na dětství Juana Carlose I., který jeho část prožil na Slovensku, evropští katolíci vnímají Španělsko jako pívota církevního konzervativismu, ačkoli zkušenosti latinskoamerických zemí jsou téměř opačné. Stále je živá vzpomínka na dobu, kdy se u *Madridu bojovalo za Prahu* a často je španělské dědictví vnímáno jenom prostřednictvím klasické a moderní ve španělštině psané literatury, popularity filmových tvůrců nebo architektů, designerů. Proto jsme se pokusili v tomto monotematickém čísle pozvat jako jeho spoluautory nejen politické komentátory, ale i hispanisty, a aktualizovat pohled na španělské dědictví a pokusit se najít nový úhel pohledu. A předem říkáme, že to není lehké, byť k lehkosti svádějíci.

Stále rozdělované

Španělsko

Radek Buben

Od počátku své moderní politické existence, zahájené napoleonskou invazí, až po úspěšný přechod k demokracii po roce 1975 bylo Španělsko velmi polarizovanou zemí, zažívající občanské války, politické násilí či zkorumpovanou fasádovou demokracii Cánovasovy epochy na konci 19. století. Vrcholem tohoto dění byla občanská válka v letech 1936–1939 a následný autoritářský režim. Konflikty se týkaly vlivu církve ve společnosti, formy státní moci (monarchie vs. republika, ale hlavně centralismus vs. autonomismus, ne-li separatismus) či agrární otázky. Tyto dělicí linie se vzájemně podporovaly a vítězství jednoho tábora mělo znamenat absolutní porážku druhého. Ústavní dokumenty byly psány spíše proti někomu než pro někoho. Armáda byla v politice klíčovým faktorem a střety se vedly velmi krutě. Tři karlistické války v 19. století si vyžádaly na 300 tisíc obětí. „Nemám žádné nepřátele. Všechny jsem je postrílel,“ řekl na smrtelné posteli bývalý premiér generál Narváez. Básník Antonio Machado pak psal o „dvou Španělskách“. To vše za ekonomické stagnace, absence výraznějšího národního vědomí a pohrdavých pohledů zvnějšku.

Přechod k demokracii oslabil letité konflikty

Avšak ve druhé polovině 70. let se země demokratizovala a letité konflikty se výrazně oslabily, s výjimkou konfliktů národnostních/regionálních. Za Frankovy vlády přece jenom došlo k ekonomickému růstu, který oslabil vliv tradičních sektorů ekonomiky, vytvořil kvalifikovanou dělnickou třídu a snížil podíl zemědělství na HDP. Španělsko vlastně přešlo skoro přímo z fáze agrární do fáze postindustriální (v roce 1950 ve službách pracovalo 26 procent lidí, v roce 1970 44 procenta a tento podíl neustále narůstal).

Za diktatury bigotního vojáka se armáda, na první pohled paradoxně, depolitizovala a církve opustila své konzervativně tradicionalistické pojetí společnos-

ti, hlavní zdroj motivace radikálního antiklerikalismu. Velký vliv anarchistů v dělnickém hnutí zmizel a komunisté přijali za svůj základní institucionální rámec liberální demokracie, včetně Frankem instaurovaného monarchy. Totéž udělala i Španělská socialistická dělnická strana (PSOE). Pravda, ještě v roce 1976 se (poprvé ve svých dějinách!) definovala jako marxistická a požadovala „zespolečenštění výrobních prostředků“. I španělská pravice a reprezentanti frankismu opustili své autoritářské sklony a byli to oni, kdo určoval rytmus a způsob demokratické tranzice, běžně označované za *sjednaný přechod* (či v Linzově pojetí *sjednaná reforma - sjednaný zlom*). Pravda, tyto elity neměly úplně lehkou práci a musely se činit, když ještě v lednu 1976 označilo de-

mokracii za cíl pro následující léta jenom 6 procent dotázaných, zatímco 36 procent chtělo hlavně mír a klid.

Klíčová úloha regionálních stran

Způsob přechodu k demokracii, považovaný za paradigmatický a vzorový, nastavil na řadu let dopředu základní institucionální rámec a vzory chování, v nichž se rychle vytvořil a stabilizoval stranický systém. Ten od počátku směřoval ke své současné podobě, totiž multipartismu se dvěma výraznými póly (PSOE a Lidová strana – PP), existujícímu v prostředí s řadou regionálních subsystemů. Těto konfiguraci podstatně napomohl volební systém, posilující velké strany nebo strany malé s lokálně koncentrovaným elektorá-

tem (tedy především baskické a katalánské nacionalisty). Malé strany s rozptýleným voličstvem jsou naopak znevýhodněny.

Volební systém tedy ústí v nadprezentaci vítěze (a druhého), ale málokdy mu dá absolutní většinu, takže strana sestavující vládu se musí v parlamentu opírat o menší subjekty. Ke koalicím však nedochází. Od roku 1977 má země jednobarévné a spíše menšinové kabinet, shánějící podporu zákon od zákona. Tu pak získávají, jelikož především umírnění nacionalisté za ni požadují řadu ústupků. Tato konfigurace kupodivu nijak zásadně neblokuje proces vládnutí. Naopak, vlády jsou schopny prosadit i dříve nevídané kroky a reformy. Daný politický styl je celkem konsolidován a zatím se nestalo, aby třeba poražená strana usilovala o koaliční vládu bez vítěze. Na regionální úrovni však ke koalicím dochází, a především v historických autonomních komunitách (Galicie, Baskicko a Katalánsko) tento fakt znevýhodňuje pravicové lidovce, hájící spíše centralizační pojetí státu a spojené s celošpanělským nacionalismem.

Celostátní levicový pól kontroluje PSOE, strana vládoucí v letech 1982–1996 a znovu od roku 2004. Zleva ji ještě doplňuje Sjednocená levice (IU), konglomerát, jehož jádrem jsou komunisté. Po volbách v roce 2008 Sjednocená levice hodně oslabil a dnes má pouze dva poslance.

Socialisté dnes nacházejí společnou řeč s nacionalisty snáze, díky své decentralizační politice a symbolické negaci bývalého centralistického režimu. Lidová strana to má těžší a shodu nachází hlavně v ekonomických tématech, jelikož hlavní nacionalistické formace jsou v ekonomice spíše liberální. Avšak i zde vždy záleží na politické konfiguraci v regionálních vládách a jednotlivé stranické aliance v celostátním parlamentu (*Cortes Generales*) nejsou vždy zcela odhadnutelné.

Z regionálních stran má v současném celostátním parlamentu zastoupení středoprávicová Baskická nacionalistická strana (PNV) s šesti poslanci. Podobně orientovaná, ale pragmatičtější katalánská Konvergence a jednota (CiU) dosáhla na 10 křesel. Radikálnější a levicová Kata-

lánská republikánská levice (ERC) má tři poslance a podobně orientovaný Galicijský nacionalistický blok (BNG) disponuje dvěma křesly, stejně jako spíše k lidovcům tíhnoucí Kanárská koalice (CC). Pro současnou socialistickou vládu je nezbytné získávat hlasy právě u těchto formací, což není snadné, jelikož PNV a CiU byly vládními stranami ve svých regionech a právě socialisté je u moci vystřídali. V Baskicku se tak stalo na jaře 2009, za souhlasu lidovců, jinak nesmiřitelných socialistických odpůrců. V Katalánsku socialisté vládou v koalici s levicovými nacionalisty od roku 2003 a jejich politika ve směru větší autonomie dělá starosti nejenom opozičním lidovcům, ale také madridské vládě a socialistům z jiných částí země.

Konec konsenzu v boji proti teroru

Sjednaný přechod k demokracii a relativní konsenzus o řadě témat, projevený sérií mezistranických paktů, nastolil ve španělské politice na celostátní úrovni relativně umírněné klima. Dlouhá vláda PSOE, vedená Felipe Gonzálezem v letech 1982–1996 se sice vyznačovala řadou problémů, z nichž nejbolestivějšími byly terorismus ETA a nezaměstnanost, ale až do roku 1993 byly vztahy mezi socialisty a opozičními lidovci relativně slušné. Nástup José Maríi Aznara do čela Lidové strany, jemuž předcházela odchod zakladatele strany, bývalého Frankova ministra a dinosaura španělské politiky Manuela Fragy, do rodné Galicie, znamenal změnu. Aznar postupně porušil některá tabu a neváhal vládu kritizovat i v protiteroristické politice. Zkorumpovanost socialistů mu jenom napomáhala a pravicový vůdce mluvil o nutnosti „druhé tranzice“. Když v roce 1993 socialisté překvapivě vyhráli, Aznar nasadil tvrdý konfrontační styl, díky němuž se Lidová strana v roce 1996 dostala do vlády, byť závisela na podpoře CiU a PNV. Naprostý zlom znamenaly volby v roce 2000. Lidová strana získala absolutní většinu parlamentních křesel a nemusela brát ohled na regionální „spojence“, s nimiž si rozuměla maximálně v ekonomické oblasti. Aznar vystupoval tvrdě a konfrontační

styl uplatňoval především proti zradikalizované baskické PNV, jejíž vedení mluvilo o cestě k vytvoření baskického státu. Ačkoli bývalý falangista Aznar kdysi ústavu z roku 1978 kritizoval, jako premiér ji považoval za naprosto neměnitelný dokument a své odpůrce vinil ze snah zničit ústavní konsenzus. Vazba na Bushovu vládu, vyjádřená setkáním na Azorských ostrovech, kde Aznar podpořil napadení Iráku, vyvolávala k premiérovi u jisté části společnosti nenávist. Socialisté, zbavení vládní odpovědnosti a vymaňující se z některých nedobrych jevů Gonzálezovy epochy, se pod vedením mladého předsedy José Rodríguez Zapatera, posunuli v hodnotové oblasti nalevo, chopili se diskurzu blízkého často spíše alternativní levice a začali více hájit regionalistické zájmy na úkor centra. V Katalánsku a Galicii spolupracovali s tamní nacionalistickou levicí. Spory se vedly i o zahraniční politiku, především o účast Španělska v Iráku. Média, straníci té které straně (El Mundo je bližší PP, El País píše spíš proti ní), tuto polarizaci jenom umocňovala. V debatách ve španělských barech té doby bylo běžné označovat Aznara za „fašistu“ či Zapatera za „bolševika“, srovnatelného s Largo Caballerem (a toho kdysi zvali „španělský Lenin“). Odchod Aznara z čela Lidové strany a nástup mnohem méně charismatického Mariana Rajoye situaci nezklidnil.

Volby v roce 2004 ji jenom zdramatizovaly. Výbuchy vlaků na nádraží Atocha, vládou zpočátku takticky připisované akci ETA, ačkoli ta se masových útoků nikdy nedopouštěla, patrně změnily na poslední chvíli výsledek voleb. Zvítězila PSOE a postavila menšinovou vládu, jejíž legitimita byla radikálnějšími stoupenci lidovců zpochybňována. Zapaterovo rozhodnutí dodržet volební slib a stáhnout vojáky z Iráku sice většina Španělů schválila, ale pro část PP se stal nový premiér zbabělcem.

Od této chvíle se polarizace jenom prohlubuje a témata, o nichž se vedou spory, jdou od protiteroristické politiky po otázku vztahu k minulosti. Zapaterovo rozhodnutí vyjednat s ETA a obecně umírněnější chování v otázce terorismu lidovci ostře napadali a Lidová strana

Odstraňování jezdecké sochy diktátora Franciska Franka v severošpanělském městě Santanderu se neobešlo bez demonstrací Frankových obdivovatelů. Muž zcela vlevo proti tomu protestuje vlajkou Falangy.

Nacho Cubero, Globe Media/Reuters

neváhala použít i velmi emotivní rétoriku, využívaje Asociace obětí terorismu, jejíž členové vinili vládu z ustupování organizaci, s níž se dohodnout nedá. Obnovená aktivita ETA po krátkém příměří jim pak posloužila k potvrzení jejich postoje.

Návrat minulosti do politického boje

Velké rozpory vyvolává postoj PSOE k minulosti. Během přechodu k demokracii a dlouho po něm vládl na španělské politické scéně jakýsi tichý „pakt o zapomenutí“ (*pacto de olvido*), který si ce rozhodně neznamenal, že by se o minulosti nemluvilo, ale nebyla to politická reprezentace a státní instituce, kdo by ji používal v politickém boji. V parlamentu

tak seděli jak předák komunistů Santiago Carrillo, viněný z organizování masakru za občanské války, tak Frankův letitý ministr informací či vnitra Fraga. Armáda si uchovala své muzeum v toledské pevnosti, pomník obrany proti republikánským obléhatelům v roce 1936. Spousta ulic nese jména významných frankistů a na kostelech najdeme jména „padlých za Boha a za Španělsko“. Frankova hrobka v Údolí padlých je stále fungujícím monumentem. Jinak na akademické půdě a ve společnosti žádný takový pakt nikdy neplatil a knihkupectví byla vždy plná řady studií různě hodnotících minulost země. Zapaterova vláda ale začala řešit minulost jako svého druhu politikou záležitostí a vedle pochopitelných symbolických gest vůči obětem frankis-

mu narušila dosavadní kompromis svou, dle opozice jednostrannou, interpretací dějin, ztělesněnou v zákoně o historické paměti z roku 2007. Kromě otevírání masových hrobů, odškodňování obětí, udělování občanství potomkům emigrantů či členům interbrigád, zákon také stanovuje odstraňování symbolů bývalého režimu z veřejných budov. Lidová strana a lidé s ní spojení zákon kritizují jako vyjádření příliš jednostranného pohledu, pomíjející zločiny spáchané republikánskou stranou a nevyváženě hodnotící složitou situaci 30. let. Pravicoví publicisté jako Pío Moa vydávají jednu k minulosti PSOE a komunistů kritickou knihu za druhou. Do debaty se zapojili i významní anglosaští hispanisté jako S. Payne (na straně odpůrců zákona) či P. Preston

(na straně zákona). Celošpanělské nacionalisty pak urazil převoz dokumentů katalánského původu z archivu v Salamance do Katalánska, které regionální reprezentace považovala za návrat „svěho“ majetku.

Zapatero se také dostal do tvrdého konfliktu s církví, když prosadil zákon o sňatcích osob stejného pohlaví nebo když relementoval práva transexuálů. Nechyběly ani demonstrace v ulicích. Odpor vůči těmto normám však začal trochu štěpit Lidovou stranu, v níž se liberální křídlo,

reprezentované starostou Madridu Gallardónem, obává příliš konzervativního směřování Rajoyova vedení a „reakčního“ obrazu, který strana budí.

Patrně nejzávažnější je však rozpor v otázce decentralizace země. Zde se naplno projevuje obecný problém slabého celošpanělského národního uvědomění a dosti nízké národní identity, narušované jednak silnými periferními nacionalismy a jednak diskreditované léty Frankovy diktatury a jejího centralismu a nacionalismu.

Socialistickou stranu její kritici viní bezmála z rozbíjení země a na státní svátek (12. 10.) bývá Zapatero v Madridu terčem verbálních útoků ze strany voličů pravice. Schválení nového katalánského autonomního statutu v roce 2006, který definuje Katalánsko jako „*nación*“, posílilo tento diskurz, jelikož norma je dilem mj. katalánských socialistů. Lidovci se obrátili na Ústavní soud s posouzením ústavnosti nového dokumentu a soudní rozhodnutí je velmi netrpělivě očekáváno. Fakt, že statut prošel regionálním i státním parlamentem, navíc referendem (pravda, s nevelkou účastí 49 procent),

mu dodává značnou politickou legitimitu.

Těživá hospodářská situace

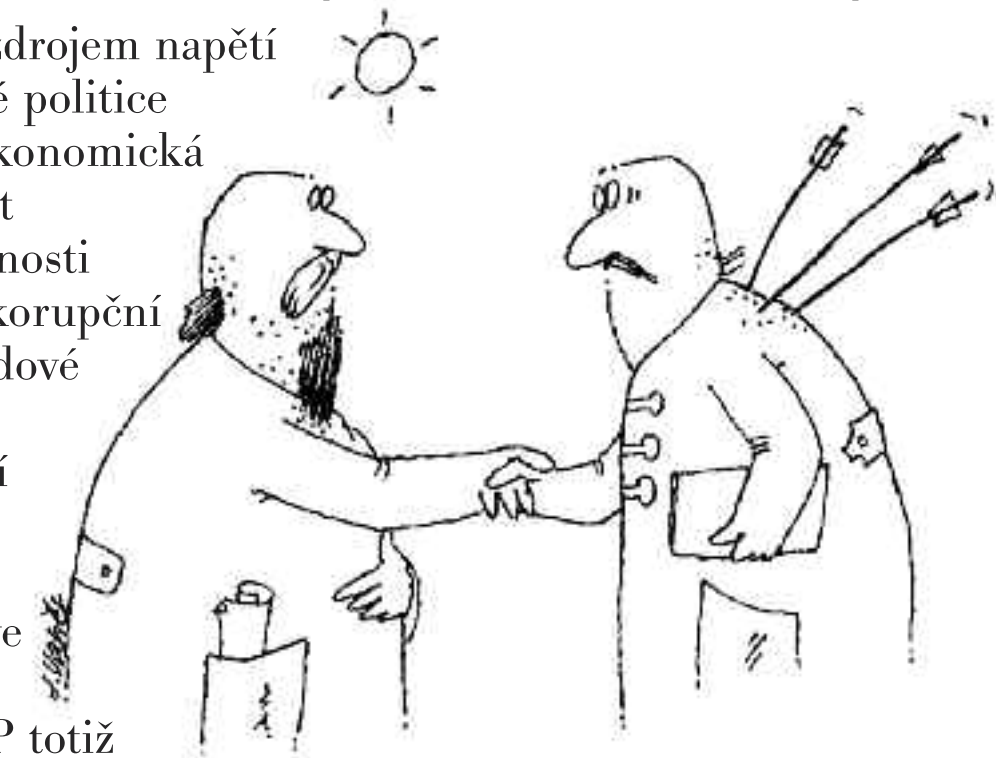
Posledním zdrojem napětí ve španělské politice je domácí ekonomická krize, nárůst nezaměstnanosti a paralelní korupční skandály Lidové strany, komplikující již tak nelehkou pozici Rajoye v jejím čele. Předseda PP totiž v roce 2008 prohrál již druhé volby (PSOE získala 43,87 procenta hlasů, PP 39,94 procenta) a vnitrostraniční kritici – Gallardón a prezidentka

chodu do protiútoků 26. listopadu 2009 obvinil Rajoy Zapatera z vyvolávání „štěpení“ mezi Španěly, komického způsobu vládnutí a nedostatku „zdravého rozumu“.

Polarizace je tedy ve Španělsku značná a občas se týká i oněch témat, jež v minulosti ústily v občanské války. Dnes nic takového samozřejmě nehrozí. Avšak nedostatek konsenzu v základních otázkách a obviňování z rozbíjení země či využívání policie v politickém boji je něco, co v konsolidované demokracii nepůsobí

Posledním zdrojem napětí ve španělské politice je domácí ekonomická krize, nárůst nezaměstnanosti a paralelní korupční skandály Lidové strany, komplikující již tak nelehkou pozici Rajoye v jejím čele. Předseda PP totiž

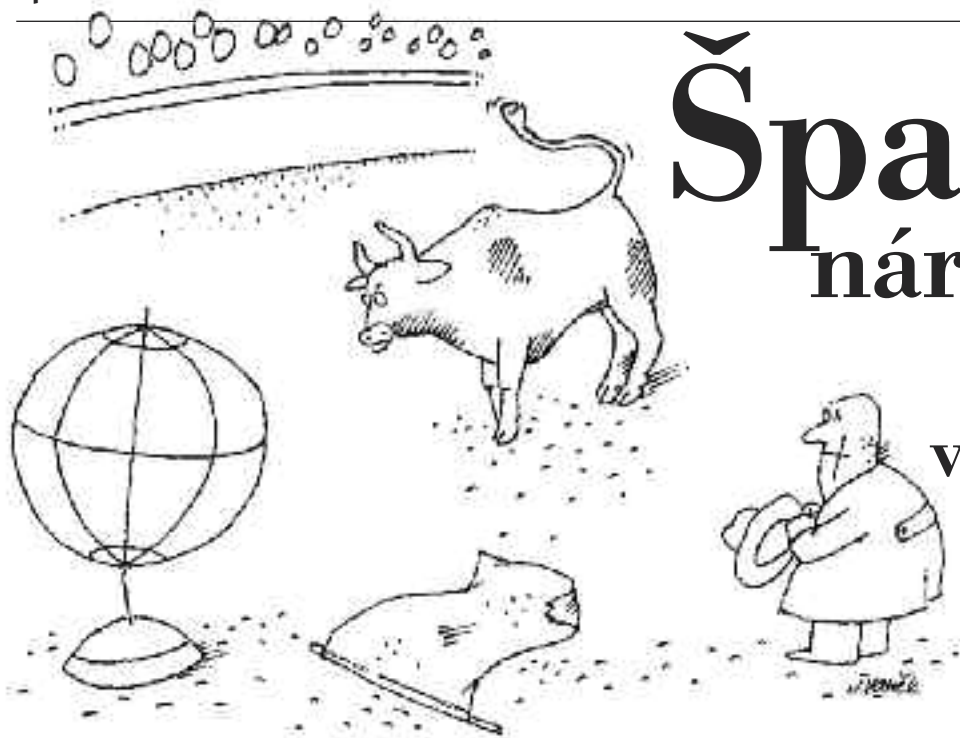
v roce 2008 prohrál již druhé volby a vnitrostraniční kritici neváhali nepřilíš oblíbeného předsedu kritizovat.

madridské komunity Esperanza Aguirre – byť navzájem rozhádaní, neváhali nepřilíš oblíbeného předsedu kritizovat. V průběhu roku 2009 se navíc strana začala topit v řadě skandálů – od vzájemného sledování a odposlouchávání mezi madridskými lidovci až po korupční síť, zasahující především PP ve Valencii, tzv. *caso Gürtel*. Jako demonstrace velmi nedobrych vztahů mezi oběma hlavními tábory může sloužit fakt, že Lidovou stranu viní vládu z inscenace skandálu a zneužívání justice a policie v politickém boji. Tvrdě lidovci útočí především na vyšetřujícího soudce Garzóna. A v pře-

patřičně. Na druhou stranu, Španělsko inspiruje jednou věcí: I země s poměrným volebním systémem a s vládou bez zaručené většiny dokáže provádět řadu zásadních reforem, které by v katolické mediteránní společnosti málokdo čekal. A ačkoli Zapaterův kabinet budí různé reakce, je nutno uznat, že málokterá vláda dokázala tak důrazně plnit svůj program.

Radek Buben je politolog a latinoamerikanista, působí na FF UK.
radekbuben@email.cz

Španělské národní zájmy v kontextu vnitropolitických změn po roce 1986

Pavčina Springerová

Španělský vstup do Evropských společenství (ES) v roce 1986 je považován za skutečné vyvrcholení procesu španělské demokratické tranzice a definitivní „návrat do Evropy“ po letech diplomatické izolace, do níž uvrhl zemi Frankův režim (1939–1975). Členství Španělska v ES podporované de facto celým politickým a společenským spektrem výrazně přispělo ke konsolidaci demokratického systému a zároveň umožnilo jasně definovat klíčové národní zájmy Španělska. Tento text se bude zabývat především problematikou vymezování a prosazování španělských národních zájmů po roce 1986 na půdě ES/EU.

Z hlediska časového vymezení je nutné zdůraznit, že celé období může být na základě vnitropolitického vývoje rozděleno do několika etap.

První období lze ohraničit lety 1986 až 1996, kdy u vládního kormidla stála socialistická strana (*Partido Socialista de Obrero Español*, PSOE). V roce 1996 nastoupili lidovci (*Partido Popular*, PP), kteří vládli do roku 2004. Poslední etapa je spojena s návratem socialistů k moci ve volbách 2004. Otázka, kterou se budeme v tomto textu zabývat, je, do jaké míry střídání dvou velkých stran u moci ovlivnilo formulování a prosazování klíčových národních zájmů Španělska.

Vymezení národních zájmů za vlády PSOE

Španělsko se po svém vstupu do ES soustředilo především na to, aby ostatní člen-

ské země přesvědčilo, že je důvěryhodným partnerem, schopným transcendovat své úzké národní zájmy. Stalo se mj. spolehlivým zastáncem rozvoje Evropské politické spolupráce (EPS), což přineslo zvýšení mezinárodní prestiže země a rozptýlení obav členských států z odlišné orientace španělské zahraniční politiky. Toto období „idealistického“ náhledu na evropskou integraci bylo motivováno zejména snahou překonat syndrom frankismu. Od počátku madridská vláda podporovala projekt politické unie, federalistický diskurz a ortodoxní přístup k integraci. Socialistická etapa vyvrcholila dvěma předsednictvími Rady EU v první polovině roku 1989 a v druhé polovině roku 1995.

První španělské předsednictví pod taktovkou Felipe Gonzáleze si kladlo za cíl přesvědčit ostatní členské země o svém

proevropském závazku a posílit EPS. Právě v EPS (později Společná zahraniční a bezpečnostní politika – SZBP) spatřovala španělská vláda klíčový způsob evropeizace priorit národní politiky. Jižní Středomoří a Latinská Amerika jako dva zásadní regiony španělského zájmu tak získaly v době prvního španělského předsednictví zvláštní pozornost.

Změny mezinárodní situace na počátku 90. let s sebou přinesly posun v orientaci ES/EU, jež směřovala zejména na střední a východní Evropu. Zatímco před rokem 1990 se priority španělské zahraniční politiky a EPS výrazněji nerozcházeły, nyní si Španělsko plně uvědomilo nebezpečí ohrožení svých geopolitických zájmů a opětovného vytlačení na periferii. Nicméně v první polovině 90. let aktivně a úspěšně usilovalo o evropeizaci své zahraniční agendy týkající se zejména Středomoří a v úsilí kompenzovat obrat Evropské unie směrem na východ se stalo hlavním tahounem projektu euro-středomořského partnerství, které započalo na barcelonské konferenci v roce 1995. Podobné snahy o analogické partnerství EU s Latinskou Amerikou však nenašly odezvu, neboť většina zemí Evropské unie nemá v této oblasti výrazné strategické či ekonomické zájmy.

Dalším zásadním tématem počátku 90. let byla sociální a ekonomická kohe-

ze, neboť Španělsko se v této době stalo jedním z největších příjemců regionální a strukturální finanční podpory. V roce 1989 Španělsko vetovalo rozpočet ES, aby si vynutilo dohodu o zdvojnásobení prostředků pro strukturální fondy jako kompenzaci za přijetí Jednotného evropského aktu (JEA). O dva roky později Madrid pohrozil, že zablokuje dohodu o politické unii, pokud nový Kohezní fond nebude zahrnut v Maastrichtské smlouvě. Nakonec španělská vláda úspěšně vybojovala příslib vytvoření Kohezního fondu, jenž se stal součástí Maastrichtské smlouvy. Madrid ve snaze zlepšit svou zhoršující se ekonomickou situaci upnul své úsilí na získání co největší podpory ze strukturálních fondů a Kohezního fondu, což se projevilo na setkání Rady v Lisabonu (červen 1992) a v Edinburghu (prosinec 1992). Poté, co Velká Británie v Lisabonu odmítla navýšení unijního rozpočtu, pohrozilo Španělsko vetováním tzv. severního rozšíření. Ke kompromisu všechny strany přistoupily v Edinburghu, kde bylo schváleno rozšíření a zároveň došlo k dohodě o zdvojnásobení prostředků strukturálních fondů a schválení financí Kohezního fondu. V Edinburghu byl představen takzvaný druhý Delorsův balíček pro období 1993 až 1999, jenž kladl důraz na sociální a kohezní politiku a zavedení eura. Balíček a dohoda o financování fondů představovaly hmatatelný výsledek španělského souhlasu s dánskou opt-out klauzulí v oblasti obranné politiky, neboť Dánsko v referendu Maastrichtskou smlouvu odmítlo.

Rada v Edinburghu znamenala kvalitativní změnu v pozici Španělska v rámci Evropské unie. Španělsko se poprvé skutečně naprosto otevřeně, bez obav z označení za zdrženlivé Evropany, jalo prosazovat národní zájmy. V tomto období posunu k „realistickému evropanství“ (první polovina 90. let) zaujalo pozici tzv. střední mocnosti, čili státu, který více rozvíjí vlastní diplomatické aktivity, důrazněji hájí své zájmy a snaží se je „protlačit“ do evropské agendy.

Spolu s oslabováním pozice PSOE, která ve volbách v roce 1993 ztratila absolutní většinu, se Španělsko v letech

1992–1994 dostalo do nejhlubší ekonomické krize v postfrankistické éře. Došlo k devalvaci pesety a nezaměstnanost dosahovala až 24 procent. Labutí písní pro PSOE bylo druhé předsednictví v roce 1995, které završilo deset let Španělska v Evropské unii pod vedením socialistů. Nejvýznamnější událost tohoto předsednictví představovalo rozhodnutí o přijetí eura k 1. lednu 1999.

Nástup lidovců ve znamení dis/kontinuity národních zájmů?

Jak již bylo zmíněno, evropská integrace se zejména v 80. letech těšila celonárodním konsenzu, jehož součástí byli i lidovci. Nástup Lidové strany po volbách v roce 1996 tak neznamenal radikální změnu. Vláda José Marii Aznara sice přinesla některé důležité změny, nicméně fundamenty evropské politiky položené Gonzálezem nenarušila. Nástup lidovců tak lze popsat jako kombinaci změny a kontinuity s důrazem na kontinuitu.

Pokud jde o rozdíl mezi vládami PSOE a PP, lze zmínit především vyšší důraz na nacionalismus a klíčovou roli národních vlád u lidovců, což znamenalo odklon od socialistického prointegračního diskurzu. Lidovecký zesílený nacionalismus a důraz na zájmy Španělska a roli suverénních států lze považovat za výsledek pragmatického přístupu korespondujícího s narůstajícím skepticismem Španělů ohledně Evropské unie. Další změna spočívala v opuštění tradiční francouzsko-německé osy a přiblížení se k Blairově a Berlusconiho politice. Spolupráce s těmito dvěma politiky se opírala především o společný odpor vůči supranacionalizaci a prosazování mezivládní formy integrace. V neposlední řadě tyto lídry spojoval atlanticismus a pozice zastánců americké strategie v období po 11. září 2001. Atlanticismus patřil od začátku demokratické tranzice mezi klíčové teze lidovců, kteří oproti socialistům od počátku podporovali vstup Španělska do Severoatlantické aliance.

Zásadní kontinuitu mezi socialisty a lidovci lze vidět v otázce obrany socioekonomické koheze, ve společném zájmu

připojení se k Evropské měnové unii (EMU) či v rozvoji vztahů s jižním Středomořím a Latinskou Amerikou. Ovšem paradoxně dobrý vývoj španělské ekonomiky na konci 90. let, kdy HDP na hlavu vzrostl ze 69 procent na 85 procent unijního průměru, problematizoval udržitelnost španělských finančních požadavků, nicméně tvrdá vyjednávací strategie umožnila Španělsku zůstat hlavním příjemcem fondů do roku 2006. Zatímco v Edinburghu v roce 1992 za fondy Španěle „zaplatili“ svým souhlasem se severním rozšířením, o sedm let později na berlínském summitu „obětovali“ fondům svůj souhlas s východním rozšířením. Stálíci španělské politiky podporovanou veřejností i hlavními politickými stranami byl vstup do EMU a zavedení eura. K tomuto cíli Madridu výrazně napomohlo hospodářské oživení druhé poloviny 90. let. Španělsko se k 1. lednu 1999 stalo součástí spuštění závěrečné fáze EMU.

Největší úspěch Španělska v oblasti středomořské politiky za vlády lidovců spočíval v přijetí společné strategie EU pro oblast Středomoří v červnu 2000. Španělsko tak plně evropeizovalo jeden ze svých klíčových národních zájmů. Koncem 90. let se španělskou prioritou stal region Latinské Ameriky. Tato geografická orientace se pochopitelně opírala zejména o kulturní afinitu a ekonomické zájmy, kdy Španělsko představovalo největšího evropského investora v oblasti Latinské Ameriky. I přes kontinuitu lze minimálně v letech 1996 až 1998 sledovat určitou změnu, a to v přitvrzení postoje ke Kubě, který se za vlády PSOE opíral spíše o snahu vést dialog. V prosinci 1996 bylo na Aznarův návrh schváleno v rámci SZBP společné stanovisko odsuzující Castrov režim. Nicméně již o dva roky později, kdy tento společný postoj začal značně ovlivňovat španělské ekonomické zájmy na Kubě, Madrid k nelibosti mnoha členských států zaujal stanovisko zcela opačné.

Třetí španělské předsednictví v prvních šesti měsících roku 2002 se neslo ve snaze rozptýlit obavy z evropských postojů Aznara a Lidové strany. Za hlavní prioritu lze považovat boj proti tero-

rismu, což nesouviselo pouze s reakcí na 11. září, ale šlo především o snahu Španělska evropeizovat svůj domácí problém spojený s činností baskické ETA. Také v rámci tohoto předsednictví se Španělsko snažilo zviditelnit své geopolitické preference. Pátá euro-středomořská konference se konala v roce 2002 ve Valencii, avšak s ohledem na mezinárodní situaci nebyla ušetřena napětí mezi arabskými státy a Izraelem. Středobodem zintenzivnění vazeb k Latinské Americe se stal druhý summit zemí Evropské unie se zeměmi Latinské Ameriky a Karibiku (LAC), jenž se konal v květnu 2002 v Madridu.

Střídání vlád pod tlakem terorismu

Hluboký rozkol nejen do Evropské unie, ale také do samotného Španělska, přineslo tažení proti terorismu a válka v Iráku. Problematika terorismu patřící mezi Aznarovy priority nabrala na obrátkách po útocích z 11. září 2001 a novou dimenzi získala v březnu 2004 po bombových útocích v Madridu. Aznarova proatlantická orientace se projevila především v podpoře tažení Spojených států proti terorismu, v němž spatřoval možnost propojení a vyřešení vlastního problému s ETA v kontextu s celosvětovým tažením proti teroru. Tímto rozhodnutím Aznar zatím nejvýrazněji narušil dlouholetý posttranzitní konsenzus na domácí politické scéně.

Po bombovém útoku v Madridu, který byl spáchán pouhé tři dny před parlamentními volbami a zabil téměř 200 lidí,

se premiér Aznar pokoušel horlivě (leč marně) přesvědčit obyvatele, že za činem stojí baskická ETA, jež stála v centru pozornosti jeho politiky. Premiér si byl vědom důsledků spojení útoků s al-Káidou a hrozící diskreditace vlastní zahraniční politiky. I přes očekávaný těsný výsledek lidovci prohráli o 5 procent, přičemž vítězni socialisté si připsali 42,6 procenta hlasů. Teroristické útoky tedy přinesly změnu vlády a s ní také stažení španělských vojsk z Iráku a návrat k prointegrační politice zaměřené převážně na spolupráci s Francií a Německem.

Do čela madridské vlády se postavil socialistický premiér José Luis Rodríguez Zapatero, který se záhy vzdal požadavku na rozdělení hlasů v Radě podle Smlouvy z Nice, což umožnilo přijetí pozměněného návrhu ústavy v červnu 2004. Smlouvu o Ústavě pro Evropu Španělsko poté ratifikovalo v parlamentu a zároveň ji jako první z unijních států schválilo i referendem v únoru 2005. V červenci 2008 Španělsko bezproblémově schválilo oběma komorami parlamentu Lisabonskou smlouvu, pro hlasovali jak socialisté, tak lidovci. Geopolitické zájmy Madridu orientované

na Středomoří a Latinskou Ameriku se ani po opětovném nástupu socialistů nezměnily.

Konstantní zájem o Středomoří a Latinskou Ameriku

Španělsko od počátku demokratické tranzice nahlíželo evropskou integraci jako svou historickou šanci k rehabilitaci země a překonání periferního traumatu. Podpora španělské veřejnosti a jednotná fronta hlavních politických stran ve věci vymezení národních zájmů spojených se vstupem do ES/EU v 80. letech dokazuje maximální konsenzus relevantních aktérů. Tato shoda ohledně klíčových fun-

Z hlediska diskontinuity mezi socialisty a lidovci nejsilněji vystupuje na povrch odlišnost zahraničněpolitické orientace vlád. Zatímco socialisté se orientovali především na německo-francouzský tandem, lidovci vsadili na důrazný atlanticismus.

damentů španělské politiky de facto přetrvávala dodnes, a to i přesto, že v několika aspektech, zejména v době války v Iráku, došlo k hluboké rozepři mezi oběma klíčovými stranami. V tomto textu jsme se snažili sledovat, do jaké míry střídání dvou velkých stran u moci ovlivnilo definování a prosazování klíčových

národních zájmů Španělska. Z hlediska geopolitického lze konstatovat, že španělské priority, tedy Středomoří a Latinská Amerika, jsou dlouhodobě konstantní, i když míra důrazu na jednotlivé regiony se může proměňovat. Rozdíl mezi oběma oblastmi můžeme vidět zejména v tom, že zatímco středomořskou oblast se Madridu podařilo přesvědčivě evropeizovat, v případě Latinské Ameriky tomu tak nebylo.

Madridské vlády se neaktivněji angažovaly v oblastech, na nichž se mohly podílet od počátku jejich vzniku Společná zahraniční a bezpečnostní politika a Evropská měnová unie. Zejména v případě EMU, s níž Madrid spojoval budoucnost národního hospodářství, můžeme sledovat konstantní kontinuitu. S ekonomickou situací a modernizací země pochopitelně

Zdroje

- Barbé, Esther. 2000. „Spain and CFSP: The Emergence of a ‘Major Player’?“ *Mediterranean Politics* 5, č. 2
- Barbé, Esther. 1996. „Spain: the Uses of Foreign Policy Cooperation“. In Christopher, Hill (ed.). *The Actors in Europe's Foreign Policy*. Routledge
- Powell, Charles. 2003. „Spanish Membership of the European Union Revisited“. In Royo, Sebastián – Manuel, Paul Christopher (eds.). *Spain and Portugal in the European Union. The First Fifteen Years*. Frank Cass
- Closa, Carlos – Heywood, Paul M. 2004. *Spain and the European Union*. Palgrave Macmillan
- Morata, Francesco – Fernandez, Ana-Mar. 2003. „The Spanish Presidencies of 1989, 1995 and 2002. From commitment to reluctance towards European integration“. In Elgström, Ole (ed.). *European Union Council Presidencies A comparative perspective*. Routledge

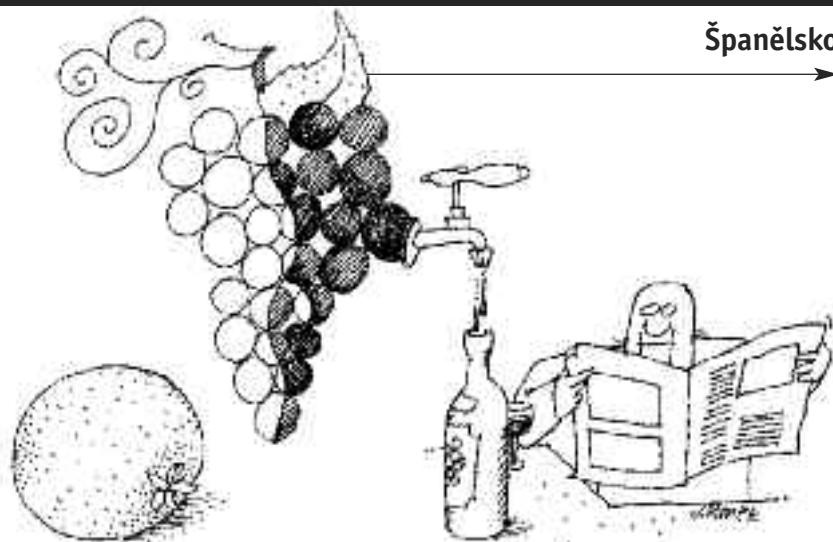
souvisí další oblast, kterou byla regionální a strukturální politika Evropské unie, v jejímž rámci se Španělsko stalo největším příjemcem těchto zdrojů. I když se lidovci a socialisté v rámci vnitropolitického boje vzájemně obviňovali z nedostatečného hájení národních zájmů, jejich přístup se v této věci de facto neodlišoval.

Z hlediska diskontinuity mezi socialisty a lidovci nejsilněji vystupuje na povrch odlišnost zahraničněpolitické orientace vlád. Zatímco socialisté se orientovali především na německo-francouzský tandem, lidovci vsadili na důrazný atlantismus. Druhý aspekt diskontinuity byl spojen s příklonem Lidové strany k mezivládnímu pojetí integrace. Z výše uvedeného vyplývá, že i přes modifikaci forem a strategií, v definování španělských národních zájmů v rámci Evropské unie převládala obsahová kontinuita.

Pavčina Springerová

působí na Katedře politologie Filozofické fakulty Univerzity Hradec Králové a je vedoucí Kabinetu iberoamerických studií FF UHK.

pavlina.springerova
@uhk.cz

Petr Pavlík

Ekonomické vztahy Španělska a České republiky

Španělsko po osmi letech znovu předsedá Unii. Devátá ekonomika světa (ve smyslu nominálního HDP) a pátá ve sjednocené Evropě se na rozdíl od předsednictví Aznarovy vlády netěší takové prestiži ani politickému vlivu na evropské scéně. Recese ochromila ekonomický potenciál této dynamicky se modernizující země. Odrazila se i ve ztrátě dlouhodobého teritoriálního ratingu Standard & Poor's, který poklesl v lednu loňského roku z AAA na AA+ s ohledem na strukturální potíže španělské ekonomiky a jejich předpokládaný negativní dopad na veřejné finance. Oslabení vlivu na evropskou politiku je důsledkem skutečnosti, že kormidlo evropské integrace po naplnění Lisabonské úmluvy drží Španěle společně s Belgií a Maďarskem. Přesto zůstává Španělsko perspektivním obchodním partnerem České republiky.

Evropská integrace byla po bezmála čtyřicetileté frankistické izolaci vnímána jako unikátní projekt dávající příležitost pro modernizaci hospodářství a všestranné propojení s evropským děním. Sjednocující se Evropa byla veřejným míněním pokládána za referenční měřítko a vzor, ke kterému regionálně fragmentované Španělsko při konsenzu všech hlavních politických stran směřovalo. Bilance dvacetiletého vývoje od roku 1985, kdy Španělsko vstoupilo do ES, tuto logiku potvrdila. Díky obnovení přirozených obchodních vazeb se zeměmi staré-

ho kontinentu, synergii a komplementaritě evropské podpory s aktivitou veřejného sektoru vzrostla životní úroveň vyjádřená prostřednictvím HDP per capita (PPP v cenách roku 2005) téměř trojnásobně, a to z 8 000 EUR (1985) na 23 000 EUR (2005). V roce 2007 HDP/obv. přesáhl o 7 procent průměrnou hodnotu tohoto ukazatele v rámci EU-27. Více než 78 mld. EUR (v průměru 0,8 procenta ročního HDP), které Španělsko ve smyslu čisté pozice k rozpočtu Evropské unie v průběhu dvou dekád od přidružení k Unii obdrželo, zásadním způsobem pomohlo k přílivu za-

hraničních investic, zvýšení konkurenceschopnosti domácího průmyslu, rozvoj služeb veřejného sektoru a modernizaci dopravní infrastruktury.

Aktuální ekonomické panorama

Počínaje třetím kvartálem 2008 se situace začala měnit. V kontextu mezinárodní finanční krize vzala iluze o nekonečném růstu stavebního trhu za své a španělská ekonomika se propadla do hluboké recese. Stavebnictví, jedno z klíčových odvětví ekonomických aktivit s dlouhodobým podílem více než 10 procent HDP a vysokým multiplikačním efektem, vykázalo dvouciferný propad. Nejsložitější situace nastala v oblasti rezidenční výstavby, která po bezprecedentním růstu dosáhla vyššího objemu než v Německu, Francii a Velké Británii dohromady. Například v roce 2005, který byl rekordním v historii španělské bytové výstavby, bylo uvedeno na trh více než 812 000 nových bytových jednotek. Rostoucí ceny nemovitostí se staly zdrojem spekulativní poptávky, přičemž reálná poptávka se stále více vzdalovala úrovni nabídky a kvalita výstavby, například ve smyslu energetické náročnosti, výrazně pokulhávala za vyspělou Evropou. Útlum evropské podpory nastal téměř souběžně s bankovními restrikcemi v oblasti hypoték, jejichž rizikovost narůstala a bez kterých nebylo možné udržet vysoké tempo bytové výstavby. Španělsko, pokládáno společně s Irskem za příklad úspěšné evropské konvergence regionů, vychází ze současné recese nejhůře. Jako jediná z velkých ekonomik za-

znamenalala v loňském roce propad HDP bezmála o 4 procenta a odhady nepokládají za možný návrat k růstové trajektorii ani v letošním roce. Veřejné finance se z přebytku v roce 2007 ocitly v deficitu a ve státní pokladně chybělo na konci roku 2009 více než 57 mld. EUR. Není proto divu, že Zapaterova vláda uvažuje o ekonomické revitalizaci jako o základní prioritě také na evropské úrovni.

Priority

K pochopení priorit španělského předsednictví je nezbytné správně identifikovat španělské národní zájmy a postoj ke směřování Unie. Centralizace bruselské moci v Evropě regionů je v Madridu přijímána nelibě, podobně jako separatistické tendence některých samosprávných komunit posílených rozšířením autonomie v rámci nových statutů a renesancí regionálních jazyků. K udržení jednoty lokálně patriotického Španělska byl vždy zapotřebí pružný a citlivě vyvážený systém centrálních a delegovaných kompetencí. V tomto smyslu je pro Španělsko přijatelné vnímání Unie jako nadstavby, která nenahrazuje národní státy a není ani jejich pouhou sumou. Integrace je chápána především jako důležitý nástroj k prosazování vlastních ekonomických zájmů v Evropě i za jejími hranicemi. V tomto kontextu je žádoucí posílení vnější spolupráce a větší koordinaci v oblasti třetího maastrichtského pilíře. Nelegální imigrace a boj s organizovaným zločinem jsou pro zemi spravující hranici mezi Evropou a rozvojovým světem vždy závažná témata. Silnější hlas jednotné Unie v zahraničí je příležitostí k posílení kulturního a hospodářského vlivu v zemích Maghrebu, a především latinskoamerické civilizace, kde má Španělsko jakožto druhý největší investor intenzivní ekonomické zájmy. Hlavní pozornost současného předsednictví se nicméně věnuje oživení ekonomické aktivity, především ve smyslu zvýšení zaměstnanosti. Nezaměstnanost je dnes nejzávažnějším důsledkem španělské recese, a to tím spíše, že její míra dvojnásobně přesahuje unijní průměr. Na domácí scéně je Zapaterův levicový kabinet opakovaně kritizován za nedostatečnou podporu firemního sektoru. Socialisty připravený

Plán E má v duchu keynesiánské doktríny nahradit výpadek soukromé poptávky růstem veřejných výdajů, které budou i bez spolufinancování Evropské unie nadále směřovány především do modernizace inženýrských sítí a dopravní infrastruktury. Koncem letošního roku by mělo Španělsko disponovat nejrozsáhlejší sítí vysokorychlostních železničních koridorů na světě. Plán rozvoje dopravní infrastruktury (PEIT 2005–2020) předpokládá investici 250 mld. EUR, financovanou převážně z veřejných rozpočtů, která má vést k dalšímu rozvoji železniční a silniční sítě. V roce 2020 by mělo Španělsko disponovat 9 000 km vysokorychlostních železničních koridorů a 10 000 km rychlostních silničních komunikací. Státní společnost Renfe, monopolní operátor v oblasti osobní železniční dopravy, bude od konce letošního roku provozovat nejmodernější vozový park v Evropě. S investicí 6 mld. EUR, realizovanou od roku 2004 prostřednictvím rozpočtu ministerstva veřejných prací, jsou každým týdnem uváděny do provozu tři nové osobní soupravy a jedna nákladní lokomotiva.

Česko-španělské obchodní a investiční vztahy

Někteří renomovaní ekonomové, mezi nimi například Antonio Miguel Carmona z levicové PSM-PSOE, označují za příčinu dlouhého a bolestivého přizpůsobení změně vnějších podmínek neadekvátní strukturu ekonomické základny založené na extenzivním růstu oborů s vysokou pracovní náročností a nižší přidanou hodnotou. Argument strnulosti pracovního trhu, akcentovaný opoziční stranou Mariana Rajoye, naproti tomu nebývá všeobecně přijímán jako oprávněný. Více než 90 procent pracovních smluv je na dobu určitou (kratší než tři měsíce) a firemní sektor se nepotýká s překážkou přizpůsobení počtu zaměstnanců snížené poptávce. Nízký podíl technologií využívajících přínosů moderního výzkumu (pouhých 6 procent exportu) v kombinaci s vysokým zastoupením služeb spojených se stavebnictvím, zemědělstvím, sezónním turistickým ruchem a veřejným sektorem se nepochybně odrazily v prudkém poklesu ekonomických aktivit. Španělsko disponuje rozvinutým spotřebním průmyslem,

Zdroje

- Base de Datos de Comercio Exterior <http://aduanas.ccamaras.org>
- ČSÚ www.czso.cz
- Datalnvex <http://datainvex.comercio.es>
- El Economista www.eleconomista.es
- ICEX www.icex.es
- INE www.ine.es
- MPO ČR www.mpo.cz
- Real Instituto Elcano www.realinstitutoelcano.org
- www.elmundo.es

zejména potravinářským, oděvním, obuvnickým a nábytkářským. Naproti tomu většinu z moderních technologií pro průmyslové využití dováží a v této oblasti zahraniční směny dlouhodobě vykazuje pasivní bilanci. Pro exportně orientované ekonomiky, s vysokým podílem přesného strojírenství, elektrotechnického průmyslu a dalších technologicky vyspělých oborů je tedy perspektivním obchodním partnerem.

Česko-španělské obchodní vztahy zaznamenaly po roce 2000 úžasný rozvoj. Španělsko dnes patří mezi patnáct nejvýznamnějších obchodních partnerů České republiky. Za prvních jedenáct měsíců loňského roku dosáhl český vývoz téměř 46 mld. Kč a pozitivní saldo obchodní bilance činilo 11 mld. Kč. Z pohledu španělského importu zaujímá naše země 33. příčku a řadí se za otevřené malé ekonomiky typu Irsko, Dánsko, Rakousko nebo Maďarsko. Vitnou skutečností je existence pozitivního salda

česko-španělské obchodní bilance a rostoucí zapojení středních a menších firem, přispívající ke stabilitě a diverzifikaci zbožívé struktury obchodu.

Přestože hlavní destinací španělského vývozu jsou trhy západní Evropy a Spojených států, český trh patří z hlediska uplatnění španělské produkce mezi dvacet prioritních trhů. Stojí za povšimnutí, že Mexiko je jediným z latinskoamerických států, který má se Španělskem intenzivnější obchodní výměnu než Česká republika. Vedle produkce automobilového průmyslu jsou předmětem španělského vývozu na náš trh především elektrospotřebiče, audiovizuální a telekomunikační přístroje, farmaceutické produkty, pneumatiky, klimatizační zařízení, textil, žele-

zářské zboží, výrobky plastů, zelenina a ovoce. Španělský export k nám směřuje především z Katalánska, Baskicka a Valencie.

Naopak z České republiky se do Španělska vyváží vedle produkce automobilového průmyslu především stroje a mecha-

nická zařízení, elektrické přístroje a elektromateriál, komponenty pro elektroniku, informatiku a telekomunikace, zdravotnický mobiliář, hutní výrobky, chemické produkty a výrobky ze skla. Náš vývoz je komoditně více koncentrován. V souladu s nomenklaturou TARIC představuje deset hlavních kapitol (84, 87, 85, 94, 73, 40, 39, 70, 90, 48) přibližně 88 procent celkového českého exportu do Španělska, zatímco u srovnatelného podílu španělského vývozu do České republiky jsou zastoupeny výrobky z 20 kapitol uvedené nomenklatury. Český export směřuje převážně do pěti regionů (Katalánsko, Madrid, Valencie, Navarra a Kastilie La Mancha), které v souhrnu odebírají více než 80 procent české produkce obchodované na španělském trhu. Objem obchodní výměny mezi oběma státy, s výjimkou propadu v letech 2008 a 2009, trvale narůstá. Český vývoz v období 2000–2008 narostl na více než čtyřnásobek, vzrostla přidaná hodnota a také míra diverzifikace mezi jednotlivými autonomními regiony. V rámci EU 27, která je pro Českou republiku primárním odbytištěm, zůstává Španělsko – navzdory současným ekonomickým obtížím – perspektivním trhem.

Ve světle posledně zmíněného zůstává důkladná příprava před vstupem na trh (zejména u menších firem) alfovou a omezenou úspěchu. Nejedná se přitom jen

o kvantifikaci tržního potenciálu a stanovení vhodné strategie. Důvěryhodnost a dimenze osobních vztahů je pro realizaci obchodu často stejně důležitá jako rentabilita. K tomu přispívá i povaha Španělska, lidsky přístupných a otevřených, ale konzervativních a opatrných z hlediska nových obchodních vztahů. Na španělském trhu dnes působí stovky českých firem, z nichž některé se již delší dobu těší významnému postavení, jako například Škoda Auto a.s., Mitas a.s., Plzeňský Prazdroj a.s., Ravak a.s., Linet s.r.o. nebo Tescoma s.r.o..

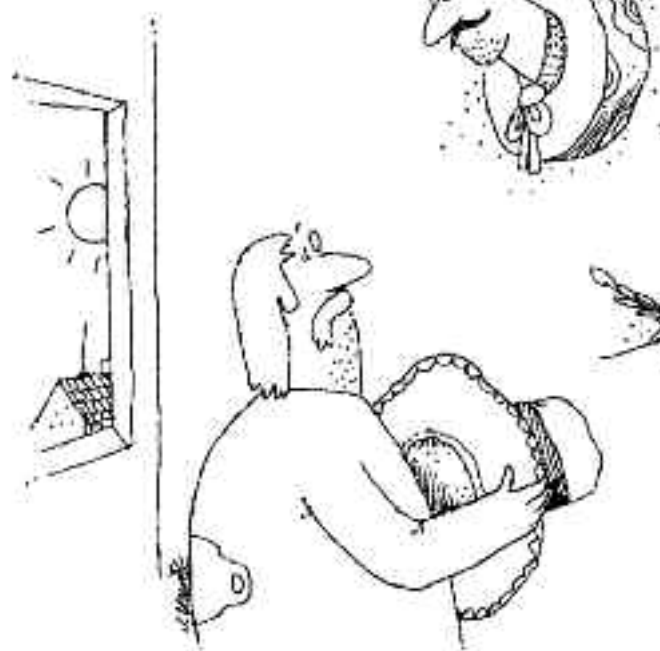
Na rozdíl od obchodu se zbožím je v oblasti investic Španělsko více než deset let čistým vývozcem. Tato skutečnost je důsledkem velkých zahraničních akvizic zaměřených primárně na sféru bankovního financování a pojištění, telekomunikací, energetiky, správy inženýrských sítí, dopravního stavitelství, logistických a hotelových služeb. Španělsko patří mezi přední investory ve světovém měřítku. Ve srovnání UNCTAD 2007 bylo zařazeno na páté místo po Spojených státech, Velké Británii, Francii a Německu. Kumulovaná hodnota španělských investic v zahraničí dosahuje přibližně 600 mld. USD.

Současně je Španělsko osmou zemí, pokud jde o příliv zahraničních investic. Díky vstupu společnosti Telefónica v roce 2005 patří Španělsko mezi pět předních investorů v České republice. Španělské investice u nás v minulosti směřovaly především do oblastí automobilového průmyslu, výroby obalů a distribučních služeb. Přímou nebo v zastoupení dnes na našem území operuje řada firem z Pyrenejského poloostrova. Mezi nejvýznamnější patří holdingy Telefónica O₂, Roca - Laufen CZ s.r.o., Indra Czech Republic s.r.o., Fomento de Construcciones y Contratas - Aqualia Severomoravské vodovody a kanalizace Ostrava a.s., OHL ŽS a.s., ACS - Hochtief VSB a.s., Anecoop Praha s.r.o., hotelový řetězec Barceló a Grupo Inditex - Zara Česká republika s.r.o..

Petr Pavlík je vedoucím zastoupení České agentury na podporu obchodu ve Španělsku. ppavlik@email.cz

Přestože hlavní destinací španělského vývozu jsou trhy západní Evropy a Spojených států, český trh patří z hlediska uplatnění španělské produkce mezi dvacet prioritních trhů. Stojí za povšimnutí, že Mexiko je jediným z latinskoamerických států, který má se Španělskem intenzivnější obchodní výměnu než Česká republika.

Martin Hrabálek

Katalánsko a Baskicko: hrozby španělské územní integrity?

Nezávazné referendum v Katalánsku v prosinci 2009 opět připoutalo pozornost k španělským hnutím za nezávislost. Ačkoli lze Španělské království považovat za vysoce decentralizovaný stát s vysokou mírou pravomocí držených na úrovni 17 autonomních komunit, vnitřní tenze v některých oblastech země stále přetrvávají.

Současná decentralizovaná podoba státu se datuje do období krátce po ukončení frankistické diktatury. Ústava z roku 1978 vytvořila systém autonomií pro jednotlivé části Španělska tak, aby odzbrojila možné iredentistické skupiny. Katalánsko, Baskicko a Galicie byly kvalifikovány jako takzvané historické národnosti, což usnadnilo jejich rychlou cestu k autonomnímu postavení. Toho však postupně dosáhly všechny španělské regiony, ačkoli míra autonomie je různá.

Přestože tedy již v období tranzice španělského režimu byly položeny základy pro decentralizované uspořádání země, neznamená to, že by záměr širokou autonomií „umlčet“ hlasy z určitých regionů, především z Baskicka a Katalánska, volající po odtržení od Španělska, byl naplněn. Naopak, otázka územní integrity Španělska je od té doby prakticky neustále nastolena a má tendenci neustále vyplouvat na povrch.

Vzhledem k omezenému prostoru tohoto článku se text bude věnovat dvěma

nejviditelnějším iredentistickým hnutím, a to v Baskicku a Katalánsku. Oba tyto regiony spojuje to, že značná část jejich populace preferuje vlastní jazyk před španělštinou, myšlenka oddělení se od Španělska má relativně širokou podporu a vychází z historického vývoje, což je ovšem evidentnější v případě Baskicka, které se historicky dlouhodobě těšilo značné autonomii.

Sebevědomí Baskicka a Katalánska posiluje rovněž fakt, že se jedná o regiony, jejichž ekonomická výkonnost je výrazně vyšší než ve zbytku Španělska. To je evidentní zejména v případě Baskicka, které bylo v roce 2007 nejbohatším španělským regionem s HDP na hlavu 31 952 EUR, zatímco celonárodní průměr činil 23 874 EUR. V případě Katalánska byla hodnota tohoto ukazatele 27 914 EUR, ale vzhledem k jeho velikosti a počtu obyvatel je jeho váha v celošpanělské ekonomice výrazně větší. Argumenty, že tyto vyspělé části Španělska musejí doplácet na části zaostalejší, jsou přitom poměrně časté.

Katalánsko a jeho referenda

Podíváme-li se na průzkumy veřejného mínění, z dlouhodobého hlediska osciluje podpora katalánské nezávislosti mírně nad 30 procenty a v posledních dvaceti letech je v zásadě stabilní. Naopak proti nezávislosti se v průzkumech projevuje zhruba polovina Katalánců.

Debata o katalánském separatismu je v katalánské společnosti stále přítomným tématem a je jedním z důležitých témat politických. Z větších subjektů o nezávislosti zcela otevřeně hovoří pouze Republikánská levice Katalánska (*Esquerra Republicana de Catalunya* – ERC), která v posledních volbách v roce 2006 získala 14 procent hlasů, a je tak třetím největším subjektem v katalánském parlamentu. Přesto však má myšlenka katalánské nezávislosti své výrazné podporovatele též v největším politickém subjektu, Konvergenci a jednotě (*Convergència i Unió*, CiU), která byla do roku 2003 dominantním politickým subjektem v Katalánsku a i v roce 2006 s výsledkem 31,5 procenta volby vyhrála, ačkoli po nich skončila v opozici. O katalánské nezávislosti hovoří též někteří zástupci Iniciativy pro Katalánsko-Zelených (*Iniciativa per Catalunya Verds*) a jako hlavní téma ji má i několik menších

stran, které v regionálním parlamentu nezasedají. Pozitivní odezvu má idea nezávislosti též u mnoha vlivných katalánských osobností.

Co se týče posledního vývoje, v roce 2006 došlo v Katalánsku k referendu, ve kterém byl schválen jeho nový autonomní statut, jenž měl posílit katalánskou autonomii a zároveň hovořil o „katalánském národu“. Výsledky referenda byly poněkud sporné, protože i když 73 procenta voličů hlasovalo pro větší míru autonomie, celková volební účast skončila těsně pod polovinou, když činila 48,58 procenta. Statut je nyní předmětem řízení před španělským Ústavním soudem, kam jej zaslalo podání Lidové strany (*Partido Popular* - PP) spolu s dalšími subjekty. Soud však doposud nevynešl svůj verdikt. Ten se očekává až v roce 2010 a bude poměrně zajímavým příspěvkem do debaty o podobě španělského decentralizovaného státu.

Zastánce katalánské nezávislosti odmítnutí rozšířené autonomie velkou částí španělské společnosti nezastavilo a naplánovali sérii nezávislých referend, která by se měla konat od konce roku 2009 do dubna 2010, kdy by mělo dojít k hlasování ve dvou největších katalánských městech - Barceloně

a Gironě. Především Barcelona přitom patří k oblastem s tradičně nejnižší podporou nezávislosti Katalánska.

Prvního většího kola referenda konaného 13. prosince 2009 v 167 menších obcích se mohlo účastnit celkem 700 000 voličů. Ačkoli drtivá většina příchozích (94,98 procenta) hlasovala pro nezávislost, celková účast v tomto lidovém hlasování, která tvořila pouze 27,41 procenta, byla spíše zklamáním. Výsledky ukázaly, že pořadatelé referenda dokázali aktivizovat část katalánské společnosti, která po nezávislosti touží, na druhou stranu toto číslo nedosáhlo ani hodnoty, která by byla výsledkem průzkumů veřejného míně-

ní, tedy na 30 procent. S ohledem na to, že u dubnového referenda ve větších městech nelze očekávat vyšší podporu, skončí celá iniciativa pravděpodobně neúspěchem.

Baskicko a jeho snahy

Baskická společnost je mezi nacionalisty a nenacionalisty rozdělena o něco více, než je tomu v případě Katalánska. V jejím případě představuje počet Basků, kteří jsou nakloněni myšlence nezávislosti, téměř polovinu. V roce 2009 to bylo konkrétně 44 procenta respondentů průzkumu Euskobarómetro.

Symbolem baskického boje za svobodu se trochu neprávem stala především organizace ETA (*Euskadi ta Askatasuna* - Baskicko a jeho svoboda) a její teroristické útoky, při nichž od jejího vzniku zemřelo více než 800 lidí. Přitom tato organizace

dnes existuje prakticky ze setrvačnosti a v baskické společnosti, a dokonce i v její části, která se vyslovuje pro suverenitu Baskicka, má prakticky mizivou podporu v řádu jednotlivých procent, jak ukázaly i poslední výsledky průzkumu Euskobarómetro.

ETA i přes několik dohod o příměří stále nezmizela ze španělské politické

scény a i v roce 2009 stála za teroristickými útoky na španělském území. Panují obavy, že se španělským předsednictvím v první polovině roku 2010 by se mohla ještě více aktivizovat. Zapaterova vláda v současnosti razí tvrdý postoj proti této teroristické organizaci, jelikož po sérii nezdařených jednání vždy ukončených teroristickou aktivitou vyhodnotila, že ETA není spolehlivým partnerem a jednat se s ní nedá.

Baskický nacionalismus jako takový je lépe než s ETA a jejím již dříve zrušeným politickým křídlem Batasuna spojit s Baskickou nacionalistickou stranou (*Partido Nacional Vasco* - PNV; *Eusko Al-*

zerdi Jetzalea), která až do voleb v roce 2009 prakticky dominovala baskické politické scéně. Po těchto volbách je nyní v opozici, přesto je to právě ona, kdo agreguje hlasy převážné části Basků toužících po samostatnosti.

Bývalý předseda PNV Juan José Ibarretxe přišel v roce 2003 s plánem, na jehož základě by se baskická autonomie, již nyní nejrozsáhlejší v celém Španělsku, přeměnila ve volný svazek se Španělskem. Takzvaný Plán Ibarretxe (oficiálně Návrh politického statutu Baskicka) prošel relativně těsně baskickým parlamentem, následně však zaznamenal drtivou porážku v celošpanělském parlamentu, kde se pro něj kromě PNV vyslovily prakticky již jen katalánské strany CiU a ERC.

Po neúspěchu Plánu Ibarretxe se PNV rozhodla na říjen 2008 uspořádat nezávislé referendum, v němž jedna z otázek byla obdobná. Tedy, zda má být zahájena debata o právu baskického lidu rozhodovat o vlastních záležitostech a o této věci následně rozhodnuto v závazném referendu do roku 2010. Blok státoporných stran - PP a PSOE - se snažil referendum zabránit již v baskickém parlamentu, nicméně byl přehlasován.

Ke slovu tak musela přijít Zapaterova vláda, a především Ústavní soud, který rozhodl tak, že by o věci musela vypsat referendum centrální vláda v Madridu a rozhodovat o ní všichni Španělé.

Úplné odtržení zřejmě čekat nelze

Otázky dalšího rozšiřování autonomie či odtržení se od Španělska zůstanou minimálně v Katalánsku a Baskicku stále aktuální.

Zdroje

- Contabilidad Regional en España - <http://www.ine.es/prensa/np586.pdf>
- Euskobarómetro Noviembre 2009 - <http://alweb.ehu.es/euskobarometro/index.php?option=com-content&task=view&id=81&Itemid=115>
- Noticias de España - Terrorismo - <http://www.lukor.com/not-esp/terrorismo/0912/18122524.htm>

Otázky dalšího rozšiřování autonomie či odtržení se od Španělska zůstanou minimálně v Katalánsku a Baskicku stále aktuální. Situace není o nic blíže vyřešení než kdykoli dříve.

Situace není o nic blíže vyřešení než kdykoli dříve. Jak již bylo řečeno, podpora samostatného katalánského státu dlouhodobě stagnuje a zdaleka se ani neblíží polovině společnosti, u Baskicka rozděluje společnost prakticky na polovinu, přičemž majoritu si ale zachovávají příznivci společného státu se Španělskem.

Centrální vláda zcela pochopitelně bedlivě stráží územní integritu Španělska a snaží se zabránit případným pokusům o odtržení. Ani u jednoho z regionů nelze v nejbližší době očekávat nějaký výrazný krok směrem k samostatnosti. Lze si představit další snahy o posílení autonomie, je však otázkou, jakým směrem by se měly ubírat, jelikož míra volnosti je již nyní poměrně vysoká, především v baskickém případě.

Martin Hrabálek je doktorandem na Katedře mezinárodních vztahů a evropských studií Masarykovy univerzity v Brně.
martin.hrabalek@gmail.com

Baskicko

– osobitý region v rámci Španělska a významný investor v České republice

Tomáš Buchtele

Španělská Autonomní oblast Baskicko (španělsky *Comunidad Autónoma del País Vasco*, baskicky *Euskal Autonomia Erkidegoa*) je jednou ze 17 autonomních oblastí Španělského království. Ačkoliv patří svou rozlohou mezi menší španělské oblasti, v rámci Španělska mu vždy patřilo výjimečné postavení. Baskicko se nachází na pobřeží Atlantského oceánu u hranic s Francií a je tak tradiční obchodní křižovatkou mezi Velkou Británií, Francií a ostatními španělskými regiony. Na rozdíl od většiny španělského území, které má vážné problémy s nedostatkem vody a desertifikací půdy, je Baskicko regionem s vysokou mírou srážek a chladnějším počasím. Častý drobný déšť zvaný *xiri-miri* a zelené kopce s porosty dubů tvoří kulisu tohoto specifického regionu, stejně jako starobylé moštarňy uprostřed jablečných sadů či průmyslové závody v údolích. Baskicko se odlišuje i svým osobitým folklórem, a především prastarým jazykem *euskara*, jehož původ dosud nebyl objasněn. Víme však, že baskičtina je jediným dodnes používaným předindoevropským jazykem, tedy, že představuje pojítka s dávným osídlením Evropy před příchodem Keltů, Germánů, Římanů, Slovanů a dalších národů a kmenů používajících indoevropské jazyky.

Ekonomické postavení Baskicka v rámci Španělska

Nejprve je třeba uvést, že hlavní charakteristikou španělské ekonomiky je její nerovnoměrné rozložení. V zásadě se zde nacházejí čtyři významná hospodářská centra: Madrid, Katalánsko, Baskicko a Valencia, kde sídlí také čtyři největší španělské burzy (v Madridu, Barceloně, Bilbao a Valencii).

Podle údajů z roku 1970 sídlilo 75 ze 100 největších průmyslových společností v Madridu (45), Barceloně (20) či v Baskicku (10).

Průmysl je soustředěn především v okolí Madridu, v Katalánsku a Baskicku. Strojírenský a hutní průmysl sídlí v naprosté většině v Baskicku, kde také nalezneme centrály nejrůznějších celošpanělských strojírenských svazů a sdružení, největší průmyslový veletrh (BIEMH) i největší průmyslovou skupinu ve Španělsku (MCC). Konkrétně se v Baskicku vyrábí 80 procent všech obráběcích a tvářecích strojů vyrobených ve Španělsku, 50 procent investičních celků, 40 procent domácích spotřebičů, 40 procent průmyslové elektroniky, 30 procent autokomponentů a 22 procenta komponentů pro letecký průmysl. V hutním průmyslu

je pozice Baskicka v rámci Španělska ještě silnější: vyrábí se zde 90 procent všech španělských speciálních ocelí, 75 procent všech výkovků, 50 procent odlitků a 40 procent veškeré španělské oceli.

Baskicko však už dávno není jen ocelářským a strojařským srdcem Španělska. Úspěšná restrukturalizace hutního průmyslu, doprovázená rozvojem výzkumných center a výroby s vysokou přidanou hodnotou, diverzifikací hospodářství a posílením sektoru služeb, učinilo z Baskicka jeden z evropských regionů s nejvyšším HDP na hlavu, který sází na rozvoj biotechnologií a obnovitelných zdrojů. Sídlí zde jedna z největších evropských energetických společností IBERDROLA, která v roce 2002 postoupila do posledního kola největší privatizace v dějinách České republiky. (Soutěže o prodej ČEZu se účastnila v konsorciu s italským Enem. Privatizace však byla nakonec českou vládou odvolána.) První technologický park ve Španělsku vznikl v roce 1986 v Baskicku a sídlí zde i TECNALIA, jedno z největších soukromých technologických sdružení v Evropě. Baskicko bývá označováno za ukázkový příklad konverze průmyslu k výrobě s vyšší přidanou hodnotou a baskické instituce předávaly své *know-how* řadě evropských regionů postižených restrukturalizací hutního průmyslu. Často se hovoří o tzv. *Guggenheimovu efektu*, dle názvu muzea moderního umění v Bilbau.

Výroba lodí, další sektor s dlouhou tradicí, také prošla restrukturalizací a dnes se zaměřuje na výrobu lodí s vysokou přidanou hodnotou. V baskických loděnicích byly nedávno spuštěny na vodu dvě největší bagrovací lodě na světě, vyrábějí se zde i lodě pro přepravu zkapalněného zemního plynu, které představují nejrozvinutější technologie v lodním průmyslu.

Zvláštností baskického hospodářství je silný podíl družstevních podniků v průmyslu. Největší podnikatelskou skupinou v Baskicku je družstevní korporace MCC, která je i největším družstevním uskupením na světě. Na pěti kontinentech zaměstnává téměř 100 000 lidí a její roční obrát je přibližně 16 miliard EUR. Kromě výroby strojů, elektrospotřebičů či jízdních kol, má skupina i vlastní vývojová střediska, uni-

verzitu, střední školy, bankovní instituce a síť supermarketů. Jen v České republice a na Slovensku má MCC 13 výrobních závodů a několik logistických a obchodních poboček. Zde je třeba upozornit, že družstevní podniky nebyly v Baskicku zakládány násilnou cestou jako u nás v době komunistické diktatury, nýbrž vznikly iniciativou zdola a vykazují vysokou míru efektivnosti a soudržnosti: platy manažerů i dělníků se příliš neliší a většina zaměstnanců se podílí na řízení podniku.

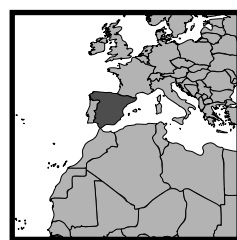
Politické postavení Baskicka v rámci Španělska

Pravomoci, které má Baskicko v rámci španělského státu, jsou dány tzv. Autonomním statutem schváleným v referendu v roce 1979 po pádu frankistického režimu.

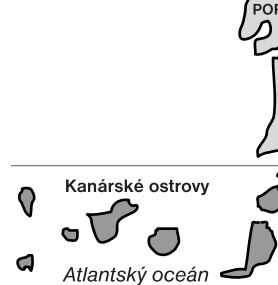
Hlavními institucemi jsou Parlament a baskická vláda, obě se sídlem ve Vitorii (baskicky Gasteiz). Parlament volí většinou předsedu autonomní vlády (baskicky lehendakari), který je vrcholným představitelem regionu a jmenuje členy rady (consejeros, jejichž funkce je obdobou pozice ministra na státní úrovni).

V souladu s ústavou byla pod názvem Baskicko (španělsky *País Vasco*, baskicky *Euskadi*) zřízena autonomní oblast, kterou tvoří tři historické kraje: Araba, Gipuzkoa a Bizkaia (Biskajsko). Zároveň byl ponechán prostor pro připojení Navarry v případě, že se pro to tato oblast rozhodne.

Hlavními institucemi jsou Parlament a baskická vláda, obě se sídlem ve Vitorii (baskicky Gasteiz). Parlament volí většinou předsedu autonomní vlády (baskicky lehendakari), který je vrcholným představitelem regionu a jmenuje členy rady (consejeros, jejichž funkce je obdobou pozice ministra na státní úrovni). Členové rady řídí jednotlivé odbory, jako je odbor průmyslu, obchodu a turismu, odbor kultury, financí apod. Baskicko má též vlastní jazykovou politiku a vlastní policii (*ertzaintza*).

Atlantský oceán

Kanárské ostrovy

Atlantský oceán

Daňové a finanční vztahy mezi Autonomní oblastí Baskicko a státem upravuje tradiční systém výsad prostřednictvím hospodářských dohod. Baskicko má například vlastní sazbu daně z příjmu fyzických a právnických osob, darovací či dědické daně.

Rozloha Autonomní oblasti Baskicko je 7234 km², což představuje přibližně 10 procent území České republiky. Pokud však srovnáme strukturu hospodářství, najdeme mnoho společného: jedná se o otevřenou ekonomiku zaměřenou na export se silným strojírenským, automobilovým a elektrotechnickým průmyslem. České i baskické společnosti se často setkávají či spolupracují i na světových trzích s investičními celky a strojírenskými výrobky. Česká republika je v Baskicku vnímána jako strategický partner a jako země, kde uskutečnilo své investice mnoho baskických podniků z důvodu vysoké konkurenceschopnosti naší země a dynamiky místního trhu.

Španělsko přijalo v období transformace po pádu diktatury během krátké doby řadu velkých zahraničních investic, podobně jako tomu bylo v České republice. Velká část těchto investic byla soustředěna do autoprůmyslu a Španělsko se tak stalo jedním z největších výrobců vozidel a jejich součástí. V Baskicku, stejně jako v ČR je tak autoprůmysl jedním z pilířů ekonomiky.

Baskičtí výrobci autokomponentů, kteří jsou na mezinárodní úrovni vysoce konkurenceschopní, se rozhodli pro expanzi do České republiky a Slovenska, aby byli nablízku svým nadnárodním odběratelům, velkým výrobním firmám v autoprůmyslu. Ty již před delší dobou přesunuly část výroby do střední Evropy.

Baskické investice v České republice a na Slovensku

V současné době je v České republice a Slovensku 51 společností s baskickým kapitálem. Většinou se jedná o závody na výrobu autokomponentů umístěné v ČR, baskické společnosti však u nás působí i v sektoru domácích spotřebičů, strojírenství, stavebnictví, developmentu, logistiky, elektroniky, energetiky, gastronomie či poradenství. Baskické firmy působí v regionu střední Evropy také jako přímí dodavatelé a prostřednictvím outsourcingu či obchodních zástupců. Vzhledem k podobné struktuře průmyslu v České republice a v Baskicku zájem baskických společností o český trh stále roste.

Baskickým podnikům poskytuje podporu v České republice a na Slovensku zastoupení SPRI – Rozvojové agentury baskické vlády. Jednotlivé španělské regiony mají své vlastní zahraniční obchodní kanceláře v teritoriích, které nabízejí španělským společnostem největší obchodní příležitosti, logicky tedy i v ČR. V současné době fungují v naší zemi obchodní zastoupení několika španělských regionů. Z logistických důvodů se všechny kanceláře nacházejí v Praze a vesměs pokrývají svou činností i území Slovenska. Kvůli využití synergických efektů většina z kancelářů navíc zabezpečuje podporu španělským subjektům i v dalších okolních zemích, kde daný region nemá vlastní zastoupení, například v zemích bývalé Jugoslávie apod.

Tomáš Buchtele je

ředitelem kanceláře

Rozvojové agentury baskické vlády SPRI pro ČR a SR.

bucht@volny.cz

Alena Rudolfová

Latinskoamerický rozměr španělské zahraniční politiky

Rok 2010 je velice významný jak pro Španělsko, které od 1. ledna letošního roku usedlo (již počtvrté) do předsednického křesla Evropské unie, tak pro Latinskou Ameriku, která si připomíná symbolické dvoustleté výročí počátku bojů za nezávislost. Právě ty vedly ke svržení španělského a portugalského koloniálního panství.

Kromě realizace Lisabonské smlouvy či boje s dopady hospodářské krize bude jednou z hlavních priorit španělského předsednictví i zahraniční politika, především zviditelnění EU na světové scéně. Španělsko také bezpochyby naváže na své předchozí snahy, v jejichž rámci se vždy snažilo europeizovat vlastní geopolitické zájmy. Pokusí se prohloubit spolupráci s Latinskou Amerikou, čemuž by měl napomáhat vznik unijního diplomatického servisu Evropské služby vnější akce (ESVA), která se bude skládat z úředníků Sekretariátu Rady EU, Komise a personálu vyslaného z diplomatických služeb členských států. Blízké vztahy Španělska a Latinské Ameriky jsou protkány politickými vazbami, kulturní afinitou, koloniální zkušeností, ale také vzájemnými obchodními a ekonomickými vztahy.

V tomto článku se pokusím seznámit s vývojem vztahů Španělska a Latinské Ameriky. Zaměřím se především na to, kterak se „latinskoamerická dimenze“ španělské zahraniční politiky odráží v rámci politiky Evropské unie.

Hned v úvodu považuji za nutné zmínit, že Latinská Amerika netvoří kompaktní celek, ačkoli se to tak může zdát. Pod prvotním dojmem exotické homogeneity nalezneme prostor skládající se z mnoha rozličných zemí a oblastí etnicky, kulturně i politicky diverzifikovaných. Homogenní Latinská Amerika je tak spíše imaginací Evropy a zbytku světa nežli skutečnou realitou.

Východiska vztahů Španělska a Latinské Ameriky

Španělsko-latinskoamerické vztahy ještě dnes navazují na dlouhou koloniální zkušenost, díky níž jsou v obou regionech hluboce zakořeněny společný jazyk, kultura či náboženství. Nelze však opomenout význam politických a ekonomických vztahů mezi oběma regiony. Pro Španělsko sloužily kolonie jednak jako zdroj drahých kovů a levných zemědělských produktů, jednak jako odbytiště výrobků. V ekonomické oblasti byly jak generální kapitanáty, tak místokrálovství přísně podřízeny Španělsku, jež mělo obchodní monopol. Obchod kolonií po celá staletí ovládal Madrid, v této oblasti se tak staly kolonie na Španělsku maximálně závislé. Kolonialismus brzdil vnitřní hospodářský vývoj v Latinské Americe. Španělsko se snažilo do kolonií vyvážit své způsoby správy, v rámci níž se pokoušelo bránit rozvoji moderní průmyslové výroby v koloniích především proto, aby si španělská metropole udržela monopol na export hotové produkce. Po zisku nezávislosti se v 19. století v Latinské Americe výrazně projevoval vliv USA, který po vzniku Organizace amerických států v roce 1948 ještě více vzrostl.

Za Frankova režimu bylo Španělsko poměrně ekonomicky i kulturně izolované a hospodářsky zaostalé. Španělská politika vůči Latinské Americe byla značně eurocentrická a řídila se ideou konceptu „*La Hispanidad*“ („*Cultura Hispanica*“), tedy

kulturní expanzí. To se změnilo se španělským přechodem k demokracii, kdy počaly snahy o rovnější vzájemné vztahy v duchu politiky volného trhu a sdílení zkušeností méně rozvinutých ekonomik vzpamatovávajících se z diktátorských režimů. Obrat nastal především po vstupu do Evropského společenství (ES), který přinesl Španělsku potřebný zahraniční kapitál a rychlý ekonomický vzestup. Růst zahraničních investic na počátku 90. let zapříčinil přesycení španělského domácího kapitálového trhu zahraničními investory. Španělské společnosti se tak musely ohlížet po nových trzích, mezi něž patřily také ty v Latinské Americe. Dalším z významných faktorů směřování španělských investic do Latinské Ameriky byly privatizace v duchu neoliberalních reforem či daňové pobídky, které umožňovaly bilaterální dohody s některými zeměmi. Španělsko se díky investicím v Latinské Americe stalo během pár let druhým největším investorem v regionu po USA. A to i přesto, že větší na přímých španělských investic byla koncentrována jen v několika zemích, především v Brazílii, Mexiku, Chile, Argentině, Peru, Kolumbii a Venezuele. Investice španělských firem v Latinské Americe od osmdesátých let poskytly hybnou sílu vzájemným vztahům podobně, jako tomu bylo v případě USA po 2. světové válce.

Španělsko jako most mezi Latinskou Amerikou a Evropskou unií

Pro porozumění vztahům Španělska a Latinské Ameriky je důležité si uvědomit, jaký vliv mělo španělské zapojení do evropské in-

tegrace. Významnou součástí španělské politiky vůči Latinské Americe se totiž stala snaha o „europeizaci“ španělské zahraniční politiky. Rozvoji vzájemných vztahů mezi Španělskem a Latinskou Amerikou dopomohly mimo jiné také snahy latinskoamerických vlád, jež se v rámci principu „rozdělení závislosti“ snažily redukovat svou závislost na USA. Toho chtěly dosáhnout rozšiřováním kontaktů s novými ekonomickými partnery, zvláště pak s Evropou.

Výraznější spolupráce mezi Evropou a Latinskou Amerikou byla rozvíjena od poloviny 70. let v podobě každoročních schůzek představitelů Evropského hospodářského společenství s latinskoamerickými velvyslanci v Bruselu. Nová kvalita evropských vztahů vůči Latinské Americe nastala až po roce 1986, kdy do Evropského společenství přistoupily Španělsko a Portugalsko, tedy země s tradičními vazbami na latinskoamerický kontinent. Španělsko využilo šance a ujalo se role zprostředkovatele, jež měl nasměrovat EU latinskoamerickým směrem. Španělsko tak začalo být vnímáno jako most mezi Latinskou Amerikou a Evropskou unií. Toto přijetí dvojí identity – evropské a iberoamerické – posílilo španělský vliv nejen v Evropě a Latinské Americe, ale i na mezinárodní scéně.

Španělská politika vůči tomuto kontinentu se oproti dřívější době nese v duchu komplexního přístupu, tedy snahy urychlit vztahy s Latinskou Amerikou jako celkem, což se odlišuje od ostatních evropských zemí. Důraz je tak kladen spíše na multilaterální než bilaterální dohody. Tuto tendenci dokládá konání pravidelných

Významnou součástí španělské politiky vůči Latinské Americe je snaha o „europeizaci“ španělské zahraniční politiky. Španělsko je dnes často vnímáno jako most mezi Latinskou Amerikou a Evropskou unií. Toto přijetí dvojí identity – evropské a iberoamerické – posílilo španělský vliv nejen v Evropě a Latinské Americe, ale i na mezinárodní scéně.

Snímek zachycuje dnes už skoro legendární slovní přestřelku mezi španělským králem Juanem Carlosem (na levém snímku uprostřed) a venezuelským prezidentem Hugo Chávezem (na snímku vpravo) během 17. iberoamerického summitu v Santiagu de Chile v listopadu 2007.

How New, Globe Media/Reuters

iberoamerických summitů. Španělsko je spolu s Portugalskem a latinskoamerickými zeměmi členem Iberoamerického společenství národů, které vzniklo roku 1991 v Guadalajaře v Mexiku během příprav na oslavy pětisetletého výročí od objevení Ameriky. Toto společenství staví na společné kulturní jednotě a usiluje o dosažení politické stability latinskoamerických zemí založené na fungujícím systému nepřímé demokracie a dodržování lidských práv. V jeho rámci se každoročně setkávají hlavy všech členských států. Každý rok je summit zaměřen na jedno konkrétní užší téma rozvojového programu pro Latinskou Ameriku. Španělské ministerstvo zahraničí i nadále deklaruje svou

podporu summitům Evropské unie–Latinské Ameriky stejně jako zintenzivnění partnerských dohod EU s Mercosurem, Andským a Karibským společenstvím. Některé latinskoamerické státy i jiní světoví hráči v čele se Španělskem tak v rámci vlny nového regionalismu usilují o naplnění nenaplněného Bolívarova snu o sjednocené Latinské Americe.

Třístranné vztahy Španělska, Latinské Ameriky a Spojených států

Latinská Amerika je díky výše zmíněným předpokladům jednou z primárních oblastí, k níž se ubírá španělská zahraniční politika. Cíli zahraniční politiky je jednak

chránit zde španělské ekonomické zájmy a v druhé řadě také napomáhat řešení latinskoamerických politických a socio-ekonomických problémů. Řešení těchto problémů se kromě státu účastní především občanská společnost a nevládní organizace. Velký zájem mají španělské vlády tradičně na podpoře v oblasti vzdělávání, především na realizaci kulturně zaměřených projektů. V nich bývají zdůrazňovány společné hispánské dějiny a kulturní a jazykové dědictví.

Dobré diplomatické, politické a ekonomické vztahy s Latinskou Amerikou jsou pro španělskou zahraniční politiku významnou dlouhodobou prioritou, jež je sdílěna nejen napříč politickým spektrem, ale i v médiích a na akademické půdě. Tento fakt i do jisté míry zastírá vedlejší existující tenze mezi politickými stranami, neboť platí jak pro lidovce (PP – *Partido Popular*) tak pro socialisty – Španělskou socialistickou dělnickou stranu (PSOE – *Partido Socialista Obrero Español*). Tento konsenzus o významu Latinské Ameriky pro Španělsko je však často nekriticky přijímán. Každý španělský premiér tak zdůrazňuje Latinskou Ameriku jako prioritu ve španělských zahraničních vztazích, aniž by explicitně definoval motivy a cíle této orientace.

Jako vysvětlení tohoto trendu však neobstojí pouze kulturní, jazykové a historické faktory, ale také ony ekonomické a politické. Většina evropských investic

Zdroje

- Arenal, Celestino del. 2006. Una Relación Singular España y las Relaciones UE – America Latina In: América Latina y la Unión Europea. Eds. Christian Freres a José Sanahuja. Barcelona: Icaria
- Grugel, Jean. 1995. „Spain and Latin America“. In: Democratic Spain. Eds. Richard Gillespie, Fernando Rodrigo a Jonathan Story. London a New York: Routledge
- Pereira, Juan Carlos. ed. 2003. La política exterior de España (1800-2003), Barcelona: Ariel
- Portugués, José Escribano Úbeda. 2007. Viente Años de Relaciones entre España e Iberoamérica en el Marco de la Unión Europea (1986-2006). Madrid
- Toral, Pablo. „The Insertion of Spain in the New Inter-American State System“ Paper presented at the annual meeting of the International Studies Association, Le Centre Sheraton Hotel, Montreal, Quebec, Canada, 2004, <http://www.allacademic.com/meta/p72855–index.html>
- Youngs, Richard. 2001. „Spain, Latin America and Europe: The Complex Interaction of Regionalism and Cultural Identification.“ Gillespie, Richard, Youngs, Richard (eds.). Spain: The European and International Challenges. Frank Cass, London

směřuje do jednoho z nejdynamičtějších trhů pro evropské vývozy, do Mercosuru (především do Argentiny a Brazílie), přičemž nejvíce investic (směřujících především do terciárního sektoru) plyne právě ze Španělska. Evropská unie vyváží do Latinské Ameriky především zpracovatelské výrobky a dováží suroviny a zemědělské výrobky. Změna této tradiční struktury komodit je jednou ze summitových priorit. Důležité oblasti zájmu pro Španělsko představují dále imigrace, energetická politika a boj proti terorismu. Zejména pak fenomén latinskoamerické migrace do Španělska je (poté, co se migrační vlna obrátila) novým problémem ve vzájemných vztazích. Jedním z hlavních směrů společného dialogu mezi EU a Andským společenstvím je bezpochyby boj proti výrobě a distribuci drog.

V současné době však Španělsko svou roli zprostředkovatele mezi Evropou a Latinskou Amerikou poněkud ztrácí, a to zejména obnoveným zájmem Spojených států o vliv v této oblasti po nástupu Baracka Obamy do čela státu. Latinskoamerická politika se tak stala kontaktním bodem Španělska s USA a v současné době tak dochází k navazování triangulačních vztahů mezi Latinskou Amerikou, Spojenými státy a Španělskem. Rovněž neustále sílící zainteresovanost Číny v tomto regionu oslabuje vliv Španělska v Latinské Americe.

Mezi Španělskem a zeměmi, jež byly po několik staletí jeho koloniemi, byly vytvořeny vazby, na nichž oba regiony stavějí dodnes. To, zda budou rozvíjeny i do budoucna, můžeme reflektovat mimo jiné i letos v květnu na madridském summitu s tématem: „*Na cestě k nové etapě bi-regionálního partnerství: Inovace a technologie pro udržitelný rozvoj a sociální začlenění*“. V budoucnu se přesvědčíme o tom, zda se implementace priorit přijatých summitem stane realitou, či nikoli, a zda panuje shoda mezi tím, co Španělsko traktuje a co dělá.

Alena Rudolfová je studentkou doktorského studia Iberoamerikanistiky FF UK a Iberoamerických studií FF Univerzity Hradec Králové.

Španělské kulturní aktivity v České republice

Rozhovor Mezinárodní politiky s ředitelem pobočky španělského Institutu Cervantes v Praze **Pedrem Moya Milanésem** připravila Michaela Černá.

Jak dlouho působí Institut Cervantes v České republice?

Pražské sídlo bylo otevřeno jejich královskými veličenstvy španělským princem a princeznou v září 2005, takže jsme tu necelých pět let.

V porovnání s Francouzi, Němci nebo Brity dorazila do Česka španělská kulturní instituce docela pozdě. Proč? Nepotvrzuje to pouze dlouhodobý dojem, že španělský pohled je soustředěn zejména do Latinské Ameriky, případně do oblasti Středozeří?

Institut Cervantes byl založen v roce 1991 španělskou vládou, to znamená, že jsme v porovnání s Francouzským institutem, nebo Goethovým institutem docela mladá instituce. I přesto, že existujeme pouze 18 let, můžeme být hrdi na to,

že máme dnes přes 70 poboček na pěti kontinentech. S oblastí Latinské Ameriky a Středozeří jsme spojeni historicky, ale dnes je pohled Španělska upřen k Evropě. O tom svědčí například i to, že největší počet Institutů Cervantes je právě v Evropě, prakticky ve všech státech Evropské unie je IC přítomen.

Jak moc je pro španělskou kulturní diplomacii střední Evropa důležitá?

Řekl bych, že způsob, jakým vnímají Španělé Evropu, se v posledních letech hodně změnil, a to díky Evropské unii. Dnes bych tedy vůbec nemluvil o střední Evropě. Kulturně je pro nás teritorium střední Evropy velmi zajímavé, protože pro nás po léta bylo – právě kvůli dřívějšímu politickému rozdělení Evropy

Pedro Moya Milanés

Isaac Sibecas, Institut Cervantes

– hodně vzdálené. Jeden z klíčových prvků v šíření španělské diplomacie je jazyk a kultura. No a když srovnáme situaci před deseti patnácti lety se současným stavem, určitě se dá vyzorovat, že španělská kultura i jazyk jsou i v České republice rozšířenější.

Co všechno v Česku nabízíte, kromě obligátní výuky španělštiny?

Činnost Institutu Cervantes by se dala shrnout do tří aktivit. Když tedy nepočítáme hlavní poslání, jímž je šíření španělského jazyka, musíme zmínit kulturní aktivity a knihovnu. Pořádáme filmové cykly, výstavy, autorská čtení, koncerty atd. Vstup na veškeré kulturní akce je

Činnost Institutu Cervantes by se dala shrnout do tří aktivit. Když tedy nepočítáme hlavní poslání, jímž je šíření španělského jazyka, musíme zmínit kulturní aktivity a knihovnu. Pořádáme filmové cykly, výstavy, autorská čtení, koncerty atd. Vstup na veškeré kulturní akce je volný.

volný. Další důležitou aktivitou je provozování knihovny, nazvané po významném

mexickém spisovatelci Carlosu Fuentesovi. Jejím posláním je poskytovat informace a dokumentaci o jazycích a kulturách Španělska a španělsky mluvících zemí. Fond již obsahuje více než devatenáct tisíc titulů na různých nosičích (knihy, noviny a časopisy, CD, DVD, CD-ROM, notové záznamy, mapy, diazitivy atd.) a z různých oborů (literatura, jazyk, hudby, film, dějiny, ekonomie, politicko-společenské

aktivity atd.). Mezi nimi lze najít i prameny v katalánštině, galicijštině, baskičtině a češtině.

V řadě evropských zemí šlo v nedávné minulosti zaznamenat zvýšenou vlnu zájmu o španělský jazyk, který se zdál být velmi atraktivní a byl do určité míry i módním jazykem. Jak je tomu v Česku?

Zájem o španělštinu vzrostl nejen v České republice, ale opravdu ve všech zemích Evropské unie, jak sama říkáte. Institut Cervantes se snaží pokrýt zájem o výuku, ale je logické, že dosah má pouze ve městech, v nichž sídlí. Těší nás proto, že v České republice je možné studovat španělštinu stále častěji jako druhý volitelný jazyk na středních, a dokonce už i na základních školách.

Kolik lidí se u nás odhadem učí španělsky? Lze za poslední roky pozorovat nějaký trend?

To je velmi těžké odhadnout. Já Vám mohu pro představu uvést čísla Institutu Cervantes v Praze. Když jsme v září 2005 otevírali, zapsalo se do prvních kurzů na podzim cca 200 zájemců. V roce 2009 jsme jich měli přes 2000, což je za čtyři roky existence v České republice obrovský nárůst a mluví sám o sobě o stále vzrůstající oblíbenosti španělštiny.

Budete v rámci probíhajícího španělského předsednictví v Evropské unii pořádat v Česku nějaké speciální akce? Očekáváte, že předsednictví přispěje k vyššímu zájmu o španělštinu a španělskou kulturu vůbec?

Samozřejmě. Plánujeme spoustu akcí ve spolupráci se španělským velvyslanectvím v Praze. Za všechny mohu zmínit například konferenci o úloze předsednictví států Evropské unie a o jejich vlivu na zahraniční politiku, kterou budeme pořádat ve spolupráci s Univerzitou Karlovou. Přivezeme výstavu obrazů mladé španělské autorky Sofii Gandarias, která se nechala inspirovat Kafkovým dílem. Akcí bude opravdu celá řada, pro jejich podrobný popis doporučuji navštívit naše webové stránky www.cervantes.cz. Těšíme se na setkání v Institutu Cervantes.

Michaela Černá pracuje od roku 2005 v Institutu Cervantes a má na starost styk s médií.

Španělsko se probouzí do tvrdé reality

Miroslav Ševčík
Michaela Ševčíková

Hospodářská centra světové ekonomiky se otřásají v základech. Největší je zatím světovou hospodářskou krizí postizen americký kontinent, především pak USA. Světová krize však zastihla v nedbalkách i země Evropské unie až na výjimku, jakou je třeba Polsko. Problémy mají i bohaté ropné státy (Dubaj). O tom, že globální ekonomika své problémy přenáší velmi rychle, se mohli přesvědčit také v Austrálii, na Novém Zélandu či v Japonsku. Výjimkou je zatím čínská ekonomika, kam však krize může dorazit do dvou tří let.

Politikové světových velmocí se předhánějí ve snaze najít účinný lék proti krizi. Zapomínají však, že to byli právě oni, kteří svými nezodpovědnými zásahy opakovaně „znásilňovali“ jednotlivé ekonomiky a nadměrným přerozdělováním a regulací tak dávali jednu ránu za druhou tržním mechanismům. Toto „znásilňování“ vedlo a vede k poruchám, které se často zcela nesprávně přičítají „selhání trhu“. Typickým příkladem se může stát například stav současné španělské ekonomiky.

Je zřejmé, že systémové chyby v hospodářské politice mohou vážně

ohrozit i tak silnou ekonomiku, jakou je španělská, která patří mezi deset největších hospodářství světa. Španělsko podobně jako Česká republika nastartovalo svou dynamizaci a ekonomický růst po pádu totalitního režimu (Frankova) v polovině osmdesátých let. Individuální svoboda s sebou přinesla rychlé změny v hospodářství. Španělsko vstoupilo do Evropské unie a dynamika růstu měřena hrubým domácím produktem se pohybovala většinou nad průměrem růstu EU. Dosahovala po mnoho let průměrného tří- až čtyřprocentního růstu HDP ročně. Španělsko získávalo v přerozdělovacím stroji EU

nemalé finanční částky, které byly často směřovány především do oblasti stavebnictví, budování infrastruktury a základních potřeb pro rozvoj cestovního ruchu. Tato alokace finančních prostředků však způsobila vyšší než potřebný růst různých developerských projektů, které navíc byly často podníceny nezodpovědným a neadekvátním hodnocením různých ratingových agentur. Stalo se tak, že ceny nemovitostí během dekády od roku 1997 vzrostly o více než 200 procent, někde i 300 procent. Byty a další rezidence byly převážně financovány na dluh a radikálně tak vzrostla zadluženost domácností. Vyvolávání optimistických očekávání vedlo k tomu, že v zemi, která má zhruba 46 milionů obyvatel, se stavělo až 800 000 bytů ročně. Toto množství výsoce přesahuje možnosti dlouhodobé absorpce Španělska. Ve Španělsku se ročně stavělo více bytů než ve všech největších zemích Evropské unie dohromady (Německo, Francii a Velké Británii). Španělská situace v oblasti nemovitostí, především pak v bytové výstavbě, velmi připomíná situaci ve Spojených státech. Mnohé domácnosti se dostávají do dluhové pastí, protože víc než 50 procent svých příjmů musí použít na splácení hypoték. Díky těmto skutečnostem se tak mohou v nejbližších měsících dostat do vážných problémů i banky, které financovaly hypotéky domácnostem na pořízení bytů. Vedle toho se již teď projevuje „zamrznutí“ dalších developerských projektů. Na španělském trhu existuje vysoký převis nabídky na trhu bytů. Statistice bytů je neobsazených. Poptávka po novém bydlení je tak nízká, že tlačí na snižování cen nemovitostí. Je jen otázkou času, kdy nafouklá nemovitostní bublina ještě jednou splaskne a přivede do vážných problémů nejen stavební firmy a developery, ale i celý bankovní sektor. Španělská ekonomika se tak po třinácti relativně tučných letech dostala na trajektorii strmého poklesu. Vůbec se tak nenaplnují optimistické vize socialistického ministra hospodářství Pedra Solbese z léta 2008, který předpokládal, „že španělská ekonomika se zvedne nejpozději v druhém pololetí roku 2009 a v roce 2010 či nejpozději v roce 2011 už bude hospodářský růst blízko tří procent“. Místo toho se očekává za rok 2009 pokles HDP o 4 procenta. Zde je jasný důkaz toho,

jak se politikové velmi mylí v příčinách a v důsledcích krize, kterou pomohli rozpoutat. Španělská ekonomika s vysokou mírou pravděpodobnosti nejenže neporoste ani v letošním roce, ale její pokles se může ještě i prohloubit.

Z přebytku do deficitu

Z přebytkového rozpočtu se během jednoho roku stala španělská ekonomika vysoce deficitní. Přebytky veřejných rozpočtů, které vytvořila v letech 2005–2007, byly „spláchnuty“ již v roce 2008, kdy deficit veřejných rozpočtů ve vztahu k HDP činil 4,1 procenta. Španělsko bylo jedna z mála velkých ekonomik Evropské unie, které se dařilo naplňovat dlouhodobě jedno z fiskálních maastrichtských kritérií, a to je snižování podílu dluhu veřejných rozpočtů na HDP. Od roku 1996, kdy tento podíl tvořil 67,4 procenta, za 11 let do roku 2007 se podařilo snížit dluh na 36,1 procenta HDP, avšak za jediný rok v roce 2008 vzrostl o více než 3,5 procenta na 39,7 procenta. Oficiální data za rok 2009 zatím nemáme k dispozici, ale dá se předpokládat, že tento nárůst pokračoval a bude vysoce přesahovat 40 procent HDP, možná se bude blížit již k 50 procentům HDP. Ani v roce 2009 se nepodařilo španělské ekonomice dodržet jiné fiskální maastrichtské kritérium a to je podíl deficitu veřejných financí na HDP pod 3 procenta. Tento ukazatel bude vysoce překročen.

Dvojitý deficit

Španělská ekonomika má vedle narůstajícího vnitřního zadlužení problém i s vnějším zadlužením. Španělská ekonomika má nižší produktivitu než jiné srovnatelné ekonomiky, což způsobuje nižší konkurenceschopnost celého španělského hospodářství. Proto se španělská obchodní bilance dostala již před mnoha lety do deficitu, který přerostl v deficit chronický. Jen částečně je tento deficit obchodní bilance eliminován bilancí služeb, u které se projevují vysoké příjmy z turistického ruchu. Problémy s obchodní bilancí se začaly prohlubovat poté, co se do pasti dostal automobilový průmysl, na kterém bylo Španělsko dost silně závislé. Španělsko se výši svého obchodního deficitu pohybujícího se téměř na úrovni 100 mld. eur ročně dostalo na druhou příčku zemí s největšími obchodními deficity světa (za USA). Svou výši velmi významně ovlivňuje i výsledek obchodní bilance celé Evropské unie.

Španělsko se bude muset také vypořádat téměř s padesátiprocentním poklesem přerozdělovacích toků, které směřovaly z EU do Španělska v letech 2000–2006. Pro současné rozpočtové období je tato suma značně nižší.

Nezaměstnanost

Jedním z nejzávažnějších problémů španělské ekonomiky je vysoká nezaměstnanost. Relativně úspěšné roky daly zapomenout na nezaměstnanost z počátku devadesátých let, která dosahovala až 25 procent. Situace v roce 2009 se radikálně zhoršila. Španělsko historicky dosahovalo relativně vysoké nezaměstnanosti ve srovnání s ostatními zeměmi EU. Téměř celá devadesátá léta docházelo jen k pomalému poklesu nezaměstnanosti od čísel pohybujících se kolem 20 procent na začátku devadesátých let, přes téměř 17 procent v roce 1997 až po rok 2007, kdy bylo dosaženo za poslední dvě dekády historicky nejnižší nezaměstnanosti, a to 8,3 procenta. V současné době však dochází k velmi rychlému dynamickému růstu nezaměstnanosti, který se na konci roku 2009 pravděpodobně bude blížit k 20 procentům. Statistika k listopadu 2009, publikovaná v lednu 2010, hovoří o nezaměstnanosti ve výši 19,4 procenta. Z tohoto údaje vyplývá, že v prvním měsíci 2010 se s největší pravděpodobností nezaměstnanost přehoupne přes 20 procent. Španělsko má tak v současné době druhou nejvyšší nezaměstnanost ze zemí EU (po Lotyšsku). Míra nezaměstnanosti je víc než dvojnásobně vyšší, než činí průměr nezaměstnanosti v zemích EU (9,5 procenta). Problém nezaměstnanosti je umocněn ještě tím, že Španělsko má ze všech zemí Evropské unie vůbec nejvyšší nezaměstnanost mezi skupinou mladých občanů pod 25 let. Ta se v listopadu roku 2009 dramaticky zvýšila z 29 procent (listopad 2008) na téměř 44 procenta. Lze očekávat, že míra nezaměstnanosti u této skupiny obyvatel může překročit hranici 50 procent na začátku roku 2010.

V tomto ukazateli je Španělsko nejhorší zemí v Evropské unii a o více než 10 procent je nezaměstnanost ve Španělsku u této kategorie vyšší než u druhé nejhorší země, kterou je Slovensko. Vedle standardních ukazatelů nezaměstnanosti má Španělsko problémy i s imigrační politikou. Některé údaje uvádějí, že ve Španělsku je v současné době více než 4 miliony imigrantů, kteří zde mají status oficiálního imigranta, a víc než 1 milion imigrantů „načerno“.

Další problémy španělského hospodářství

Další problémy španělského hospodářství

Španělsko podobně jako ostatní země má problém se stárnoucí populací. Hlavní důsledkem je ohrožení stávajícího penzijního systému. Vedle prodlužování střední délky života se Španělsko potýká s relativně nízkou porodností. Sociální systém se tak v dlouhém období dostane do větší nerovnováhy, než v jaké se nachází v současné době. Systémových opatření se však politici bojí podobně jako v jiných zemích Evropské unie, případně v jiných vyspělých zemích světa. Systémová opatření nutně s sebou

Španělsko je navíc zatíženo daleko vyšší mírou nezaměstnanosti, než je tomu u jiných zemí Evropské unie. Má nevhodnou strukturu hospodářství z pohledu exportních schopností. Snižující se konkurenceschopnost španělských firem spolupůsobí na vytváření vysokých deficitů obchodní bilance.

**Adam
Černý**

Levicový liberál, kterého k moci vynesla pravice

Španělský premiér José Luíz Rodríguez Zapatero, jehož země předsedá od ledna 2010 na půl roku Evropské unii. Evropská komise

Málokterý politik stoupal ve své kariéře tak cílevědomě a málokterý měl v rozhodující chvíli tolik štěstí jako vůdce španělských socialistů José Luíz Rodríguez Zapatero. Politika ho prý uhranula, když jako šestnáctiletý v srpnu 1976, roku, kdy zemřel Francisco Franco, na veřejném mítinku viděl mluvit Felipeho Gonzáleze, pozdějšího vůdce socialistů a ještě pozdějšího předsedu vlády. O dva roky později už byl Zapatero členem Španělské socialistické a dělnické strany. Když se deset let nato v šestadvaceti letech stal nejmladším poslancem své země, už se o něm v jeho straně začalo mluvit jako o vycházející hvězdě.

Nic jiného nedělal, nikam necestuje

Zapatero politiku od té doby už neopustil. „Je produktem své strany, je to aparátčík, nikdy nic jiného nedělal, nikam necestuje,“ tak charakterizuje nynějšího premiéra sociolog Emilio Lamo de Espinoza z univerzity Complutense v Madridu. Podle něj není nadávkou tvrzení, že Zapatero strávil celý svůj život mezi hlavním městem a Leónem, kde studoval práva a kde má koře-

ny jeho rodina. Na rozdíl třeba od francouzského prezidenta, který cílevědomě vystavoval na veřejnosti svůj život, španělský premiér si přísně střeží své soukromí, takže v médiích se velice zřídka objeví snímky jeho ženy, učitelky klasického zpěvu Sonsoles Espinozové a jejich dvou dcer.

Do své nynější funkce se nedostal tak zcela svou zásluhou, ale především chybou svých soupeřů. Do učebnic politologie již vstoupil příběh

přinášejí krátkodobě nepopulární opatření a ta by mohla ohrozit možnost znovuzvolení stávajících politiků v příštích volbách. Španělsko pravděpodobně ještě ve větší míře než dnes postihne nutnost restrukturalizovat průmysl především v odvětví automobilového průmyslu. Ukazuje se, že celosvětové kapacity jsou řádově o třetinu, možná až 40 procent vyšší, než kolik je schopen absorbovat současný trh.

Protože Španělsko je velmi silně svázané s automobilovým průmyslem, dá se očekávat, že i přesto, že došlo v posledních letech k zavírání některých podniků, bude tento trend pokračovat. Španělsko podobně jako všechny ostatní země EU stojí před rozhodnutím, co dál se sociálním systémem. Co dál s příliš zbyrokratizovanou a různými regulacemi svázanou ekonomikou? Španělsko je navíc zatíženo daleko vyšší mírou nezaměstnanosti, než je tomu u jiných zemí Evropské unie. Má nevhodnou strukturu hospodářství z pohledu exportních schopností. Snižující se konkurenceschopnost španělských firem spolupůsobí na vytváření vysokých deficitů obchodní bilance. Tento problém by Španělsko mohlo řešit, pokud by mělo vlastní měnovou politiku (a vlastní měnu) například pomocí depreciační kurzu. Ale tento nástroj zmizel spolu s „pesetou“, a tak se Španělsko musí podvolovat měnové politice ECB. Španělsko může patřit (vedle Řecka, Itálie a dalších zemí) k těm státním útvarům, které v příští dekádě mohou silně zvažovat, zda negativa společné měny (eura) nepřeváží jeho přínosy. Jedním z nejpalčivějších problémů bude řešení nadbytku volných (a relativně drahých) bytů, které do budoucna omezují především stavební průmysl, protože poptávka po stavebních pracích bude daleko nižší, než byla doposud. Španělskou ekonomiku čeká nelehká dekáda.

Miroslav Ševčík je vedoucí Katedry hospodářské a sociální politiky VŠE v Praze a ředitel Liberálního institutu.

Michaela Ševčíková přednáší na NF VŠE v Praze a působí na UK v Praze.

tří dnů z března 2004, kdy série pumových atentátů zničila příměstské vlaky na madridských nádražích a nechala za sebou 191 mrtvých a na dva tisíce raněných. Tehdy, těsně před volbami sice průzkumy veřejného mínění slibovaly těsný souboj vládnoucích lidovců a opozičních socialistů, ale všeobecně převládal názor, že i když předseda vlády José María Aznar podle svého slibu odejde, bude jeho nástupcem zase lidovec. Premiér Aznar po dlouhé hodiny ve veřejnosti udržoval dojem, že stopy po atentátech vedou k baskické separatistické organizaci ETA, v naději, že tento dojem pomůže potvrdit volební vítězství.

Zvrat prostřednictvím sms

Španělsko zažilo malý „smskový“ zvrat, když si zvláště mladí lidé začali vyměňovat informaci, že vláda výsledky vyšetřování manipuluje, a když se textovými zprávami svolávali k protestním demonstracím. Volební účast byla mnohem větší, než se očekávalo, a ti, kdo přišli navíc, volili dosud opoziční socialisty. Do sídla premiérů, paláce Moncloa, se stěhoval Zapatero.

Šéf PSOE začal v čele vlády prosazovat ani ne tak levicový jako spíše liberální program, ekonomickou politiku lidovců příliš nekorigoval. Kdysi tradičně konzervativní Španělsko tak nyní má nejen zákon o manželských svazcích lidí stejného pohlaví, ale také zákon povolující takovým pářům adopce dětí. O rovných příležitostech pro muže a ženy se jen planě a marně netlachá. Když Zapatero v roce 2008 podruhé vyhrál volby, v jeho vládě se to ministryněmi jen zahemžilo. Když

týdeník European Voice představoval začínající španělské předsednictví v Evropské unii, všiml si, že ze sedmi vlivných osobností Zapaterova kabinetu je pět žen, včetně ministryni obrany a financí.

Zapatero letos oslaví své padesátiny. Možná si však při té příležitosti bude muset klást otázku, zda již – navzdory věku – nemá náhodou vrchol své kariéry za sebou. Hlavním důvodem k pochybnostem je stav domácí ekonomiky, kterou zasáhla hospodářská krize. Nezaměstnanost se vyšplhala k devatenácti procentům a premiér už asi nebude opakovat své předpovědi, že poté, co Španělé ve výkonnu překonali své sousedy na jihu, Italy, je na řadě cíl vyrovnat se Francouzům a Němcům.

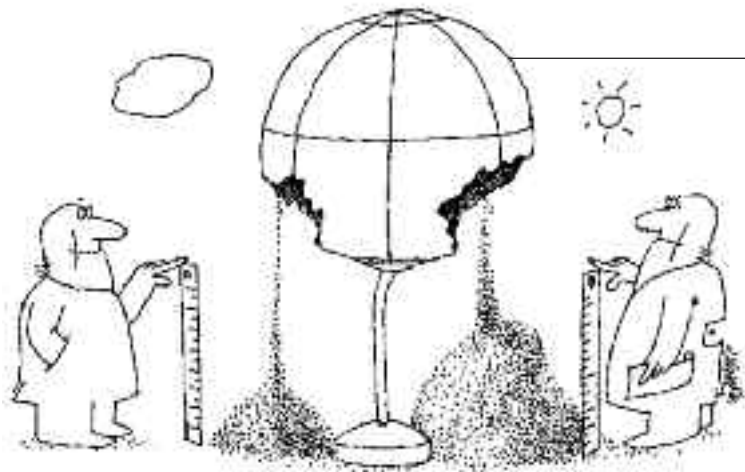
Zlepší evropské předsednictví Zapaterovo renomé?

Politici rádi otrěsenou domácí pověst léčí na mezinárodní scéně. Následujících šest měsíců unijního předsednictví poskytne Josému Luisovi Rodríguezovi Zapaterovi v tomto ohledu dostatek příležitostí navzdory nevyhnutelné dělbě s čerstvě ustaveným stálým předsedou Evropské rady Hermanem Van Rompuyem. Během tohoto pololetí se španělský premiér může pokusit vyvrátit výtku, že jeho slabinou jsou lingvistické schopnosti, které jsou, zdvořile řečeno, označovány za „limitované“, protože jediný jazyk, kterým mluví plynně, je jeho mateřština.

Adam Černý je komentátorem

Hospodářských novin.

adam.cerny@economia.cz

„Od Rozvojových cílů tisíciletí se musíme odpoutat,“

říká profesor **Paul Collier** v rozhovoru pro Mezinárodní politiku. V návaznosti na jeho přednášku na Vysoké škole ekonomické v Praze s ním **Ondřej Horký** rozmlouval o tom, jak změnit přístup k chudobě a rozvojové pomoci, proč samotná pomoc nepřinese rozvoj Africe, a její poskytování by mělo být podmiňováno odpovědností vlády vůči společnosti nebo proč by Česko mělo dál předávat svůj model rozvoje.

Tak trochu paradoxně rok poté, co vyšla vaše kniha *Miliarda nejchudších*, upravila Světová banka své statistiky chudoby. Zjistila, že možná více než 1,4 miliardy lidí žije pod hranicí absolutní chudoby 1,25 dolaru na den. To je skoro o půl miliardy více, než uváděla do roku 2008. Jak jste reagoval? Je název vaší knihy pouze metaforou, nebo jste měl chuť jej změnit?

Ne, to ne. Především zde máme dvě rozdílná pojetí. *Miliarda nejchudších* se týká skupiny asi

šedesáti zemí, ve kterých žije přibližně miliarda obyvatel. Ne všichni lidé v těchto zemích žijí pod hranicí chudoby, i když většina ano. Měření Světové banky – které, musím říct, považuji za dost pitomé – představuje celosvětový počet lidí pod určitou hranicí chudoby žijících v tzv. rozvojových zemích. Takže pokud pod tou hranicí žijete v České republice, nepočítají vás, ale pokud se nacházíte pod hranicí v Číně, tak ano. Ale důvod, proč čísla Světové

banky vzrostla, nemá co do činění s globálním nárůstem chudoby. Důvodem bylo – a nebudete mi věřit, jak je to hloupé, ale je to pravda – že Indie rostla tak rychle, že opustila skupinu zemí s nízkým příjmem. Bez Indie hranice chudoby (v paritě kupní síly – pozn. O.H.) vzrostla, a tak více lidí vypadá chudší. Především to je statistická chyba. A celkově to není moc rozumné: globální míru chudoby se nepodařilo zachytit tím, co bych nazval moderní vykazování chudoby. Víte, chudí v Číně a chudí v Čadu se liší. Když jste chudý v Číně, máte naději, že vaše děti vyrostou v jiném světě. Chudí v Čadu ji nemají. A naší politickou výzvou je přinést věrohodnou naději lidem ve společnostech, které tuto naději nedostaly. O chudé v Číně se nemusíme bát, čínská vláda a růst hospodářství chudobu postupně vyřeší. Velmi omezené mezinárodní zdroje bychom měli použít na problémy, které představují mnohem větší ohrožení.

Profesor Paul Collier

Archiv redakce

Všiml jsem si, že se poměrně kriticky vyjadřujete k formulaci Rozvojových cílů tisíciletí. Řekl jste, že nejdůležitější není lidi vytáhnout z chudoby, ale zajistit, aby se přibližovali rozvinutým zemím. Měly by se podle vás Rozvojové cíle tisíciletí po roce 2015 přehodnotit a jak?

Myslím, že se od nich opravdu musíme odpoutat. Před Rozvojovými cíli tisíciletí rozvinuté země stanovily cíle vyjádřené množstvím pomoci, kterou bychom měli poskytovat. Jenže Rozvojové cíle tisíciletí umožnily rozvojovým agenturám, aby se zaměřily místo vstupů na výstupy typu „pošleme děti do škol“ atp. Nikdy nebyly stanoveny jako skutečné vyjádření toho, o co by nějaká vláda třeba v Africe měla usilovat. Ve skutečnosti se vymyslely proto, aby rozvinuté země mohly ukázat, co dokáže jejich rozvojová pomoc. Jejich použití jako pomůcky pro směřování politik v Africe by bylo pošestilé. Například by to vedlo k přesměrování rozpočtu na vzdělání a uzavření univerzit. Ale společnost bez univerzit nemůže fungovat. V postkonfliktních společnostech, o něž se hodně zajímám, Rozvojové cíle tisíciletí skoro vůbec nefungují. I když se tolik rozvojových cílů zaměřuje na všechny možné politiky, neobsahují tu, která je zde dle mé-

ho názoru nejdůležitější: zaměstnání pro mladé muže. Pokud společnost vytváří pro mladé muže pracovní místa, riziko nových konfliktů se snižuje. Ale zaměstnanost není ani v jednom z rozvojových cílů. Takže Rozvojové cíle tisíciletí celkově vedly k myšlení o výstupech místo o vstupech. Neměli bychom je brát doslova, ani aby nás vedly v tvorbě politik.

Zdůrazňujete také důležitost dalších politik zemí Severu. Co si myslíte o konceptu koherence politik pro rozvoj tak, jak jej prosazuje Evropská unie? Myslíte, že představuje dobrou cestu k upoutání pozornosti k dalším politikám, které jsou pro rozvoj důležité?

Ano, myslím si, že koherence politik je správný koncept. Je hloupé operovat obchodní politikou, která ničí to, čeho se snažíme dosáhnout rozvojovou pomocí. I když koherence politik by mohla být více než jen toto. Znamenala by, že pokud vytvoříme podmínky pro obchodní příležitosti naší obchodní politikou, využijeme naši pomoc k posílení těchto příležitostí. Takže pokud chceme vytvořit pracovní místa v exportních zónách, použijme pomoc pro vytvoření jejich infrastruktury.

Myslíte třeba přístup aid for trade (pomoc pro obchod)?

Ano, tak by to bylo vskutku chytré. To by byla koherence politik, spojení více politik dohromady. Prvním krokem je uvědomit si, že máme mnoho dalších politik kromě pomoci a ty dnes často jdou proti našim celkovým rozvojovým cílům. Existuje iniciativa StAR (*Stolen Assets Recovery*), která se týká navrácení ukradeného jmění a chování bank ze Západu. A britská vláda se jí právě chystá konečně po letech uzákonit. Je absurdní, že posledních deset let rostl náš velký program pomoci, ale neuzákonili jsme konec krádeží peněz zkorumpovanými politiky a jejich ukládání v našich bankách. Právě toto je neúspěch koherence politiky. Aspoň teď to napravujeme.

Není nakonec trochu absurdní, že je snadnější získat více prostředků na pomoc než měnit politiky, na kterých opravdu záleží?

Přesně! A politiky, o které běží, nás nic nestojí. Znamená to pouze aplikovat na kradené peníze stejná pravidla, která jsme použili na peníze pro terorismus. Pokud banka podezívá, že má peníze pro teroris-

mus, musí je nahlásit. Pokud se nachází v podezření, že má kradené peníze, nemusí. Tyto zřejmé problémy bychom měli jasně napravit. Nestojí žádné peníze, jen vyžadují uzákonění.

Když jste ve své přednášce hovořil o pří-
mé rozpočtové podpoře, zdálo se mi, že jste příznivcem podmíněnosti rozvojové pomoci. Podmíněnost pomoci je však předmětem kritiky, zejména ze strany lidí žijících v zemích Jihu, kteří tvrdí, že to je pokračování nekoloniálních vztahů. Jak odpovídáte na tyto kritiky?

Tak především, já jsem byl jedním z prvních, kteří kritizovali politickou podmíněnost, a jsem na to hrdý. Ale velmi ostře odlišuji politickou podmíněnost pomoci od podmíněnosti dobrým vládnutím. V politické podmíněnosti jako cizinci tvrdíme vládám, jaké politiky by měly provádět, a tak ničíme odpovědnost vlád vůči jejich vlastním společnostem. V podmíněnosti dobrým vládnutím neříkáme vládám, aby byly odpovědné nám, ale trváme na tom, aby byly odpovědné jejich vlastním občanům. Tento boj o budování vládní odpovědnosti občanům je už po generaci součástí mezinárodního úsilí. Nejvýraznějším případem, o který jsme ne tak dávno bojovali, bylo mezinárodní úsilí o to, aby se vláda Jižní Afriky zodpovídala všem jihoafrickým občanům, a ne jen některým z nich.

A neupejpalí jsme se kvůli tomu. Ten boj se zkrátka musel stát mezinárodním. A podobně, když se snažíme naléhat na jiné africké vlády, aby byly odpovědné vůči svým občanům – a ne pouze malé elitě – jde nám o totéž. A neměli bychom se kvůli tomu upejpat nebo cítit vinu, ale přenést se přes to. Takže rozdíl mezi politickou podmíněností, která snižuje odpovědnost občanům, a podmíněností dobrým vládnutím, která ji zvyšuje, je velmi ostrý.

Také jste zmínil, že malé a nové dárcovské země jako Česká republika mají co předat. Zejména pak svou transformační zkušenost. Můžete být konkrétnější? Pro mě osobně je hlavní lekcí „sametové revoluce“ a pádu berlínské zdi, že hospodářské změny nelze provést bez změn politických. Znamená to, že politické změny jsou pro země, ve kterých žije miliarda nejchudších, nejdůležitější?

Myslím, že to, aby se vlády staly odpovědné občanům, což se stalo zde, je asi nejdůležitější. Zdá se tedy, že toto je přinejmenším rozhodující část transformace. Ale samozřejmě je tu mnohem více. Transformace České republiky potřebovala čas změnit hospodářství, politiky a vybudovat fungující instituce, které vládu nutí k odpovědnosti. Nejde jen o pravidelné volby, ale o celý systém každodenní kontroly vlády. To se vám povedlo a uchováte si je

v živé paměti. Díky vytvoření institucí, které vedou vládu k odpovědnosti, jste provedli hospodářské změny, které vás přenesly z nefungujícího řízeného hospodářství k sociálně tržnímu hospodářství. Máte tedy velmi cennou kolektivní paměť praktických detailů těchto procesů. Stojíte v čele transformace střední a východní Evropy, jste její model. A proto je velmi přínosné začlenit vaše zkušenosti do vztahů Evropy s Afrikou. Jako člen Evropského

společnosti vlastníte poklad zkušeností z procesu rozvoje.

Jako země střední a východní Evropy máme sice zkušenost transformace, ale nemáme zkušenost kolonizace. Lidé zde proto možná cítí méně pocit viny a nepovažují se za pomoc africkým zemím odpovědní. Zároveň jste ale řekl, že pocit viny může být pro lidi i zátěží.

Pocit viny je strašná věc, oslabuje nás. Pocit viny se týká našich pocitů a toho,

zda se cítíme líp, když něco děláme. To není žádné měřítko. Nás musí vést to, co funguje, co je účinné. Takže zbavit se pocitu viny (což samozřejmě nemá nic, ale vůbec nic společného s kolonialismem) je prvním krokem pro přímé uvažování. Vy můžete myslet bez okolků, protože můžete s Afričany mluvit bez jakéhokoli „Božínku, co to ti naši předci natropili?“ Já sám necítím, že by mě předci nějak zvlášť tížili. Moji předkové byli chudí venkované z Německa. A ti nejspíš s kolonialismem také neměli co do činění. K tomu přidejte, že vy sami jste prožili to, čím Afrika teprve musí projít. Proč byste se o to měli starat? Pocit viny je zkrátka špatným základem pro péči o jiné, je to hloupý základ. Jak říkám, záleží na tom, co cítíme, a důvod pro starost je dvojitý. Zaprvé je zde běžný lidský soucit s hromadou výjimečně chudých lidí, kteří žijí v podmínkách bez věrohodné šance na naději. Nemusíte být svatí, aby vám došlo, že toto není v 21. století přijatelné. Něco s tím musíme udělat a dostaneme se k tomu právě díky lidskému soucitu. A navíc, když nebudeme dělat nic, ono se to zhroutí, anebo to uspěje, což se může stát stejně tak s námi jako bez nás; naše jednání by ale mělo zvýšit šance k úspěchu. A když se to zhroutí, není to jen noční můra Afriky, je to i naše noční můra. Děje se to u sousedů. Když hoří sousední dům, měli bychom dál v klidu sedět a večerět, nebo bychom se měli zvednout a jít pro vědro na hašení?

Paul Collier (1949) je profesor ekonomie a ředitel Centra pro studium afrických ekonomik na Oxfordské univerzitě. Mimo jiné napsal populární a kontroverzní knihu *The Bottom Billion: Why the Poorest Countries are Failing and What Can Be Done About It* (Oxford University Press, 2007). Česky vyšla pod názvem *Miliarda nejchudších: Proč se některým zemím nedaří a co s tím?* (Vyšehrad, 2009).

Ondřej Horký je vědecký pracovník Ústavu mezinárodních vztahů.

horky@iir.cz

Pokud společnost vytváří pro mladé muže pracovní místa, riziko nových konfliktů se snižuje. Ale zaměstnanost není ani v jednom z rozvojových cílů. Takže Rozvojové cíle tisíciletí celkově vedly k myšlení o výstupech místo o vstupech.

Nová Evropská komise

1 V průběhu ledna probíhalo v Evropském parlamentu slyšení budoucích členů Komise. Je podle Vás dobré, že důvěra nebo nedůvěra nemůže být vyslovena jednotlivým komisařům, nýbrž pouze celé Komisi?

KŠ: Není. Je to absurdní stránka komisařských slyšení, protože evropští poslanci, poté, co si vyslechnou celou šestadvacítku, nakonec musí udělat čistě strategické rozhodnutí, zda na základě jednoho dvou kandidátů schválit/neschválit celek. Strategie proto nutně převáží nad věcným rozhodnutím – ačkoli slyšení probíhají po věcné lince – a tady už motivuje poslance čistá politika. Lidé Unie ale nechtějí přiznat evropským poslancům pravomoc rozhodovat o jednotlivcích.

OK: Je to sugestivní a i z dnešního hlediska, kdy platí Lisabonská smlouva, předčasná otázka. Předpokládá totiž, že Komise může beze zbytku suplovat roli vlády, již známe z národních států, resp. parlamentních systémů. Tak tomu nebylo, není a nějakou dobu ještě nebude. Je lhostejno, jak je „důvěra“ Komisi konstruována, protože a) ko-

misáře cestou nejmenšího odporu (nebo lépe: metodou nejmenšího společného jmenovatele) vybírají národní státy, b) složení Komise neodráží výsledky voleb do Evropského parlamentu, c) Evropský parlament fakticky nereprezentuje evropské občany (evropský lid) a není založen na zdravé interakci „vládních“ stran a opozice. To vše nahrává tomu, že schválená Komise disponuje jen omezenou legitimitou a spíše než „vládu“ připomíná byrokratického mastodonta.

2 Jak hodnotíte vystoupení českého kandidáta Štefana Füleho?

KŠ: Štefan Füle zvládl slyšení velmi dobře. Byl připravený, soustředěný, má srozumitelnou angličtinu a takticky dával informace, které poslancům sděloval – nabídl „uspokojení“ levici, pravici i středu, tudíž neposkytl žádné frakci příležitost, aby se stal politickým bičem na

Kateřina Šafaříková

Ondřej Krutílek

Štefan Füle neposkytl žádné frakci příležitost, aby se stal politickým bičem na tu druhou a ohrozil vlastní kariéru.

tu druhou a ohrozil vlastní kariéru. Je to profesionální diplomat v pravém smyslu slova.

OK: Za daných podmínek jako standardní. Designovaný komisař hovořil anglicky, a tedy pomaleji než svým mateřským jazykem. Díky tomuto taktickému úkroku stranou stihl ve stanoveném časovém limitu poslancům sdělit (kulantně řečeno) jen to nejdůležitější. Füleho výhodou bylo i to, že negativní mediální pozornost se už před zahájením slyšení

soustředila na jiné komisaře, a jeho někdejší členství v KSC se tedy nestalo tématem. Nejdůležitější ale bude – stane-li se Štefan Füle skutečně komisařem – jak se svým portfoliem naloží. „Grilování“ v Evropském parlamentu je v porovnání se skutečným angažmá v Komisi jen neškodným slohovým cvičením.

3 Do jaké míry může jednotlivý člen Komise prosazovat vlastní priority – není příliš svazován byrokracií v tom jeho resortu, případně instrukcemi šéfa Komise?

KŠ: Mantinely určitě má, a dané nejenom rozběhnutou agendou nebo představami šéfa Evropské komise. Nicméně prostor pro vlastní nápady tu jednoznačně je. Příkladem budiž třeba tažení bývalé komisařky pro informační společnost Viviane Redingové za zlevněním cen roamingu v Unii, ke kterému před dvěma lety i došlo. Přišla s tím sama Redingová a uspěla.

OK: Ale jistěže ano! Výrazně jej formuje také vlastní aparát, z nějž si komisař sestavuje jen jeho špičky, zbytek příliš neovlivní. Celkově vzato, není-li komisař dostatečně průrazná osobnost a nedokáže-li si v rámci svého portfolia nalézt konkrétní problém, na němž se takzvaně „udělá“ (v minulém období například komisařka Redingová s regulací roamingu), za pár let si na něj vzpomene málokdo.

„Grilování“ v Evropském parlamentu je v porovnání se skutečným angažmá v Komisi jen neškodným slohovým cvičením.

Kateřina Šafaříková je

redaktorkou týdeníku Respekt.

safarikova@respekt.cz

Ondřej Krutílek působí v Centru

pro studium demokracie a kultury. Je

analytikem evropské legislativy

a šéfredaktorem Revue Politika

(www.revuepolitika.cz).

ondrej.krutilek@seznam.cz

Úspěch severské efektivity Švédské předsednictví v Evropské unii

Miloš Brunclík

Od začátku července až do konce prosince roku 2009 předsedalo Švédsko podruhé Evropské unii. Když stáli Švédové v čele Unie před osmi lety poprvé, označil tehdy Jonas Tallberg Švédsko za malou euroskeptickou zemi, která nemá příliš mnoho zkušeností s rolí vůdce na mezinárodním poli. Podle dalšího švédského politologa Kristera Wahlbäcka se tehdy Švédsko mohlo poprvé od Vídeňského kongresu (1814–1815) podílet na utváření evropského bezpečnostního systému z pozice rovnoprávného partnera v klubu daleko mocnějších evropských států. Tyto teze dnes již neplatí, a navíc nelze současnou švédskou politickou reprezentaci považovat za euroskeptickou, spíše naopak.

Cílem tohoto příspěvku je zhodnotit některé zajímavé momenty švédského předsednictví Rady EU, které proběhlo ve druhé polovině roku 2009. Hodnocení předsednictví není nikterak snadné. Má totiž nevyhnutelně podobu kvalitativních výroků. Záleží též na tom, podle jakých kritérií či témat se předsednictví hodnotí. Důležitý je i úhel pohledu, resp. to, zda jsou jako východisko pro hodnocení brány pohledy odborníků, politiků, veřejnosti nebo té či oné členské země. Úspěch či neúspěch předsednictví leží v řadě otázek mimo přímý vliv předsednické země. A konečně, význam mnohého z toho, co členská země

dosáhla či nedosáhla, se zpravidla projeví až s časovým odstupem.

Předsednictví v době nejistot

Co je vlastně úkolem předsednictví? Specialisté zpravidla uvádějí čtyři důležité funkce: a) administrace a řízení práce Rady, b) určování politických priorit, c) vyjednávání, d) reprezentace Rady. Někteří odborníci také předpokládají další – poněkud kontroverzněji vnímanou – funkci: prosazování národních zájmů předsednické země. Obecně se však předpokládá, že předsednictví musí být z definice neutrální a nestranné v tom smyslu, že předseda-

jící země potlačí své individuální zájmy ve prospěch zájmů celounijních, které by se měly odrážet v prioritách předsednictví. Předsednická země by měla vystupovat jako „čestný zprostředkovatel“ (*honest broker*), který primárně usiluje o dosažení konsenzu.

Švédsko přebíralo předsednictví v době nejistot a obav zapříčiněných zvláště ekonomickou a finanční krizí a také stále nedokončenou ratifikací Lisabonské smlouvy. Na druhé straně konec českého, celkově nepříliš zdařilého předsednictví a nástup švédského předsednictví mnozí politici a pozorovatelé sledovali s jistou úlevou. Švédsku se také (oproti ČR) vyhnuly neočekávané krizové situace, což švédské administrativě umožnilo, aby se mohla plně soustředit na své priority. Pokud jde o samotnou organizační stránku předsednictví, Švédsko potvrdilo svou pověst výborně připraveného organizátora (přes 3300 schůzí) a v zásadě se mu dařilo plnit funkci čestného zprostředkovatele. Jedinou výjimkou, kde Švédsko nastolilo vlastní téma, byla strategie pro Baltické moře. Ta ovšem nebyla vnímána nijak kontroverzně. Z hlediska Evropské unie byly podstatnější jiné švédské priority.

Ukončení ratifikace a naplnění Lisabonské smlouvy

V oblasti „ústavních“ otázek lze poukázat především na završení ratifikace Lisabonské smlouvy a také na počátky jejího provádění do praxe. Pozorovatelé švédské předsednictví chválili za velmi zdařilé vyjednání kompromisu s Václavem Klausem, který Lisabonskou smlouvu podepsal poté, co předseda Rady EU Fredrik Reinfeldt, nabídl českému prezidentovi přijatelný kompromis. Ten dovoluje České republice výjimku z Listiny práv a svobod EU, současně ale nebylo třeba znovu otevírat ratifikační proces v celé Evropské unii, a také se podařilo zabránit potenciální lavině požadavků ze strany jiných členských zemí. Premiér Reinfeldt v závěru roku označil za nejsložitější diplomatický úkol celého předsednictví právě vyjednávání s českým prezidentem. V otázce institucionální bylo třeba zajistit sestavení nové Komise a také obsazení dvou nových postů podle Lisabonské smlou-

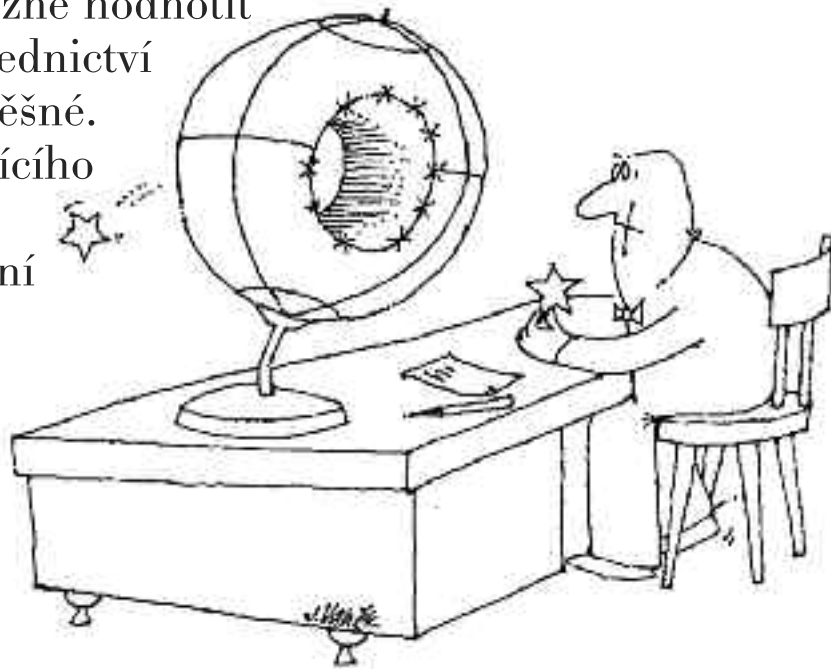
vy – tj. funkci předsedy Evropské rady (Herman van Rompuy) a vysoké představitelky Unie pro Společnou zahraniční a bezpečnostní politiku (Catherine Ashtonová). To se nakonec podařilo, navíc vcelku rychle. Ratifikaci Lisabonské smlouvy a obsazení těchto pozic lze považovat za nejvýznamnější výsledky předsednictví. Tento úspěch poněkud kalí názory kritiků, podle nichž tyto dvě nové pozice obsadily nepříliš charismatické a zkušené osobnosti, které navíc prosadily velké země (Francie, Německo, Velká Británie). Švédsko jako zprostředkovatel a *agenda-setter* bylo v této otázce fakticky postaveno na vedlejší kolej. Lze mu dále vytýkat nedostatečnou iniciativu při formulování úkolů a bližší vymezení náplně práce těchto dvou nových funkcí.

Odborníci, pozorovatelé a komentátoři se téměř bez výjimky shodovali v tom, že o úspěchu či neúspěchu švédského předsednictví nakonec rozhodne klimatická konference OSN konaná v prosinci v Kodani. Ještě před konferencí byla švédská administrativa podrobena tvrdé kritice ze strany domácí rudo-zelené opozice za nedostatek vůdcovství a také za příliš malé ambice. Vyústěním konference ovšem byla pouze obecná dohoda politického cha-

rakteru, nikoli právně závazná smlouva, kterou očekávali optimisté. I oficiální vyjádření švédské vlády chápe konferenci jako neúspěch. Neúspěchem skončila i švédská iniciativa pro řešení státnosti Pa-

Faktickým výsledkem této iniciativy se tak stalo pouze zhoršení bilaterálních vztahů s Izraelem. Tyto rozpory však nejsou nové. Z mnoha neshod lze například zmínit článek ze srpna 2009 v nejčteněj-

Celkově je možné hodnotit švédské předsednictví jako spíše úspěšné. Základ fungujícího předsednictví tvořila efektivní organizace, konsenzuální styl, snaha o nestrannost a také „severská disciplína“, otevřenost a transparentnost, jak upozornil ministr zahraničí Carl Bildt.

lestiny, která tvrdě narazila nejen u některých členských zemí EU (Itálie, Polsko, Česká republika, Maďarsko, Rumunsko), ale nejvíce u Izraele kvůli návrhu na rozdělení Jeruzaléma. Východní Jeruzalém se měl stát hlavním městem Palestiny. Ministři zahraničí členských zemí Evropské unie ale tento návrh odmítli a vrátili se k myšlence společné metropole pro dva státy, což je ovšem návrh starý několik let.

ším švédském deníku *Aftonbladet*, který vyvolal diplomatickou roztržku. Článek popisoval údajné vraždění mladých Palestinců, s jejichž orgány následně obchodovali izraelští překupníci.

Další oblastí, která se předsednictví věnovalo (a muselo věnovat), byla ekonomická a finanční krize, ačkoli nebyla v této otázce očekávání od Švédska příliš vysoká. Švédsku se na jedné straně podařilo prosadit systém kontrolních dohlížecích orgánů na makroúrovni (*European Systemic Risk Board*) i tři instituce na mikroekonomické úrovni a dalších opatření s cílem vytvořit mechanismus pro prevenci před novými finančními krizemi. Na druhé straně tato opatření komentoval Evropský parlament či předseda Komise spíše s rozpaky.

Rozšiřování Unie a staré překážky

V roce 2001 byla jednou z tria klíčových priorit švédského předsednictví otázka rozšiřování. I tentokrát hodlalo Švédsko

Zdroje

- Bjurulf, Bo. 2001. How did Sweden Manage the European Union?. Zentrum für Europäische Integrationsforschung. Rheinische Friedrich Wilhelms-Universität Bonn
- Kaniok, Petr. 2008. Předsednictví Rady EU: příběh půlstoletí. Brno: Mezinárodní politologický ústav
- Langdal, Fredrik, Göran von Sydow (eds.). 2009. The Swedish Presidency: European Perspectives. SIEPS 2009: 3op. www.sieps.se/en/publications/occasional-papers/the-swedish-presidency-european-perspectives-20093op.html
- Outcomes of the Swedish EU Presidency. www.se2009.eu
- Schout, Adrian. 1998. The Presidency as a Juggler: Managing Conflict Expectations. Dostupný na: aei.pitt.edu/785/01/scop98-2-1.pdf
- Tallberg, Jonas. 2006. Leadership and negotiation in the European Union. Cambridge: Cambridge University Press
- Sveriges Radio, Aftonbladet, Dagens Nyheter, Jerusalem Post, EUObserver

tento proces podporovat. O členství usiluje několik, zejména balkánských zemí. V závěru předsednictví například o členství požádalo Srbsko. Zatímco o přijetí Islandu či Chorvatska není sporu, větší problém představuje principiální neshoda v případě Turecka. Švédsko je vřelým zastáncem členství Turecka v EU, avšak Francie je zásadně proti. To je také možná skutečný důvod zrušení cesty francouzského prezidenta do Švédska krátce před zahájením švédského předsednictví. Švédsko si uvědomilo, že základem úspěchu předsednictví je udržování dobrých vztahů s Francií. To potvrdil i sám Fredrik Reinfeldt na začátku předsednictví: „Můj vztah k Nikolasi Sarkozymu a naše spolupráce s Francií je jádrem pro úspěchy v hlavních tématech.“

Z hlediska České republiky je možné vnímat švédské předsednictví pozitivně. V řadě otázek se postoj středopravicové koalice premiéra Reinfeldta shodoval s pozicemi zastávanými českým předsednictvím (východní rozšíření, podpora pro Turecko, obavy z ekonomického protekcionismu atp.). Švédsko také výrazně solidarizovalo s Českou republikou v jejím sporu s Kanadou v otázce víz pro české občany. Švédský ministr pro imigraci Tobias Billström podpořil myšlenku zavedení recipročních opatření Evropské unie vůči Kanadě. Ta nakonec zřídila po hrozbě reciprocity ze strany EU vízové oddělení v Praze, čímž fakticky odvrátila možnost, že by Komise zavedla víza.

Celkově je možné hodnotit švédské předsednictví jako spíše úspěšné. Základ fungujícího předsednictví tvořila efektivní organizace, konsenzuální styl, snaha o nestrannost a také „severská disciplína“, otevřenost a transparentnost, jak upozornil ministr zahraničí Carl Bildt. Lisabonská smlouva vstoupila v platnost, Švédsko učinilo první kroky k jejímu zavedení do praxe, klíčové pozice Evropské unie byly obsazeny, rozšiřovací proces dále pokračuje... Snad jen kodaňská konference vrhá na švédské předsednictví stín.

Miloš Brunclík vystudoval politologii na FSV UK a v současné době působí na vysoké škole CEVRO Institut. Specializuje se na komparativní politologii, zvláště na politické a stranické systémy severských zemí.
milosbrunclik@centrum.cz

O povaze kapitalismu na východě a západě Německa

Německo se ve světových médiích objevuje stále ještě rozdělené. Ale tohle novinářsky vyhocené rozdělení stojí na dlouholetých zdřených stereotypch.

Podívejme se na ně. Velmi často dochází ke zjednodušeným formulacím, které jen odvodňují jistou přezíravost? Němci, no

jo. Snad je to dáno historicky. Probírá se transformace východního Německa, které spolykalo zdánlivě biliony marek a nyní eur ročně - a jak to tam vypadá? Inu, jak to vypadá? Neměli ustláno na růžích. Z těch dotací se více než polovina vrátila na západ, protože západní firmy si takto vylepšovaly rozpočet pomocí svých někdy jen zdánlivě východních investic. Průběh transformace východního Německa byl podmíněn „kotrmelcem do EU“, což na jedné straně přineslo peníze s dobrou kontrolou korupce již od roku 1991 (komunistické elity neměly šanci se prosadit). Na

druhé straně řada příslušníků středních generací vykolejila mj. proto, že soci-

ální zabezpečení bylo poměrně dobré a přerod příliš rychlý. Cesta ke statutu ztroskotaného alkoholika byla nejsnadnější. Okamžitá konkurence ze zá-

Průběh transformace východního Německa byl podmíněn „kotrmelcem do EU“, což na jedné straně přineslo peníze s dobrou kontrolou korupce již od roku 1991. Na druhé straně řada příslušníků středních generací vykolejila mj. proto, že sociální zabezpečení bylo poměrně dobré a přerod příliš rychlý.

padu země a okamžitě i z Evropské unie však jakékoli všeobecné zlenivění znemožnila, alespoň v případě těch, kteří se začali s novým životem prát. V bývalém Západním Berlíně a podél bývalé hranice obou německých států je dnes možné objednat si řemeslníka, či jiné služby z té části země, která byla dříve východem. A jak ceny, tak kvalita služeb na bývalém východě vyhrávají. Malé firmy se nejen ustavily a prosadily, ale hlavně vědí, že druhou šanci už nedostanou. Proto jsou rychlejší, ochotnější a více „kapitalistické“. Odhad

vyrovnání východu s hospodářským výkonem některých západních spolkových zemí se

Německo-německé setkávání před rokem 1989 během dovolené u maďarského Balatonu.

Ho New, Globe Media/Reuters

stále zkracuje. Dnes jsme v předpovědích sklouzli z roku 2028 do roku 2018.

Na druhé straně by bylo nespravedlivé západ Německa paušálně zatracovat. Jiří Hošek podal před Vánoci v rozhlasě přesnou zprávu o tom, že Německo ztrácí pracovní síly, především elity, směrem dále na západ. Lékaři a vědci zdánlivě „jdou za lepším“. Je to vše? Západ, který nám může podle předchozího odstavce připadat změkčilý a nedostatečně flexibilní, je v situaci, která na nás čeká asi za 10–20 let. Po válce, především pod vlivem Američanů, se elity západního Německa během patnácti let přizpůsobily novému světovému trendu mobility studentů, vědců, lékařů a inženýrů. Nebylo to už jako u Wernhera von Brauna, který se do USA dostal jako prominentní zajatec. Mladí lidé odcházeli za zkušeností, zůstávali, ale také se vraceli. Těm prvním poválečným

zahraničním studentům je dnes už přes sedmdesát. Pokud je – jak zaznělo v rozhlasové zprávě – bilance této migrace pro Německo momentálně negativní, nejde o nějaký nový jev. A také nevznikne politická snaha vybudovat pro tuto migraci překážky. Naopak, v Německu panuje jasně o tom, že důležitější je po zahraničních pobytech elity opět do země přitáhnout. Celé programy financování vědy jsou konstruovány tak, že navrátilcům nabízejí obzvláště výhodné podmínky. Pobyt v zahraničí je totiž kvalifikuje. Jen krátce mimo téma: Nebylo by dobré takto nastavit podmínky financování vědy i v České republice?

Poznat Německo, to není jen záležitost pečlivého sledování zpráv, ale také záležitost práce na kontextu, který u východních sousedů během komunistické perrody nezdravě podléhal ideologizaci a vlekl

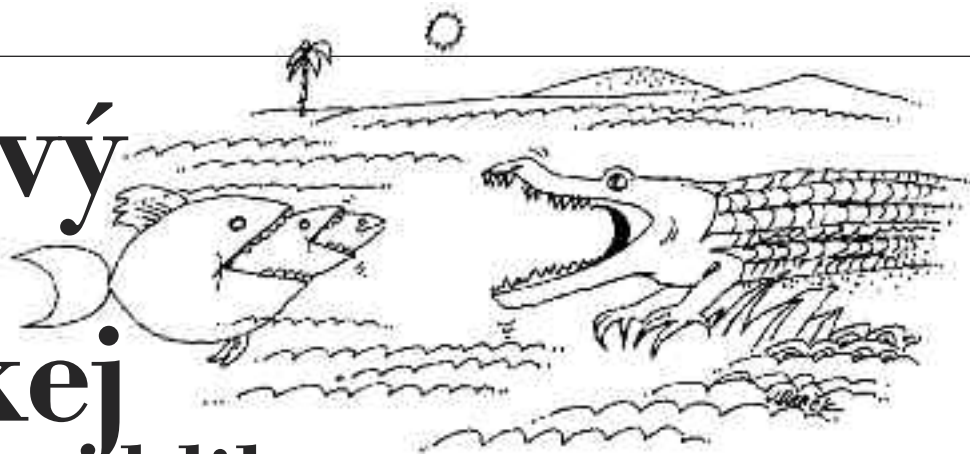
s sebou petrifikované nestrávené zbytky válečných traumat (připomeňme jen dnešní debaty okolo Eriky Steinbachové). Západ Německa se stal na jedné straně spolehlivým partnerem západních sousedů, hlavně velmocí. Styl spolupráce určovaly USA, zatímco roztržky na základě zastydlých stereotypů vycházely více z britské (Němci jako „krauts“) či francouzské (Němci jako „boche“) strany. Tyto aspekty však dnes už ustupují a nehrají takovou roli. Jen o titulcích britského listu „Sun“ se občas diskutuje. Východní Německo však ještě o svou pověst musí bojovat, ač, jak řečeno výše, s dravým kapitalismem má menší potíže než západ.

Jaroslav Šonka je

spolupracovníkem Evropské akademie
Berlín.

js@eab-berlin.eu

Žeravý trón Egyptskej republiky

Nataša Kubíková

Nové prezidentské voľby v Egypte sa síce uskutočnia až v roku 2011, už teraz sa však o nich živo diskutuje. Očakáva sa, že by mali priniesť výrazné zmeny na vrchole mocenskej pyramídy. Média špekulujú o tom, že súčasný prezident Husní Mubarak (81) už nebude kandidovať do ďalšieho volebného obdobia a po tridsiatich rokoch vlády prezidentský úrad opustí. Dohady o jeho zhoršenom zdravotnom stave a podozrenia, že má v úmysle dosadiť do prezidentského úradu svojho staršieho syna Gamala (46), vzbudzujú obavy Egyptčanov o budúcnosť krajiny, ale aj ostatných arabských štátov v regióne, kde Egypt zohráva úlohu kľúčového hráča.

Otázne je však nielen to, kto bude novým egyptským prezidentom, ale tiež to, či nový vodca bude schopný pozdvihnúť klesajúcu životnú úroveň obyvateľov Egypta, z ktorých asi 40 percent žije pod hranicou životného minima. Zároveň bude dôležité aj to, do akej miery sa novému prezidentovi podarí udržať vedúcu pozíciu Egypta v regióne.

Nástupníctvo alebo voľba

Stane sa Egyptská republika svedkom nástupu štvrtého „faraóna“ na trón? Stane sa Gamal Mubarak štvrtým dosadeným prezidentom po vzoru Gamala Abd Al-Násira, Anwara Sadata a Husního Mubaraku? Prezident Mubarak túto možnosť odmieta a popiera špekulácie o tom, že by sa v Egypte mohol opakovať scenár zo Sýrie, kde sa oprati moci v roku 2000 chopil Bašar Asad, syn bývalého prezidenta Háfiza Asada. V rozhovore pre El País z mája 2000 Mubarak povedal: „My nie sme monarchia. My sme Egyptská republika; neporovnávajte nás s inými krajinami v regióne. Nemôžem svojvoľne povedať, kto bude mojim nástupcom. Prezidentský kandidát musí byť zvolený minimálne dvoma tretinami poslancov a následne schválený v referende. Ak nebude mať podporu [ľudu], proces začne odznova.

Ak by som povedal, že ten alebo onen bude mojim nástupcom, ľudia ho môžu [vo voľbách] zamietnuť.“ Napriek tomu, že Mubarak navonok vyzdvihuje demokratickú povahu výberu prezidentského kandidáta, v období posledných deviatich rokov sa ukazuje, že prezident predsa len dláždí cestu na vrchol mocenského rebríčka svojmu synovi Gamalovi. Stane sa Egypt ďalšou „kráľovskou republikou“ (džumlukijou) v regióne po vzoru Sýrie, ktorú za dosadenie Bašara toľko kritizoval?

Kto je Gamal alebo mladá generácia egyptských reformátorov

Po skončení štúdia na Americkej univerzite v Káhire Gamal Mubarak pracoval ako investičný bankár v Egypte a vo Veľkej Británii. Neskôr založil nevládnú organizáciu pre mladých podnikateľov. Jeho politickú kariéru odštartoval v roku 2000 jeho otec, keď ho menoval do generálneho sekretariátu Národnej demokratickej štátost strany (NDS). Už o dva roky na to riadil nový účelne vytvorený a vplyvný Výbor pre politické záležitosti a prakticky sa stal druhým mužom v strane. Gamal tiež pôsobí ako ekonomický poradca prezidenta a stojí za niekoľkými liberálne-ekonomickými

opatreniami, ktoré vláda prijala v rámci reformných balíčkov. V roku 2003 sa Gamalovi podarilo presadiť aj iné legislatívne reformy ako zrušenie pracovných trestov v trestnom zákonníku, či rozpustenie štátnych bezpečnostných súdov. Zaslúžil sa tiež o vytvorenie Národnej rady pre ľudské práva. Gamal sa prezentuje ako reformátor aj v rámci štátost strany. Stojí v čele tzv. mladej gardy, skupiny mladých technokratických kádrov, ktorá má zosobňovať nádej svetlých zajtrajškov. Týchto mladých členov dosadil do riadiaceho politického aparátu strany na miesta úradníkov vládnucej gerontokracie. Husní túto generáčnú zmenu víta, čím odhaľuje aj časť zo svojich plánov o nástupníctve svojho syna. „Rozšírenie radov mladých ľudí v politickom živote je základnou garanciou hladkého priebehu predávania zodpovednosti z jednej generácie na druhú.“

Volebné heslá Mubarakovej strany „reforma a zmena“ prisudzované Gamalovi majú taktiež určitú výpovednú hodnotu o Gamalovej politickej orientácii a zámeroch do budúcnosti. Okrem reformy prebujenou byrokraciou ochromeného verejného sektoru má Gamal v úmysle pozdvihnúť Egypt ekonomicky. Nepriamo tiež sľubuje reformovať vzdelávací systém a otvoriť politický systém ženám a mladej

inteligencii, ktorej perspektívy uplatnenia sú v súčasnosti viac než pochmúrne. Gamal sa intenzívne snaží získať si podporu ľudu širokou kontaktnou kampaňou v mnohých častiach krajiny a pracuje na zviditeľnení svojho „image“ liberála novej generácie častým vystupovaním v médiách. Gamal svoje politické ambície tají a odmieta názory, podľa ktorých sa má stať jednoznačným automatickým nástupcom prezidenta. „V strane máme jasný systém voľby prezidentských kandidátov. Nie sme povinní oznamovať ich mená dva roky dopredu,“ uviedol Gamal v rozhovore pre novinárov po skončení šiesteho národného kongresu strany v októbri 2009. Napriek tomu je namiesto otázky, či je Gamalova pozícia Mubarakovho nástupcu naozaj vopred daná v rámci strany.

Legislatívne princípy prechodu moci

Aké sú Gamalove šance na zvolenie v kontexte vnútroštátneho politického boja? Vezmime do úvahy znenie ústavných zákonov o mocenskej výmene na najvyššej priečke, ktoré boli v posledných rokoch novelizované v zmysle obmedzenia politickej konkurencie. Podľa článku 82 ústavy Egyptskej republiky sú všetky exekutívne právomoci delegované na viceprezidenta v prípade, že prezident nie je schopný vykonávať svoju funkciu. Touto legálnou cestou sa dostali k moci prezidenti Gamal Abd Al-Násir, Anwar Sadat a samotný Husní Mubarak. Gamal však viceprezidentom nie je. Jednoducho preto, že jeho otec odmietol do tejto funkcie menovať niekoho spomedzi svojich pohlavárov. „Mocenská zmena je jedna vec a menovanie viceprezidenta zasa úplne iná,“ namietal Mubarak po politickom nátlaku, ktorý nasledoval po prvom pokuse o atentát na jeho osobu v roku 1995. V prípade

Stane sa 46letý Gamal Mubarak nástupcom svého otce Hosního v čele Egyptské republiky?

Amr Abdallah Dalsh, Globe Media/Reuters

absencie viceprezidenta zodpovednosť za vedenie štátu prechádza na predsedu parlamentu (dnes Ahmed Fathi Surur) a legislatívny orgán má následne vybrať prezidentského kandidáta do šesťdesiatich dní. Strany môžu do volebného boja o prezidentský úrad kandidovať iba tých členov, ktorí zastávajú predné funkcie v ich ústredných stranických sekretariátoch minimálne jeden rok. To bol mimochodom tiež dôvod, prečo bol Gamal dosadený do generálneho sekretariátu strany a prečo sa zbavil staršej generácie úradníkov v priebehu niekoľkých málo dní od nástupu. Podľa inej zákonnej úpravy z roku 2007, na prezidentských voľ-

bách sa môžu podieľať iba tie strany, ktoré majú zastúpenie v parlamente a nie sú ochromené internými rozporami. Týmto výnosom sa Mubarak zbavil konkurencie v podobe všetkých politických subjektov s výnimkou troch parlamentných strán – strany Al-Wafd, Al-Ghad a Al-Tadžammu'. Prvé dve však nespĺňajú podmienku o vylúčení rozporov v rámci strany a posledná strana je politicky slabým súperom. Zdá sa však, že z tejto strany politického spektra Gamala nič neohrozí a že výber prezidentského kandidáta pre celonárodné referendum sa bude odohrávať len v rámci NDS.

Armáda verzus ekonómia

Zo zoznamu ďalších potenciálnych kandidátov na post prezidenta sa najčastejšie skloňujú mená Amr Moussa, generálny tajomník Ligy arabských štátov, Mohammed El-Baradei, šéf Medzinárodnej atómovej agentúry a Omar Sulejman, vysoko postavený armádny dôstojník, šéf egyptskej spravodajskej služby a hlavný mierový vyjednávač Egypta s dobrým renomé

Zdroje:

- Feldner, Yotam: Egypt's Succession, Part I: Will Egypt Follow Syria's Precedent?, The Middle East Media Research Institute, Inquiry and Analysis No. 31, July 24, 2000
- Sobelman, Daniel: Gamal Mubarak, President of Egypt?, Middle East Quarterly, Spring 2001, Vol. VIII, No. 2
- Schanzer, Jonathan: Gamal Mubarak: Successor Story in Egypt?, The Washington Institute for Near East Policy, PolicyWatch 669, October 17, 2002
- The Daily News Egypt, The Gulf Times

na Blízkom východe. Asi najhorúcejším kandidátom z nich je Sulejman. Napriek tomu, že Sulejman sa stal medializovanou osobou, historicky prvým riaditeľom tajnej služby, ktorého meno verejnosť pozná, jeho popularita je viditeľnejšia skôr za hranicami krajiny než medzi Egyptanmi.

V rámci zachovania tradície egyptských armádnych prezidentov je možno Sulejman aj želaným kandidátom a to najmä medzi gerontokratmi. Armáda mala v Egypte vždy neotrasiteľnú pozíciu, ktorá jej bola daná víťaznou revolúciou Slobodných dôstojníkov v roku 1952. Armádni predstavitelia preto uprednostňujú pokračovanie vo vojenskej línii prezidentov a s obavami a nevôľou hľadajú na to, ako sa zametá cestička k moci pre ekonóma Gamala Mubaraku. Gamal je uznávanou autoritou

v podnikateľských a liberálnych kruhoch, ktorých zástupcov postupne dosadzoval do rozhodujúcich politických funkcií na úkor armádnych úradníkov. Tento Gamalov personálny manažment v nich oprávnene vyvoláva obavy o budúcnosť, Gamal sa tak pre nich stáva príťažou a ohrozením. Ako vysvetľuje Michael Wahid Hanna z výskumného politického inštitútu Century Foundation, Husnímu Mubarakovi sa aj v tomto smere podarilo odstrániť prekážky pre Gamalovo zvolenie v podobe armádnych ministrov. V súčasnosti zostal vo vláde už len jediný zástupca egyptskej armády, minister obrany Mohamed Hussein Tantawi. (Samozrejme okrem Omara Sulejmana, ktorý zastáva post ministra bez portfólia.)

Možné scenáre vývoja

Gamal sa teší relatívne silnej podpore medzi radovými občanmi, avšak rovnako silný je aj odpor opozičných politikov naprieč politickým spektrom proti nemu. Tento odpor sa pretavil do zjednotenia

opozície v podobe „kampane proti dedičnosti moci“ na čele s vyzývateľom Mubaraku v prezidentských voľbách z roku 2005 Ajmanom Nourom. Napriek silným rečníckym prejavom opozície (ako napríklad vyjadrenie Abdel-Halima Qandila z hnutia Kifája: „Gamal Mubarak nám nebude vládnuť; len cez naše mŕtvolky.“) sa nedá s určitosťou predvídať faktická reakcia verejnosti a politickej opozície na prípadné zvolenie Gamala prezidentom.

Napriek tomu, že Gamal vykazuje liberálne a reformné tendencie, predsa len zostane synom svojho otca a poniesie na svojich ramenách bremeno neúspechov uskutočnených ekonomických a politických reforiem.

V tejto otázke sa však množia predpovede odborníkov o tichom nesúhlase. Khalil Al-Anani z Al-Ahram Foundation sa odvoláva na historickú skúsenosť Egypta v súvislosti s výmenou prezidenta a tvrdí, že najpravdepodobnejšou reakciou bude tiché zmierenie sa s výsledkom. Zároveň však upozorňuje na fakt, že pôjde o historicky prvé predávanie prezidentského úradu z otca na syna v Egypte. Bude preto ťažké odhadnúť možnú odzvu Egyptanov. Napriek tomu, že Gamal vykazuje liberálne a reformné tendencie, predsa len zostane synom svojho otca a poniesie na svojich ramenách bremeno neúspechov uskutočnených ekonomických a politických reforiem. Jednak preto, že sa na ich tvorbe priamo podieľal, a jednak aj preto, že očakávané efekty ohlasovaných zmien sa nedostavili, ľudia ich prakticky nepocítili. Gamalovi by tiež mohlo príťažou aj to, že naďalej bude vodcom štátustrany, ktorá v Egypte predstavuje synonymum politického neúspechu a korupcie. Nezávislý politický analytik

Issandr El-Amrani mieni, že by zvolenie Gamala nevedlo k dlhotrvajúcej nestabilite, či pouličným násilným stretom medzi odporcami Mubarakovskej dynastie a zložkami štátnej bezpečnosti. A vyššie citovaný Al-Anani k tomu trefne dodáva, že aj keď sa budeme spoliehať na mierumilovnú povahu Egyptanov, musíme si uvedomiť, že v posledných troch rokoch verejnosť zorganizovala viac demonstrácií než za posledných tridsať rokov. Okrem

domáceho odporu s ťažko odhadnuteľnou intenzitou, Gamal bude pravdepodobne musieť čeliť tlaku armádnych zložiek, ak bude pokračovať v nastúpenom kurze posilňovania ekonomických inštitúcií v krajine na úkor uniformovaných úradníkov.

Nikto už neživí nádej, že sa ďalšie prezidentské voľby v Egypte zapíšu do histórie pod kategóriou „demokratické“. Je preto viac ako pravdepodobné, že Husní urobí všetko pre to, aby zabezpečil pokračovanie nastúpenej politickej cesty, tento raz pod taktovkou syna Gamala, čím potvrdí nový regionálny trend zachovania dedičnosti prezidentských úradov a vzniku nového vládneho usporiadania džumlukije.

Nataša Kubiková je členkou Blízkovýchodného programu Asociácie pro mezinárodní otázky a doktorandkou na Ústavu Blízkeho východu a Afriky FF UK v Praze.

Michal Procházka

Jihokorejský casting na prezidenta

aneb Filmový průvodce korejskou politikou

O roce 2000 se mluví jako o takzvaném jihokorejském filmovém zázraku. Zdá se, že v kinematografii našli Korejci svébytný výraz, mimochodem podobně jako v muzikálové podívané, který vyhovuje jejich nátuře. Přináší zábavu, spektakl vypjatých emocí a skupinová psychodramata, kde se řeší i jinak obtížně diskutovatelné rozpory moderní společnosti či politiky. To je i případ letošního filmu režiséra Čang Čina *Good Morning President*, přibližujícího odtabuizovanou funkci nejvyššího státního představitele, který měl premiéru v říjnu. O korejské politice toho řekne více než četba místních novin.

Korejská republika produkuje k sedmdesátí titulům ročně. Korejci chodí do kina v době ekonomické krize ještě více než předtím. Snímek *Good Morning President* zhlédlo v říjnu po premiéře přes dva miliony lidí. Drama prezidentů je poměrně citlivé i nesnadné téma, vždyť v korejské společnosti zůstává tato postava posvátná či nedostupná. Stojí za připomenutí, že prezidentský systém se tu sice utvářel pod vlivem Západu a dramatických událostí korejské války – Spojené státy se pokusily v 50. letech do chudé, zaostalé země, vykořeněné čtyřicetiletou japonskou okupací a zdevastované válečným konfliktem, implantovat pravicovou vládu se silnou postavou vůdce, jež by byla odolná vůči šíření komunismu. Nicméně prezidentský úřad mohl

fungovat jen na zakořeněných tradicích absolutistických monarchů, kteří doma vládli železnou rukou, ačkoli byli mnohdy závislí na vnějším ochránci, tedy čínském císaři. Jinými slovy, korejský panovník měl absolutní moc, ale musel spasit národ před mnohem silnějšími i početnějšími nepřáteli.

Moderní politický i společenský vývoj nešťastně radikalizoval nevyřešený, ideologický antagonismus se severní Korejskou lidově demokratickou republikou, s níž zůstává Korejská republika de facto ve válce – od vyhlášení příměří v roce 1953 nebyla ani po 56 letech podepsána mírová smlouva. Není tedy divu, že ve stavu permanentní konfrontace byla postava prezidenta ještě do konce 80. let velkou částí populace chápána a trpě-

na v podobě velitele i krizového diktátora, který mohl v zájmu celku omezovat občanské svobody. A vzhledem k tomu, že k excesům skutečně docházelo, provází debatu vyrovnávání se s minulostí dodnes zjitřené emoce.

První prezident I Sung-man vládl v 50. letech natolik autokraticky, že přišel i o podporu Američanů. Po studentských bouřích z roku 1960 se podařilo na krátkou dobu nastolit občanskou vládu. Nacež se vojenským převratem chopil moci generál Pak Čong-hui, jenž nastolil diktaturu na celých osmnáct let. Byl kritizován jako nemilosrdný tyran zkorumpovaného režimu, zároveň se zasloužil o posílení hospodářství, řízené železnou rukou a orientované na export. Když už bylo jasné, že na vládnutí zemi nestačí, byl zavražděn – se souhlasem dalších státních představitelů. Popravu vykonal ředitel tajné služby Kim Če-gju.

Sex, Screen a Sport

Připravované prezidentské volby tehdy zhatil další generál Čon Tu-hwan, který využil nepřehledné situace kolem vlády provizorního prezidenta Čche Kju-ha. Pod záminkou vyšetřování prezidentského spiknutí šikovně ovládl tajné služby i bezpečnostní orgány, dal dokonce zatknout armádního velitele. O rok později pak nechal krvavě potlačit masivní demokratické hnutí studentů v Kwangdžu, které bylo částečně reakcí na vyhlášení státního práva z května 1980. Rozpustil parlament a zrušil politické strany s výjimkou Demokratické strany spravedlnosti, kterou se nechal designovat prezidentem. Na druhou stranu dal Čon Tu-hwan omezit délku prezidentského mandátu na sedm let, jal se bojovat s korupcí a hospodářství oživil injekcí ve výši 8 mld. dolarů půjčených z Japonska. Pod jeho vládou Korejská republika tajně usilovala o vyvinutí plutonia do jaderných zbraní, ovšem pod tvrdým tlakem Američanů musel Čon od plánů ustoupit.

Tento totalitní režim byl jinak také nazýván zkratkou tří S: Sex, Screen, Sport, protože přinesl uvolnění mravnostní cenzury, pokrytí celé země barevným televizním signálem – navíc připravil Korejskou republiku na pořádání olympijských her

roku 1988, jež spustily velké národní obrození. V roce 1987 oznámil prezident Čon svůj úmysl předat moc jím vybranému nástupci, zároveň se provalilo několik skandálů -- například zpráva o korejském studentu Pak Čong-čcholovi ze Soulské národní univerzity, který byl umučen k smrti. Veřejný nesouhlas s Čonovou vládou už byl natolik silný, že okamžitě následovalo vzednutí odporu - Červnové demokratické povstání, jež si nakonec vynutilo na vládě slib prezidentských voleb. Ty sice vyhrál těsně Ro Tche-u z vládní strany před dvěma kandidáty opozice, kteří si navzájem netakticky rozdělili voliče. Nicméně to už šel vojenský režim ke konci a k postupnému přechodu v demokracii. Exprezident Čon se v listopadu roku 1988 omluvil za události v Kwangdžu a poté se uchýlil do ústraní buddhistického kláštera. V polovině 90. let byl však schválen zákon umožňující retroaktivně soudit jeho vládu, takže se ocitl s dalšími šestnácti bývalými exponenty na lavici obžalovaných - a to i za zpronevěru státních fondů ve výši 400 miliard wonů (spolu s Ro Tche-uem). Sám Čon dostal v první instanci trest smrti, který byl nejvyšším soudem zmírněn na doživotí a vysokou pokutu. Od dalšího prezidenta Kim Jong-sama se dočkal milosti.

Brand Made in Korea

Čangův snímek *Good Morning President* přibližuje dvě strany života v „Modrém domě“ (Čchongwade), sídle korejských prezidentů, vzdáleně inspirovaných skutečnými postavami. Sledujeme hlavu státu v oficiální funkci i osobním životě, v němž se kříží obyčejné starosti se státními povinnostmi. Pro radu si chodí k palácovému kuchaři, podléhají slabostem i lákadlům moci. Trpí obvyklými problémy, jako jsou milostné rozchody, manželské hádky či středostavovské sny. Mohli bychom říct, že snímek polidštuje majestát, zároveň z výkonu prezidentské funkce dělá měšťanské melodrama potíží v ráji, které žijí lidé na vrcholu hierarchie. Jinými slovy odráží proměnu, kdy se z nedosažitelného panovníka, jenž měl kdysi pozhánání nebes - anebo totalitní aparát za zády, stal moderní pán z paláce. Jak vyplývá z filmu, ještě dnešnímu Korejci se mohou

rozklepat kolena při setkání s prezidentem, třebaže film z něj dělá spíše lidového tatička, přísnou matku či náročného šéfa.

V postavách dosluhujícího prezidenta staré školy Kim Čong-hoa, mladého korejského „Kennedyho“ Čcha Či-uka a ženské prezidentky Han Kjong-dža vidíme tři generace ideálů, stejně jako naivních dilemat, jak se pohybovat mezi mocí a odpovědností a jak rozhodovat, rychle (!) a starat se o blaho lidu. Ze tří příkladů lze odečíst identitu současné korejské politiky, se všemi zvláštnostmi a resentimenty. Autoři filmu se ale opatrně snažili o smířlivý pohled na věci veřejné, které se dělají korejským způsobem, stejně jako na dávná traumata.

Nejstarší prezident symbolizuje minulost s jejími patriarchálními manýry, kdy se vládlo autoritativně. Kim Čong-ho si po snídani poručí jedno pivo - můžeme to vnímat jako narážku na alkoholismus generála Pak Čong-huiho ze 70. let. Kimovou starostí je groteskní patálie, jak si inkognito vyzvednout los s astronomickou výhrou, po jejímž oznámení málem zemře štěstím na infarkt. Za tou komicovou chamtivostí lze vidět příklad exprezidenta Čon Tu-hwana, který byl souzen za zpronevěru a jenž nikdy nezaplátil uloženou pokutu. Vymluvil se, že na jeho jméno je zapsáno „pouze 250 tisíc wonů“.

V jednotě je síla

Good Morning President začíná symbolicky debatu o udělení milosti pro zmiňované „totalitní prezidenty“, odsouzené v 90. letech do vězení. Filmový Kim Čong-ho je státnicky osvobodí s poukazem na nezbytnost obnovení státní jednoty. Jestli je něco v korejské politice posvátné, tak je to jednota

a rozhodnost. Podle toho je hodnocená i respektovaná hlava státu, dobrý národní vůdce musí být prezidentem všech. Mezi demokracií či vyrovnáním se s minulostí

a národní identitou neváhají Korejci volit to druhé. Úsměvný, sentimentální obraz takového ambiciózního prezidentského spasiatelství nabízí ve filmu mladý prezident Čcha Či-uk, jenž věnuje ledvinu nemocnému otci kluka z chudé rodiny.

Je zřejmé, že každý velký státník musí podstoupit obět, aby zvítězil nad osobními ambicemi. Musí nabídnout melodramatický

Čangův snímek *Good Morning President* přibližuje dvě strany života v „Modrém domě“ (Čchongwade), sídle korejských prezidentů, vzdáleně inspirovaných skutečnými postavami. Sledujeme hlavu státu v oficiální funkci i osobním životě, v němž se kříží obyčejné starosti se státními povinnostmi.

příběh lidu, který jinak dovede odpustit vše. Filmový Kim Čong-ho se vzdá své výhry v loterii ve prospěch vzdělávací nadace, absolvent nejlepší univerzity Čcha Či-uk obětoval kvůli úspěchu mládí i lásku. A ta třetí v pořadí - prezidentka Han, která symbolizuje pomalu se emancipující moderní Korejky, zjišťuje, že nemůže skloubit roli manželky s politickou profesí. Takže odejde od manžela, který rád pije, vodí si kamařády a dělá veřejně ostudu... Ve zkratce řečeno, film představuje přehledku modelových postav současné korejské společnosti, jaké by si Korejci představovali za prezidenty.

Americko-korejské vztahy

Citlivým místem filmu je naopak mezinárodní krize, během níž severokorejské vojenské jednotky vstoupí do vod Korejské republiky, což vyvolá odezvu od Washingtonu, až po Tokio. Ve zkratce se zrcadlí korejské vnímání mezinárodní situace jejich polostrova, který vypadá na mapě „nějak moc malý“, stejně jako karikatura tří nejdůležitějších partnerů. Schizofrenní je zejména vnímání Spojených států, kte-

ré slouží v mnoha směrech dnešní korejské společnosti za vzor. Korejci se naučili vyrábět velká auta či postavit na svých monarchistických tradicích tvrdý kapitalismus. Nakonec celý prezidentský cirkus je okopírovaný z Washingtonu, včetně všech vnějších znaků, státnických póz či adrenalinové jízdy v limuzíně s policejní ochrankou. Nicméně korejský kolega zdaleka není prezidentem úspěchu, svobody, natož velkoknězem amerického snu a lidské vůle individuality.

Domácí protiamerické city odráží ve filmu nesmířitelná karikatura George W. Bushe, vykresleného jako samolibého, arogantního hlupáka, který pohrdlivě diktuje korejské straně, jak má v kritické situaci postupovat. Zásluha Čcha Či-uka spočívá v tom, že se vzepře vůli Američanů – potažmo vůbec západnímu individualismu, vykreslenému jako sobectví sebezahleděnosti či zbabělého prospěchářství. Řekli bychom, že Korejci mocně obdivují americkou schopnost vítězit, konat, dobývat svět, ačkoli trpí komplexy z velmocí.

V této části vyplouvají na povrch ještě mocnější resentimenty, když se Japonci snaží politickou krizi zneužít k rozmístění vojenských sil v korejském teritoriu. „Máme možná ostudnou historii, ale nikoli prezidenta,“ křičí Čcha Či-uk během jednání s japonským velvyslancem, jenž vede přezíravé a záludné řeči. O tom, jak je trauma japonské okupace pod povrchem stále živé, svědčí celé řešení politické zápletky. Vláda se státotvorně domluví se samotnými Severokorejci na ukliďnění situace, aby zabránila japonskému vměšování – a před Američany uchránila politiku „soběstačného řešení situace na Dálném východě“. Ať propos zvláštní severokorejský vyslanec tu vyhlíží jako gangsterský bonviván, který si rád zařve, přihne a pěstuje vlastní pýchu. Mluví odlišnou, pro Jihokorejce zřejmě komickou korejštinou.

Severní Korea

Nelze přehlédnout, že mezi mladou generací (režisér Čang je ročník 1971) už došlo k odcizení se bolestné nostalgii po „severokorejských bratrech, které jsme kdysi ztratili – a musíme dobýt na svou stranu

Režisér snímku *Good Morning President* Čang Čin (vlevo) patří ke generaci, která už netrpí bolestnou nostalgii po ztracených „severokorejských bratrech“.

Jo Yong-Hak, Globe Media/Reuters

zpět“. Vztah vyhroceného antagonismu i národní sounáležitosti zeslábl, stejně tak se zprětrhala příbuzenská pouta. Poslední skanzen komunismu v Severní Koreji vnímají mladí Jihokorejci jako vyhladovělou, zchudlou zemi, jejíž obyvatelé mluví dnes už odlišným jazykem. Původní Korea jako zemědělská zaostalá země neměla kodifikovaný jazyk, ale v zemi existovala řada nářečí, takže základem severo- i jihokorejštiny se staly odlišné verze jedné řeči. Navíc po padesáti letech izolace se obě „korejštiny“ od sebe značně odlišily.

Filmový příklad však naznačuje přesvědčení současných Jihokorejců o možnosti porozumění se severními komunistickými sousedy, jako by stačilo jen málo – a „padli by si znovu do náručí“. Za tím může být vědomí, že přes ideologické rozdílnosti sdílejí blízkou kulturu, můžeme v tom vidět etnické fantazie, ale i odpor k tomu, aby jim velmocí dále hrály i roli prostředníků. V každém případě hrozbu Severní Koreje už tu vnímají spíše jako sérii provokací, na něž si všichni zvykli.

Téma to jistě není nové, můžeme připomenout řadu žánrových příběhů na hranici science fiction a politické fikce, které líčí podobné námlovky: V titulu *Korejský poloostrov* (*Hanbando*, 2006) se řeší sjednocení obou Korejí, proti čemuž se

tvrdě postaví nejen Japonsko, ale i Čína, USA, Evropa – až málem dojde ke střetu světa tentokrát proti oběma Korejím. *Vojáci z nebes* (*Čchong-gun*, 2005) líčí peripetie dvou jednotek jiho- i severokorejské armády na nečekané pouti časem zpět do středověku, kde se jejich vojáci spojí, aby pomohli zachránit korejský národ před japonskou invazí konce 16. století. Zároveň vycvičí budoucího vůdce korejské armády admirála I Sun-šina, autora želví formace, s níž na moři slavně porazí Japonce...

O něco vážnější je portrét samotného politického boje a volebních kampaní, které se vedou skrze žebříčky popularity a osobní invectivy. Nelze si nevšimnout, jak nepokrytě se odsouvá na vedlejší kolej politický program, který se netýká přímo peněz. Nejde o principy, hodnoty, z politiky se stal casting na prezidenta, kdo že se dovede lépe „postarat“ o potřeby lidu. A to je ta mnohem více zneklidňující zpráva. Skoro bychom řekli, že korejský film je svou schopností dotýkat se současných problémů a dobových nálad moderní Koreje mnohem demokratičtější než politika.

Michal Procházka je filmový publicista. mr-prochazka@centrum.cz

■ Kdo chce hýbat světem, hni sám sebou.

Sókratés

Ze čtenářského deníku

„A co děláte, když vypukne nějaká válka?“

„Založíme složku,“ řekl hrabě de Surville a dál se posiloval. „Sejdeme se a předáme tisku opatrné komuniké, ve kterém vyjádříme bolestnou lítost.“

„A když válka pokračuje?“

Hrabě de Surville odstrčil pohár s fondány, aby lépe odolával pokušení.

„V tom případě použijeme silovou taktiku,“ řekl mužným tónem. „Založíme komisi a také podkomise, a je-li to třeba, zajdeme tak daleko, že prosíme válečné strany, aby zastavily prolévání krve. Fondány vás opravdu nelákají?“

„A když válka pokračuje?“

„Pak nepošleme prosbu, nýbrž doporučení, aby byly zastaveny projevy nepřátelství. Cítíte tu nuanci? Doporučení, nebojím se to říci, opravdové doporučení.“

„A když válka pokračuje?“

„Pak vyjádříme požadavek, ve kterém sice dáme za pravdu slabšímu, ale neřekneme, že se silnější mýlí. A požádáme obě země, aby slavnostně prohlásily, že mezi sebou nebudou válčit, nýbrž přistoupí k řádným operacím vedoucím k vyřešení konfliktu. To je klidnější. Válečné operace nakonec zpravidla skončí. Pak připustíme, že silnější strana získala tolik území, kolik se jí zlíbí, pod podmínkou, že nebude vyřčeno slovo anexe. Co se týče Etiopie, zpočátku jsme se tvářili hrozivě a nebáli se protestovat proti chování Itálie. Ale když jsme takto prokázali svou lásku k ideální spravedlnosti, museli jsme se podívat skutečnosti do tváře. Neboť ať si ti pisálci, kteří nemají o čem psát, píší, co chtějí, nejsme utopisté. Rádi jsme tedy ponechali členské státy, aby se samy rozhodly, zda Itálii dobyté území uznají, či ne. Taktika je to pěkná, co říkáte. Konvence jsou skutečně respektovány. (...)“

Albert Cohen

Hubomlat (Garamond, Praha 2005, přeložil Michal Pacvoň)

Mezinárodní politika a karikatura

„SPOLEČNOST NÁRODŮ“: Kde jsou ty blahé časy, kdy se tak krásně snilo!

Humoristické listy, 36/1933 (1. 9.). Vydavatel Jos. R. Vilímek, Praha

I když Japonsko na protest proti zprávě kritizující jeho agresi v Mandžusku vystoupilo 27. března 1933 ze Společnosti národů, Německo ještě v září členem bylo. Veřejnost (včetně kreslíře) však věděla, že je to jen otázka času. Po odchodu ze ženevské odzbrojovací konference 14. října Německo Společnost národů skutečně 23. října opustilo. Na karikatuře úplně vzadu Francie (Marianne s frýgickou čapkou) jen trpně přihlíží japonské a německé „agresivitě“.

Homo politicus zaslechl...

Pro nás filatelisty je rozpad a vznik nových států pravé požehnání. Kořením sběru známek je variantnost. Prvních 30 let minulého století bylo z tohoto pohledu opravdu skvělou epochou. Pak se to po druhé světové válce pokazilo, i když Afrika i Asie mi radost dělaly. V Evropě mě naplnila na-

dějí zase až devadesátá léta. Trochu se sice obávám těch integračních pokusů Evropské unie, aby úředníky třeba nenapadlo navrhnout jednotný poštovní systém, včetně cenin. To bychom se museli, my filatelisté všech zemí, spojit a rázně se vyslovit. Žádné *acquis* ve filatelii!